

ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

- Η ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ ΜΑΣ.— (Ἀπολογισμὸς μίας χρονιάς).
ΜΙΧΑΛΗ ΡΑΪΤΗ : «Καημοί». (Διήγημα).
ΡΩΜΑΝΟΥ ΜΑΝΑΡΑ : «Ἀσάριτὴ Νέα».—«Σπαρταχιάδες». (Ἑ-
παναστατικά τραγούδια).
ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΠΕΓΗΡΙΔΕΣ : Π. Ἰλιτζ Τσαϊκόβσκι.—Φράντς
Σούμπερτ. (Σημειώματα Μ.Π.).
ΑΔΕΣΗ ΝΕΒΑ : «Τὸ Τραγούδι τοῦ Ἐργάτη» (τέσσερα σονέτα).
W. ASSMUS : Ὁ Δικηγόρος τῆς φιλοσοφίας τῆς ἐνόρασης. (Ὁ
Μπέργκσον καὶ ἡ κριτικὴ τοῦ Ἰντελλεκτουαλισμοῦ. (Γ' μέρος
Τέλος Μετ. Θ.Σ.).
ΠΕΤΡΟΥ ΠΙΚΡΟΥ : Διαλεκτικὴ Εἰσαγωγή στὴν Παθολογία τῆς
Τέχνης. (Μέρος πρῶτο).
ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΡΔΑΤΟΥ : Σημείωμα γιὰ «Τὸ Σπίτι τοῦ Σφάρτς
στ' Ἀμετέλκια».—Λεύκωμα τοῦ Α. Ἀστεριάδη.
ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ.—ΔΙΕΘΝΗ ΧΡΟΝΙΚΑ.—ΕΠΙΛΟΓΟΙ.—Γράμ-
ματα στὴ «Νέα Ἐπιθεώρηση».—Βιβλιογραφικὸ Δελτίο.—Ἀλ-
ληλογραφία.

ΑΡ. 12

ΔΕΚΕΒΡΗΣ 1928
ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΔΡ. 5

ΑΘΗΝΑ

“ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ,”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ & ΤΕΧΝΗΣ

Γράμματα, έμβάσματα κι ό,τι αφορά τό περιοδικό, στη δση : Ταχυδ. Κιβώτιο 255. Άθήνα.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΤΗΣ : ΑΓΓ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ (ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ)

Συνδρομές : Έσωτερ. χρονιάτικη Δρ. 50.—Έξωτ. 25.
Έξωτερ. Σελ. 6. Άμερ. δ. 2.

“REVUE NOUVELLE,”

MENSUELLE, CRITIQUE & LITTÉRAIRE

Tout ce qui concerne la redaction doit être adressé à “NEA EPITHÉORISSI,” Boite P. 255, Athènes.

Διαφημίσεις : Η σελίδα Δρ. 600. Μισή και τέταρτο ανάλογως. Ό στίχος Δρ. 5.

SOMMAIRE

COMPTE-RENDU D'UNE ANNÉE. (Critique de notre œuvre par nous-mêmes).

MICHEL RAPTIS : «Regrets» (Conte).

ROMANOS MANARAS : «Nouvelle Astarte»—«Spartakiades» (Poèmes révolutionnaires).

ANNIVERSAIRES MUSICALES : Pierre Ilits Tchaïkovski—Franz Schubert. (par M.P.).

ALEXIS NEVAS : «Le Chanson de l'Ouvrier». (Quatre sonnets).

W. ASSMUS : L'avocat de la Philosophie de l'Intuition. (Bergson et sa critique de l'Intellectualisme. Trad. Th. S.—Fin)

PIERRE PICROS : Introduction Dialectique à la Pathologie de l'Art. (1ère partie).

JEAN CORDATOS : «La Maison de Schwarz aux Ampelakia» de A. Asteriadis.

CHRONIQUE THEATRALE.—Nouvelles Internationales.—Lettres à la «Néa Epithéorissi».—Mémento Bibliographique etc.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΜΑΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ :

Για τήν ΑΜΕΡΙΚΗ ό Γιάννης Θύμιος, 101, W. 38th St. NEW-YORK (City)

„ ΑΙΓΥΠΤΟ τό Βιβλιοπωλείο “Γράμματα», Β. Ρ. 1146 ALEXANDRIE

„ ΚΥΠΡΟ ό Ιάκωβος Νικολάου, Β. Ρ. 198. NICOSIE - (CHYPRE)

MONDE

Εβδομαδιαίο ειδησεογραφικό, φιλο-
λογικό, καλλιτεχνικό, επιστημονικό
οικονομολογικό και κοινωνιολογικό περιοδικό.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ :

HENRI BARBUSSE

Συνδρομή χρονιάτικη Δολ. 2 1)2 (Δολ. 195)

„ έξάμηνη „ 1 1)2 („ 115).

Τό τελευταίο φύλ. πουλιέται στο ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ Δρ.4 1)2

LES ÉDITIONS RIEDER

(7, Place Saint-Sulpice — Paris).

ISRAEL ZANGWIL :

COMÉDIES DU GHETTO

(Série : JUDAÏ-SME).

fr. 12

M. CONSTANTIN - WEYER :

UN HOMME SE PENCHE

SUR SON PASSÉ

(Prosateur Français Contemporains).

12 fr.

(Γράφουμε στο έρχόμενο).

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΔΕΚΕΒΡΗΣ 1928 — Αρ. 12

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ ΚΑΤ., ΣΤΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ : “ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ”, ΤΑΧ. ΚΙΒ. 255. —

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΤΗΣ ΥΛΗΣ : ΑΝΤΡΕΑΣ ΖΕΒΓΑΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΜΙΑΣ ΧΡΟΝΙΑΣ

Η ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ ΜΑΣ

Με τό δωδέκατο αυτό φύλλο, κλείνουμε κιόλας όλόκληρο χρόνο.

Δέν είναι βέβαια ένα τέρμα αυτό.

Τό τέρμα, ή ακόμη καλύτερα, τά τέρματά μας, ότε ξεχωριστά, ότε διαφορετικά μπορεί να νοηθούν από τό τέρμα και τά τέρματά της μάζας πού αγωνίζεται για τό τελικό ξεσκάθωμα.

Συνοπόμενα ό δρόμος μας δέ σταματά εδώ.

Έδώ, πατούμε μονάχα ένα σταθμό—τόν πρώτο.

**

Και δέ στεκόμαστε στην πρώτη αυτή καμπή της σταδιοδρομίας μας—όχι! δέ στεκόμαστε—για να διεκδικήσουμε από κανένα, κανενός είδους δάφνες. Στην ουσία, δέ στεκόμαστε καν διόλου.

Ότε μάς κόβει τό δρόμο ή κούραση, ούδδ καν ή ανάγκη να ξεποστάσουμε.

Όπως οι άλλοι συναγωνιστές μας στους άλλους τομείς του απελευθερωτικού πολέμου, αγωνιστές και μεις, δέν είναι δυνατό να ανανεώσουμε τις δυνάμεις και τά έφοδια μας, παρά μονάχα προχωρώντας.

Γι' αυτό, οι λίγες τούτες σελίδες, όρσημο του δρόμου μας, ως μην πάρουν έννοιαν άλλη απ' την πραγματική τους : την έννοια μιας βαθειάς ανάσας, μιας σύντομης ματιάς στην αποδομένη δουλειά, μιας βαθύτερης εξέτασης στο ποιά και στο ποσό της δουλειάς αυτής. Και τοιούτο, γιατί πρέπει κιόλας να ατενίσουμε τη νέα προοπτική, γιατί πρέπει να χαράξουμε, στις γενικές τουλάχιστο γραμμές, ένα πρόγραμμα για τη νέα δουλειά, τη νέα δράση, τα άμεσα καθήκοντα πού αντικρύζουμε ήδη από σήμερα με τη βοήθεια της νοητής μά πολύτιμης πρακτικής πείρας πού καταχτήσαμε κι' αποχτήσαμε στο διάστημα της περασμένης χρονιάς.

**

Σπάζοντας κάθε δεσμό με τις παραδόσεις και τά «εισώδη» της άστικής διανόησης, θαρρατά άλλα και με άτεπιγνώση της πράξης μας, αντικρύζουμε τους συνοδοιπόρους τους φίλους, τους δικούς μας, (frères d'armes et frères de camp) όσο και τους έχθρους και πολέμιους. Και ζέμε σήμερα τοιούτο :

Είμαστε οι μόνοι κατάλληλοι να γνωρίζουμε τό άδύνατο μέρος του προμαχώνα μας. Είμαστε οι μόνοι άρμόδιοι να ξηρώσουμε τά τρωτά της πανοπλίας μας. Είμαστε καλύτερα από κάθε άλλο σε θέση να βρούμε τό έάν, τό πού, και τό γιατί ύστερήσαμε.

Περισσότερο από τον καθένα ένδεδειγμένοι να τά

διαπιστώσουμε όλα αυτά, άνοιχτά, σταράτα, δίχως τον άνάξιο φόβο να μειώσουμε τον άξιο μισθό μας, δίχως την τρεμούλα να σπείρουμε την ήττοπάθεια μέσα στο στρατόπεδο μας, δίχως τον κίνδυνο να δώσουμε απ' τό δικό μας όπλοστάσιο δίπλα στην άνοιχτή ή καμουφλαρισμένη αντίδραση για να προσβάλει τά εύπαθή μας σημεία.

Άς μη ταραξει κανενός καρδιά ή αυτοκριτική μας.

Η δουλειά μας δέ χάνει την άξία της. Άπ' έναντίας δείχνόμεστε άξιοι της δουλειάς μας.

Ότε ή ήττοπάθεια θά βρει θέση στην προκάλυψη μας. Άπ' έναντίας, θά πυκνώσουμε τις έφειδρες μας. Έκείνοι πού τυχόν κλονίστηκαν θ' αναθαρρέψουν. Κ' οι άναποφάσιστοι θά πάρουνε μιá θέση.

Τέλος μιá άνοιχτή και ξεκάθαρη αυτοκριτική, σε καμιά περίπτωση δέ θά μπορούσε να δώσει τη θλιβερή χαρά μιας άποτυχίας στους άσπονδους «φίλους», στους Έρεμίες και στις Κασσάνδρες, σε κάποιους πού μάς άνοίξαν την άγκαλιά τους για να μωρέσουν να μάς ανίζουν καλύτερα. Τό πέρασμά μας απ' την καθαρτήρια φλόγα της αυτοκριτικής, μάς δπλίζει άκόμα καλύτερα, μάς ανεφοδιάζει με ένα πυρομαχικό όλικο πιδό άφθονο και πιδό τελειοποιημένο, μάς κληροδοτεί την πείρα των λαθών και σφαλμάτων μας, μάς προετοιμάζει τόσο για την άμυνα όσο και την έξόρμηση, όταν περιμένουμε, κ' έλλπιζουμε, και δικαιοσύνη να' άνιμετωπίσουμε, ακόμη πιδό συγκεκριμένα, πιδό λυσσώδικα, πιδό φαρμακερά τά πυρά της αντίδρασης.

**

Ποιά σκοπό είχαμε τάξει στη «Νέα Έπιθεώρηση»; Κοινωνική Τέχνη, Κριτική, Έρευνα και Μελέτη. Και μαζί με' αυτό, άγώνες για τις Έπαγγελματικές διεκδικήσεις των διανοουμένων.

Άπ' αυτό έξικινήσαμε.

Να φέρουμε την Έπανάσταση ίσαμε τις καρδιές και τις διάνοιες, να ξυνηθίσουμε συνειδήσεις, να άνεβάσουμε τον άγώνα ίσαμε τό επίπεδο του επαγγέλματος : τό επίπεδο του στομαχιού—όπως είναι περιφρονητικά οι κοιλιαδες κ' οι χορτάτοι, πού γονεύντας τό γεύμα τους άνακάλυπταν ότι έχει και άνώτερο ιδεώδη ή ζωή.

Φυσικά, ό άντικειμενικός αυτός σκοπός δέν άφορούσε άποκλειστικά και μόνο τους λιγοστούς προτεργάτες του περιοδικού. Έπρεπε ν' άνοίξει γύρω μας φαρδύς ό κύκλος των συνοδοιπόρων, έπρεπε να πλάταινε όσο τό δυνατό περισσότερο τό πεδίο

της σύγκρουσης, έπρεπε να μὴν περιοριστοῦμε σὲ μιὰ μονοκομματι θεωρητικὴ καὶ πολιτικὴ (Turris eburnea, μεταβάλλοντα τὸ περιοδικὸ μας σὲ μοναστήρι μὲ «ὀρθόδοξους» ἰδεολόγους ἀποξενωμένους ἀπὸ κάθε δράση, ἀπὸ κάθε ζωή.

Ἐπρεπε να πάμε πρὸς τοὺς συνοδοιπόρους, ἔπρεπε νὰ κινήσουμε τοὺς καταπιεζόμενους καὶ ἐκμεταλλούμενους διανοοῦμενους.

Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, γι' αὐτὸ πρὸ πάντων, ἔπρεπε νὰ κρατήσουμε γερά στὰ χέρια τὰ χαλινάρια, ἔπρεπε νὰ κρατήσουμε ἀτράνταχτα ὡς πού νὰ βγαί- ναν ἱκανότεροι, ἀκλόνητοι, στὸ καθοδηγητικὸ πόστο.

Μὴ βάζοντας φραγμὸ κ' ἐμπόδιο σ' ὁποιοδήποτε προοδευτικὸ καὶ προοδευμένο στοιχείο, ἔπρεπε ὡς τόσο ἔμελλε οἱ ἴδιοι νάχουμε καὶ φραγμὸ δυνατό πού νὰ μᾶς προσφυλάει ἀπὸ παρεκκλίσεις καὶ γραμμὴ ξε- κάθαρη, καὶ θεωρία ὀρθόδοξη καὶ ἰδεολογία μονολι- θική. Ἄλλοιῶς κινδυνεύαμε νὰ κατανήσουμε ση- χασμερὴ ὀρὰ τῆς ἴδιας μάζας πού βαλθήκαμε νὰ κινήσουμε.

**

Πετύχαμε τὸν ἀντικειμενικὸ αὐτὸ σκοπὸ στὴ χρο- νιά πού πέρασε; Τώρα ἀμέσως ἢ ἀπάντηση. Πρὶν ἀπ' αὐτὴν ἡμᾶς, μιὰ ἄλλη ἐρώτηση: Ἐπιτανε ἔκεινος πὸς ἔπρεπε, ὁ ἀρχικός αὐτὸς ἀντικειμενικός μας σκοπός; Ἀσφαλῶς, ναι! Ἄλλα δὲν εἶταν ἄρτιος. Ἐλεπε ἀκόμα κάτι, κάτι τὸ οὐσιοδέστατο ἀπ' τὸ δὲ ἀρχικὸ πρόγραμμα. Κάτι πού τὸ ἀντιληφθήκαμε ἀργότερα, μιὰ καὶ αὐτὰ τὰ πράματα μὲ τὸ ἔβλεπαν ἐξοφθαλμα μπροστά μας. Ἀπασχολημένοι μὲ τοὺς προχωρημένους διανοοῦμενους, πέσαμε στὸ ἀσυχρό- ρατο σφάλμα, νὰ μὴν ὑπολογίσουμε τοὺς προχωρη- μένους χειρῶναχτες. Δὲν περιμέναμε τὸ τέλος τῆς πρώτης χρονιάς γιὰ νὰ τ' ἀντιληφθοῦμε, ὅποτε περι- μέναμε τὴν ἀρχὴ τῆς δευτέρας γιὰ νὰ τὸ διορθώσουμε. Ὅχι γιὰτι μόνάχο τὸν πῆγε τὸ μάτι μας ὡς ἐκεῖ. Μὰ γιὰτι ἡ ἴδια, ἡ ἴδια προλεταριακὴ μάζα μᾶς ἔκα- νε ν' ἀντιληφθοῦμε τὸ στραβὸ δρόμο, μὲ ἀνάγκασε νὰ ὀρθοποδησοῦμε. Ἡ προχωρημένη μερίδα τῆς ἐργα- τικῆς μάζας πού στίρηξε ἀπ' τὴν πρώτη στιγμὴ τὸ περιοδικό. Κάτω ἀπὸ τὴν ἀδυσπῆχτὴ πίεση τῆς, ἀντικρούσαμε τὸ πρόβλημα τῆς ἐκλαϊκευσης τῆς τέ- χνης. Πετύχαμε τὴ λύση τοῦ προβλήματος; Ἀσφα- λῶς, ὄχι: ὄχι ἀκόμη, ὄχι ὅσο κι' ὅπως θάπρεπε. Ὡς τόσο ἐξοικειωθήκαμε μὲ τὸ ἴδιο αὐτὸ πρόβλημα. Βυ- θομετρήσαμε τῆς δυσχέρειας του κι' ἀπ' τὰ παρακάτω μέτρα τὴν νέα προοπτικὴ μας, θὰ πεισθεῖ ὁ καθείς δι' ἔχουμε βάσιμη ἔλλπιδα γιὰ μιὰ ἀποτελεσματικὴ λύση. Μονόπλευρα βαλμένο τὸ πρόβλημα δὲ δὲ πα- ρουσίαζε τόσας δυσχέρειας. Δηλαδή τί; Ἄν δίναμε ἀπλά καὶ μόνο ἐκλαϊκευτικὸ χαραχτήρα στὸ περιο- δικό δὲ θὰ ὕπηρχε κἂν πρόβλημα τώρα. Ἄλλα καὶ θὰ εἶχαν στὸ ἀναμεταξύ ἀποξενωθεῖ οἱ διανοοῦμενοι κι' ἀναπτυγμένοι. Ἐμεῖς φάσαμε καὶ ψάχουμε γιὰ μιὰ λύση πού ἀποτελεσματικὴ. Τὸ πῶς κι' ὁ ἀναπτυγμένος διανοοῦμενος, κι' ὁ προχωρημένος ἐρ- γάτης, θὰ βρουν ἕκείνο πού θέλουν, πού μποροῦν νὰ τὸ χωνεύουν. Ἄς ἀμολογηθεῖ: δὲν εἶναι μικρὴ δουλειὰ αὐτή, ὅποτε ἐπιχολή. Πολλὰ παραπάνω γιὰτι ἔνα ἀπὸ τὰ πραχτικά ἀποτελέσματα θὰ εἶναι νὰ γνω- ριστοῦν συναμεταξύ τους, νὰ στερεωσοῦμε ἀρρηκτους δεσμούς μὲς ταξικῆς συμμαχίας, οἱ προχωρημένες γραμμές τοῦ Προλεταριάτου ἀπ' τὴ μιὰ, ἢ προχωρη- μένη μερίδα τῆς διανοῦσης ἀπ' τὴν ἄλλη, στὸ ἐπίπε- δο τῆς διανοητικῆς τέχνης, τῆς κριτικῆς, τῆς μελέ- τῆς καὶ τῆς ἐρευνας. Κ' ἐλλίπυομε νὰ ὑποροῦμε νὰ διεκδικήσομε στὸ δεύτερο σταθμὸ μας, ἔνα τέτοιο ἐπαθλο τῶν προσπαθειῶν μας.

**

Ὁμολογήσαμε τὸ σφάλμα μας, δίχως νὰ ζητή- σομε καμιάν ἑλαφρυντικὴ περίπτωση. Ὅθ' πρέπει

δμως, ἀγαπητοὶ σ' ἐμᾶς, προσφιλεῖς καὶ πολῦτιμοι συναγωνιστές, ν' ἀναγνωρίσομε κάπως καὶ νὰ ὑπο- θετήσομε ἔνα μέρος τῶν εἰδυνῶν. Δὲν εἶχαμε τὴν ἀπαίτηση νὰ στηριχθοῦμε πάνω τους εἰδῶς ἐξ' ἀρχῆς. Εἶχαμε ἄλλο τὴν δικαίη ἀξίωση, νὰ ἀναγνωριστοῖ τὸ θετικὸ τῆς δουλειᾶς μας—ἀπαραίτητο δυνάμωμα αὐ- τὸ γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους. Τὰ ἀποτελέσματα μᾶς χρο- νιάς ἔδειξαν ὅτι αὐτὸ πού κάναμε δὲν εἶταν δουλειὰ τοῦ ἀέρα, ἔδειξαν πρὸ παντός ὅτι ἡ μάζα διψᾷ ἀπὸ μιὰν αἰσθητικὴ καὶ διανοητικὴ διαπαιδαγώγηση. Οἱ στενοὶ μας φίλοι, πεισθήκαμ. Τόσο τὸ καλύτερο γιὰ ἄλλους μας, εἶναι διπλά ἀκράτητὴ ἢ χαρά μας, γιὰ- τι ἢ ἀναγνώριση αὐτὴ εἶναι γιὰ μᾶς ἢ βάση τῆς ἄλλης προσπάθειας μας.

**

Στὸ προκείμενο :

α) ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ. Μιὰ ἀπλὴ ματιὰ στὰ περιεχόμενα τοῦ χρόνου δείχνει πὸς, γιὰ ἄτι ἀφορᾷ τὴ λογοτεχνία, πλησιάσαμε ὄχι κι' ἀπὸ πολὺ μακριὰ τὸν ἀρχικὸ ἀντικειμενικὸ μας σκοπὸ. Πρὸξα καὶ στίχοι, κατὰ ἔνα μεγάλο μέρος, εἶταν ἄτι διαλεγτὸ μποροῦσε νὰ βρεθεῖ στὰ ρομῆτικα καὶ πού νὰ συνδιά- ζει τὴν αἰσθητικὴ μὲ τὴ κοινωνικὴ ἀξία. Ὅπως εἶταν φυσικό, ἔνα-δὴ τὸ πολὺ πολὺ κομμάτια βρεθήκαμ ἴσως κατώτερα. Ἐχομε ἄλλο μὲς μιὰ σοβαρῆ ἔλλειψη στὸ μέρος αὐτὸ. Δὲν εἴρναμε ὅσο ἔπρεπε τὸν κύκλο τῶν συνεργατῶν γενικά, καὶ εἰδικώτερα δὲν καλέσα- με τοὺς λογοτέχνης ἐργάτες νὰ συνεργασθοῦν ὅσο θάπρεπε μαζί μας. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτο σημεῖο εἶμα- στε δικαιοδογημένοι. Πολλοὶ παρεξήγησαν τὸν προο- ρισμό τὸν περιοδικὸ καὶ δὲν ἐνδιαφερέθηκαν παρὰ νὰ στείλουν κάτι, ὅτι-οῦν, τόσο ὅσο θὰ χρειαζότανε γιὰ νὰ τυπωθεῖ τ' ὄνομα τους. Τ' ἀπορρίψαμε ἀρά- δα. Κι' ὄχι στὰ στραβά. Εἶπαμε λίγο πολὺ στὸν κα- θένα ξεχωρὰ τῆς γνῶμης μας. Ἀπορρίψαμε ἐπίσης σοβαρῆς προσπάθειες. Ἐδῶ θάπρεπε νὰ εἶχαμε προ- σέξει περισσότερο. Ὅχι πὸς θάπρεπε νὰ τσαπατοῦ- λέψουμε τὴν ἄλλη μας ἔλη. Ἄλλα νὰ βροῦμε ἔναν τρόπο νὰ ἐνθαρρύνουμε τοὺς ἀρχάριους, παραχωρῶ- ντας τους μιὰ ξεχωριστὴ γωνία. Αὐτὸ θὰ κάνομε στὸ ἐρχόμενο. Ὅσο γιὰ τοὺς λογογράφους ἐργάτες, ἔχομε ὄπ' ὄψη μας νὰ ἐπιστήσομε σ' αὐτοὺς τὴν ἀμέριστη προσοχὴ μας, νὰ τοὺς παράχομε ἔλα τὰ ἐφόδια, καὶ ἔλη τὴ βοήθεια. (Ὁδηγίες, καὶ συμβου- λές, καὶ τρόπο δουλειᾶς θὰ βρουν σ' ἔνα ἀπ' τὰ προσεχῆ φύλλα).

Ἐπίσης ἔχομε τὴ γνῶμη, ὅτι παρουσιάσαμε καλὴ δουλειὰ ὅσον ἀφορᾷ τὸς ἐντόγλους μὲγάλους ἐ- παναστάτες συγγραφείς. Οἱ περισσότεροι κίολας ἀπ' αὐτοὺς μᾶς δῆλσαν τακτικὴν ἀνέχδοτη ἐργασία γιὰ τὸν ἐρχόμενο χρόνο. Εἶμαστε κίολας περήνοι γιὰ τὸ λαμπρὸ κατάλογο πού ἔχομε νὰ παρουσιάσομε. Ὅσο γιὰ τῆς ἄλλης τέχνης: Μουσικὴ, πλστικὴ, ζω- γραφικὴ κλπ. ὅστερησαμε πάρα πολὺ. Μᾶς ἔλειψαν οἱ εἰδικοί συνεργάτες: καλλιτέχνης ἀρμόδιοι ἀλλὰ καὶ μαρξιστῆς ταυτόχρονα. Τὴ δουλειὰ αὐτὴ ἔχομε ὄπ' ὄψη μας νὰ τὴ λύσομε μὲ κολλεχρηστικὴ δου- λειὰ. Ἀναγνωρισμένοι καὶ προχωρημένοι καλλι- τέχνης, δέχομαι νὰ συνεργαστοῦν μαζί μας γιὰ μιὰ ἄρτια ἄλλα καὶ ἐκλαϊκευτικὴ δουλειὰ.

Ἐπίσης σφάλμα μεγάλο, ἢ παράλειψη τῆς παρα- κολούθησης τῆς βουβῆς Τέχνης: τὸ Κινηματογράφου. Ὅθ' διορθωθεῖ κι' αὐτὸ.

Ἐκθέσεις, Συναλλίες καὶ Κινηματογράφοι θὰ πα- ρακολοῦθηθοῦν μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ.

Σχετικά μ' αὐτὸ, εἶμαστε στὴν εὐχάριστη θέση νὰ ποῦμε δὲν προστίθεται καὶ ἔνας καλλιτεχνικός ἐπιμε- λητής, ἀναγνωρισμένος ζωγράφος, στὴ Συναχτικὴ Ἐπιτροπὴ.

**

β) ΚΡΙΤΙΚΗ, ΜΕΛΕΤΗ, ΕΡΕΥΝΑ. Ἐδῶ πα- ρουσιάζουμε τὴ δυνατώτερη μᾶς πλευρὰ. Δώσαμε κέ- τι τὸ ὀδυσιαστικὸ καὶ τὸ πρωτότυπο. Καταβάλαμε κά- θε προσπάθεια, νὰ βαδίσουμε στὸ πῶς τοῦ μαρξισμού.

Μ' ὄλο πὸς εἶμαστε αὐτοδιδάχτοι μαρξιστῆς καὶ μ' ὄλο πὸς κρατηθήκαμε ἀπὸ παράτολμα ἄλλα, δὲν πιστεύομε νὰ παραστήσομε. Ὑστερήσαμε ἄλλο ὅσον ἀφορᾷ τὴ μαρξιστικὴ ἀνάλυση τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐνα μεγάλο μέρος τῶν δυνάμεων μᾶς θὰ διατεθεῖ γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ στὸν ἐρχόμενο χρόνο. Τὸ Δημοτικὸ Τραγοῦδι, ὁ Σολωμός, ὁ Ροΐδης ὁ Λασκαράτος, ὁ Παλαμάς κλπ. κλπ. θὰ μελετηθοῦν ἀπ' τὴν ἄποψη τῆς μαρξιστικῆς ἀντίληψης τῆς ἱστορίας τῆς νεοελλ. λογοτεχνίας. Σ' αὐτὸ ἔχομε ἤδη ἐξασφαλισμένα τὰ ἐφόδια μας. Ὅμως, ὅπως εἶ- παμε καὶ πρὸ ἑπάνω, θὰ καταβάλομε προσπάθειες καὶ γιὰ τὴν ἀνάλυση τῶν ἄλλων κλάδων τῆς Τέχνης στὴν Ἑλλάδα.

**

γ) ΕΠΙΠΕΔΑΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ. Ὁδὲ κἂν πλησιάσαμε στὸν ἀντικειμενικὸ μας σκοπὸ. Ὁδὲ κἂν τὸν ἀντικρούσαμε μὲ τὴ σοβαρότητα πού ἔπρεπε. Λογογράφοι, μουσικοὶ θεάτρον, ἡθοποιοὶ, φοιτητῆς τοῦ Πολυτεχνείου, δὲ μᾶς ἀπασχόλησαν ὅσο ἔπρεπε. Ἄπ' τὴν ἄποψη αὐτὴ ἔχομε ν' ἀντικρούσομε ἔναν τεράστιο ἐγκο δουλειᾶς. Σὲ πρώτη μοῖρα ἔχομε ἡ- δὴ θέσει τὴν ὀργάνωση τῶν ἐπαγγελματιῶν λογο- γράφων, τὸ ταξικὸ ζήτημα τῶν ἡθοποιῶν καὶ μου- σικῶν θεάτρον. Ἐπίσης καλοῦμε ἡδη τοὺς δασκά- λους νὰ ἀπασχολήσομε τῆς στήλης μᾶς μὲ τὰ ἐπαγ- γελματικά τους ζητήματα. Σχετικὴ σοβαρῆ παραλει- ψη μᾶς εἶτανε τὸ ταχικὸ καὶ ἄρτιο περσοτάξ πού δὲ θὰ ἔχομε παρὰ μόνο ἀπὸ τὸν ἐρχόμενο χρόνο.

**

Περσοτάξ καὶ εἰδησιογραφία. Λίγο πολὺ ἀνταπο- κριθήκαμε στὴν εἰδησιογραφία, ἂν ξεπαίρει κανεὶς τὸ ἐπαγγελματικὸ. Ὡς τόσο καὶ ἔδῶ ἔχομε κενὰ τέ- τοια πού πρέπει νὰ συμπληρωσομε.

**

Γενικά γιὰ τὴ συνεργασία : Δὲν περιμέναμε νὰβροῦν οἱ συνεργάτες πρὸς ἔ- νιας. Πήγαμε ἔμεῖς πρὸς τοὺς συνεργάτες. Ὅμως οἱ δυσχέρειας πού ἀπαιτήθηκαν δὲν εἶταν μικρῆς. Πρῶτα πρῶτα, συνεργάτες ἀπλά καὶ μόνο μ' ἔνα «ὄνομα» δὲ μᾶς εἶναι χρήσιμοι. Δὲ ζητήσαμε τόσο ἔλη, ὅσο μιὰν ὀργανικὴ καὶ σταθερὴ συνεργασία ἀπὸ διανοοῦμε- νου πὸς ὁποσδήποτε βροῖονται σιμὰ μᾶς, ὁποσδι- ποτε συμπαθῶν καὶ θέλουν νὰ συμβάλουν στὸν ἀ- γῶνα μᾶς. Δίχως ὀργανικούς δεσμούς συνεργάτες τῆς «Ν.Ε.» δὲ νοοῦνται. Γιὰ τὴ σύμπληθ ἄλλοις μᾶς ὀργανικῆς οἰκίας μᾶς εἶταν ἀπαραίτητο ἔνα local, γραφεῖο, ἐντευκτήριο, λέοχη κλπ. Ἄλλοι οἰκονομικοὶ δὲ μᾶς ἐπέτρεψαν νὰ τ' ἀποχτήσομε. Αὐτὸ δυσχέ- ραμε ἀκόμη περισσότερο τὴ δημιουργία στενότερον δεσμών. Καὶ θὰ πρέπει ν' ἀντιμετωπίσομε γρήγορα αὐτὸ τὸ πρόβλημα.

Τὴν ἀπόδοση τῆς ταχικῆς συνεργασίας τῆς δυσ- χέρεια ἀκόμη τὸ ὅτι δίχως καμιά ξείριση ἢ «Ν.Ε.» δὲν πληροῦναι συνεργασία. Δὲν πληροῦνομε, καὶ δὲν πληροῦνται κανεὶς, πρῶτ' ἀπ' ὅλα γιὰτι δὲν ἔχομε παραπάνω, καὶ δὲν ἔχομε γιὰτι δὲν εἶμαστε μιὰ κερδοσκοπικὴ ἐπιχείρηση ὅποτε θὰ γίνουσε ποτὲ τέ- τοιο πρᾶμα ὅποτε θὰ πληρωθεῖ κανεὶς. Ὅχι γιὰτι ἔ- κινουμὲ ἀπὸ τὴ σκουριασμένη «ἐξοπρεπῆ» ἀντίληψη δι... εἶναι πρόστυχο νὰ πληροῦνται ἢ συγγραφικὴ ἐργασία. Κάθε ἄλλο. Ἄπ' ἐναντίας καλῶσομε τὸν ἐπαγγελματία ἕκείνο διανοοῦμενο πού παραχωρεῖ ἔσογ καὶ μιὰ γραμμὴ ἀπλήροια καὶ ζημιώνοντας ἔ-

τοι ὄχι μόνο τὸν ἑαυτὸν πού ἄλλα καὶ τοὺς συναδέλ- φους. Γιὰ τὴ «Ν.Ε.» δμως τὸ πρᾶμα ἀλλάζει ριζικά. Εἶμαστε ἔνας μᾶχιμος καὶ μαχόμενος ὀργανισμός. Ἐπ' ὄσο δροῦμε μέσα σὲ ἐχθρικό ἔδαφος (στὸ ἄσπι- κὸ καθεστῶς) ἢ διαχειριστὴ δὲν μπορεῖ νὰ βασιζεται παρὰ στὴν ἄσπιχη οἰκονομία τῆς ἐμπορευματικῆς πα- ραγωγῆς ὅσον ἀφορᾷ τὴν κυκλοφορία τοῦ φύλλου μᾶς στὴν ἀγορὰ, τὸν ἀνταγωνισμό πού ἔχει ν' ἀντι- μετωπίσει αὐτὸ, τὴν ἐκπλήρωση τῶν ὁπορῶσοῦν ἀ- πέναντι τῶν συνδρομητῶν Ὅμως τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲ θὰ δικαιολογοῦσε τὸν ἐμπορευματικὸ χαρα- χτήρα τῆς διανοητικῆς μᾶς ἀπόδοσης, μέσα στῆς τά- ξεις τῶν ἰδεολόγων πού ἀγωνίζονται. Ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτὸ, δὲν εἶμαστε ἔμεῖς ἕκείνοι πού θ' ἀρνηόμα- σταν τὴν ἀνάγκη τῆς χρησιμοποίησης τοῦ μεγαλύτε- ρου μέρους τοῦ καιροῦ τῶν συνεργατῶν μᾶς, ὅποτε φυσικά οἱ ἀβροποιοὶ αὐτοὶ θάπρεπε, ὄχι ν' ἀμειψθοῦν ἀλλὰ νὰ συτηρηθοῦν. Ὅμως δὲ καμιά περίπτωση δὲ μποροῦμε ν' ἀντικρούσομε ἔνα τέτοιο ἐνδεχόμενο. Γιὰτι ὄσα κι' ἂν εἶναι τὰ κέρδη, πάλι δὲ θὰ μᾶς ἐπιτραπεί νὰ τὸ κάνομε. Τὰ κέρδη αὐτὰ, εἶναι προ- καταβολικά διατεθειμένα γιὰ τῆς μῦριες ἀνάγκες πού ἀπαιτεῖ ἢ καλύτερη στὴ φύλλου.

Μιὰ ἄλλη δυσχέρεια στὴ συνεργασία, εἶναι ἢ σχεδόν παντελῆς ἄγνοια τῆς κοσμοθεωρίας τῆς μα- χόμενης μάζας. Αὐτὸ δίνει μοιραία τὰ χέρια τῶν συνεργατῶν μᾶς, πού παραπάνω ὅταν θέλουν νὰ καταπιαστοῦν μὲ μελέτες. Ἡ ἴδρση μῦς κοινωνιο- λογικῆς βιβλιοθήκης τῆς «Ν.Ε.» θὰ θεράπευε, ὡς ἔνα ὀρισμένο μέτρο, τὸ κακό. Στὸ ἀναμεταξύ δὲ ση- μαίνει ὅτι ἀποκλείομε κάθε συνεργασία πού δὲν πε- ριορίζεται στὴν ὀρθόδοξὴ θεωρητικὴ γραμμὴ. Τονί- σουμε ἡδη ὅτι πρέπει νὰ φαρδιῶνομε τῆς γραμμῆς μᾶς. Κι' ἄς τῶχομε αὐτὸ ὄπ' ὄψη τους, ὄχι μόνο οἱ συ- νεργάτες μας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀναγνώστες μᾶς, ἕκείνοι πού ἐφαρμόζονται γιὰ ὅτι οἱ στήλης τὸν περιοδι- κὸ ἀνοίγεται σ' ἔτι, τὸ προοδευτικὸ καὶ τὸ προοδε- μένο. Τέλος μιὰ τελευταία δυσχέρεια, καὶ ὄχι ἢ πὸς ἀ- σημαίνει εἶναι ὅτι οἱ διανοοῦμενοι συνοδοιπόροι μᾶς, γεματοὶ ἀκόμη, ἀπὸ μικροαστικὴ ψυχολογία δὲν κα- τάλαβαν τὴν ἐπιταχτικὴ ἀνάγκη μῦς γρηῆς αὐτοπει- θαρχίας ἀναμεταξύ μᾶς.

**

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ, ἢ χρο- νιά πού πέρασε μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἔνα ἐπικινδυ- νωδέστατο salto mortale γιὰ τοὺς πρωταγῶντες τῆς «Ν.Ε.».

Ἀλοῖμονό μᾶς, ἂν ἀποτυχάιναμε. Ὅ καθέννας θὰ ἔπαρνε τὸ δικαίωμα νὰ χαραχτη- ρίσει τὴν ἐκδοσὴ μᾶς, σὰ μιὰ τυχοδιωχτικὴ, ἐπιχει- ρηση πὸς ἀρχισο δίχως κεφάλαια.

Ἐχθροὶ καὶ φίλοι θὰ μᾶς κατακρανῶνοσαν σήμε- ρα μὲ τὸ ἀπεισιώτερο: Vae Victis!

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἀρχίσομε δίχως κεφάλαια, δί- χως πεντάρα τσασικιστῆ, μόνο μὲ χρέη, καὶ μὲ βάρη ἀ- πὸ ἐπαγθῆστατος ὑποχρεώσεις:

Ἄλληθῆστατο.

Κάναμε ἄραγες μιὰ τυχοδιωχτικὴ ἐπιχείρηση: Ὅποσδήποτε ὄχι. Ὅχι μόνο γιὰτι βάλκαμε κάτω ὀ- λες τῆς δυνάμεις μᾶς. Αὐτὸ δὲ φτάνει γιὰ νὰ ἐπιτύ- χει μιὰ «ἐπιχείρηση» ὅποτε γιὰ νὰ ἀποδειχθεῖ ὅτι ἢ «ἐπιχείρηση» δὲν εἶναι τυχοδιωχτικὴ.

Ἐκεῖνο πὸς συντέλεσε ὅποτε νὰ μποροῦμε νὰ μι- λήσομε σήμερα μὲ φηλὰ τὸ μέτωπο, τόσο φηλὰ ὅ- τε νὰ μὴ τὸ φθάνει κανένα ρόχαλο καὶ κανένα βορ- βορῶδες πεισίλιμα—μὲ φηλὰ τὴ φωνή, τόσο φηλὰ ὅ- τε νὰ μὴν ὑποροῦν νὰ τὴν πῆξουν οἱ ὄπουλοι φι- θυροὶ τῶν τριδῶν, εἶναι ἢ σωστὴ ἢ ἀκριβῆς διά- νωση μᾶς συγκεκριμένης στιγμῆς. Διαγνώσαμε τὴ συγκεκριμένη στιγμὴ πού ἢ ἐκδοσὴ τῆς «Ν.Ε.» εἶτα- νε μιὰ πραγματικὴ ἀνάγκη. Μαζὶ μ' αὐτὸ, ὅποτε μὲ-

τρήσαμε τους κόπους, οπτε παζαρέψαμε τις δυνάμεις μας. Αυτό ήταν όλο. "Ολόκληρη ή επιτυχία μας—πέρ' απ' αυτό—άφορα και τιμὰ τὸ πλῆθος τῶν φίλων και συνδοσιπόρων. "Εκείνους πού ένωσαν τις δυνάμεις τους μαζί μας, εκείνους πού ενδιαφέρθηκαν, εκείνους πού διάδωσαν τὸ φύλλο. Γι' αυτό και ή ευγνωμοσύνη μας, σὲ τέτοιους πολύτιμους συνδοσιπόρους, δὲν είναι δυνατό νά μείνει παραπάνω κρυμένη στις καρδιές μας.

Γιὰ μᾶς δὲ διεκδικήσαμε καμμιὰ δάφνη. Διεκδικούμε ὅμως γι' αὐτούς. "Ο καθένας πού συντέλεσε ἔστω και στην αἰξηση ἑνὸς συνδρομητῆ έχει αναφαίρετα δικαιώματα σ' ἕνα κλονι τῆς δάφνης αὐτῆς. "Αναφαίρετο δικαίωμα συμμετοχῆς στη νίκη, αναφαίρετο τίτλο τιμῆς στην πάλη.

Σ' αὐτούς τούς συναγωνιστές ἀπευθύνεται σήμερα ή ἐπινίκια ἰαχὴ μας:

—Χαίρετε, νενικήκαμεν !...

Νικήσαμε δηλαδή μιὰ πρώτη μάχη. Και ξεκινούμε γιὰ δεύτερη.

...!σα, παιδιά !...

***

Μιὰ ματιὰ στὸν ἀναλυτικὸ ἰσολογισμό(1) τῆς χρονιάς θὰ δώσει σαφὴ ἰδέα τῆς κατάστασης. "Οπως περιμένουμε ἀπὸ φίλους και δικούς παρατηρήσεις στην αὐτοκριτική μας αὐτή, ἔτσι περιμένουμε και παρατηρήσεις πάνω στὸν οικονομικὸ ἰσολογισμό.

Πρέπει νά πούμε ότι τὰ πρῶτα κέρδη, γιατί βγήκαν και κέρδη, μᾶς ἐνθουσίασαν τόσο ὥστε νά ὑποσχεθούμε, ὅπως ὑποσχεθήκαμε, μιὰν αἰξηση τῶν σεδων, ἀπαραίτητη. Ψυχρότερη ὅμως σκέψη, μᾶς ἔκασαν νά ἀποσβέσουμε τὰ χρέη γιὰ νά μporέσουμε νά προχωρήσουμε μ' ἐλεύθερα χέρια, μ' ἐλεύθερους ὤμους.

Πληρώσαμε τούς πιστωτές μας, διαλόσαμε ἕνα συνεταιρισμὸ γιὰ νά ἀπελευθερωθούμε ἀπὸ ἐπιχειρηματίες συνεταιρικούς, ἀποδώσαμε τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι, και νά μας τώρα ἰδεολογικά αὐτεξούσιοι, οικονομικά ἀνεξάρτητοι, ὀλόκληροι σὲ τὴν διάθεση τοῦ ἀγῶνα. Εἴχαμε ή ὄχι δίκιο, νά προτιμήσουμε αὐτὴν τὴ λύση;

Τώρα πιά δὲν τρέμει τὸ χέρι μας, ἕμα παίρνοντας τὴ συνδρομή. Ὅποτε τρέμει ή καρδιά μας ἕμα ἀνεβαίνει ή τιμὴ τοῦ χαρτιοῦ.

"Ο χρόνος πού ἀρχινᾷ δὲν έχει τίποτα τὸ σκοτεινὸ γιὰ μᾶς. Και στην περίπτωση ἀκόμη πού ή τρομοκρατία θὰ ἐπνιγε τις προσπάθειές μας, ὁ συνδρομητῆς μπορεί νά πάρει πίσω και τὴν τελευταία ὑπολειπόμενη πεντάρα, σὲ βιβλία ή σὲ χρήμα. Και σὴ χειρότερη περίπτωση, τὸ φύλλο θὰ βγει **τουλάχιστο** ὅπως τὰ φύλλα τῆς περασμένης χρονιάς.

***

"Ὅμως δὲ θὰ εἶταν πολὺ εὐχάριστη ή περίπτωση

(1) "Η δημοσίευσή του δὲν είναι δυνατὴ παρὰ μόνον γιὰ τὸ ὀλοκληρωτικὸ κλείσιμο τοῦ χρόνου, και μὲ τὸ ξεκαθάρισμα στὰ διάφορα πάρε-δόσε. "Η διαχείριση ὁπόσεται νά τὸν έχει ἔτοιμο στὸ ἐρχόμενο φύλλο.

αὐτή. "Ὅχι.

"Η ὀλοκληρωτικὴ πραγματοποίηση τοῦ προγράματός μας ἀπαιτεῖ **τετραπλοσιασμὸ** τοῦ χρόνου και τῆς ὕλης. "Ὅχι πιά νέες δεκαετὴ ἀλλὰ ἔξήττα τέσσερις **σελίδες** θὰ εἶταν ἀπαραίτητες. "Ὅμως τέτοιο πράμα οὔτε νά τὸ βάλουμε στὸ νοῦ μας μποροῦμε, γιὰ φέτος τουλάχιστο, ὅταν ἐμμένουμε στην ἀπόφαση νά μὴν ἀξήσουμε τὴν τιμὴ Γι' αὐτὸ θὰ περιοριστοῦμε νά βαδίσουμε μόνον στὸ διπλοσιασμὸ. "Απ' τούς συναγωνιστές μας θὰ ἐξαρτηθεῖ ὁ τριπλοσιασμὸς.

"Επειτα, θὰ πρέπει νά ἀξήσουμε και τὸ tirage, μιὰ και ὁ ἀνατυπώσεις μᾶς στοιχίζουν τὰ μαλλοκέφαλα.

***

Τέλος, δυὸ λόγια ἀκόμη πάνω στὸ ότι δὲ στείλαμε σὲ κανένα δωρεάν τὸ φύλλο. Κ' ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἀγοράζαμε. "Αλλοῦς δὲν μποροῦσε νά γίνει. "Απ' τὴν ἀποψη αὐτῆ, καεὶς ἄς μὴν έχει παρᾶπονο. Στὰ ἑκατὸ τυπωμένα φύλλα, εἴχαμε ἑκατὸ ἀγοραστής. "Ὅχι ἐνενήντα ἐννιά.

Μάλιστα δὲ διαθέσαμε οὔτε καμμιὰ δεκαριά φύλλα γιὰ διαφήμιση. Αὐτὸ δὲν εἶταν σωστὸ. Κατάντησε νά ἐγγράφονται συνδρομητῆς, δίχως κᾶν νά ἔχουν δεῖ τὸ φύλλο. "Απὸ ἀποψη ἐπιχειρήσεως, ὀμολογοῦμε ότι ή ταχτική εἶταν κακή. Θὰ θεραπεύσουμε τὸ κακό, δίχως ὅμως αὐτὸ νά σημαίνει ότι θὰ δημιουργήσουμε τραπεζιτῆδες? **ὀπισθοπέστε** ὄχι. Φίλοι ἐπιζητήμιοι δὲ μᾶς χρειάζονται Στὴν Κολλητήρα μας ὁ καθένας πρέπει νά συνεισφέρει.

Θὰ προσθέταμε ἀκόμη δυὸ λόγια γιὰ μερικὸς πού ἐπειδὴ ἀγόραζαν τὸ φύλλο, νόμισαν πὸς θὰ μποροῦσαν νά ἀσκήσουν ἕνα chantage τέτοιο ή τέτοιο. Τοὺς στείλαμε ἀποκρίματα περίπατο, και τούς κλείσαμε τὴν πόρτα στὰ μούτρα.

***

Αὐτὰ εἴχαμε νά πούμε.

Εἴχαμε χρέος νά μπάσουμε τούς φίλους στην ἐσωτερικὴ ζωὴ τοῦ ὄργανισμοῦ μας. "Εχουμε χρέος νά πραγματοποιήσουμε τὸ πρόγραμμά μας.

"Αλλὰ και οἱ ὀμοιδεάτες και φίλοι μας ἔχουν χρέος νά δουλέψουν ἀπὸ κοινῶν. "Εχουν χρέος νά μᾶς πούν τὴ γνώμη τους πάνω στην αὐτοκριτικὴ αὐτῆ, νά μᾶς δείξουν ότι τυχὸν παραλείψαμε, νά μᾶς πούν τὴ γνώμη τους, νά μᾶς δώσουν τὴ συμβουλὴ τους.

...Και τώρα πιά, πὸν ἀντιμετωπίστηκε ὁ κίνδυνος, τώρα πού χαράχτηκε ὁ δρόμος, ἄς πλησιάσουμε περισσότερο ἕνας τὸν ἄλλο μας, ἄς μοιραστοῦμε τις εὐθύνες.

Τώρα πιά ὅταν, μιλώντας γιὰ τὴ «Ν.Ε.» λέμε τὸ **Ἐμεῖς**, δὲν μπορεί νά ἐννοοῦμε τούς μετρημένους τοῦ περιοδικοῦ. **Ἐμεῖς**, εἴμαστε ὀλόκληρη ή μάζα ή συσπειρωμένη γύρω ἀπὸ τὸ περιοδικὸ μας.

Ἐμεῖς: εἴμαστε ὅλοι μαζί και προσηρπώντας τὸ σημερινὸ σταθμὸ, δὲ σταματοῦμε μ' ἕνα παύση, ἀλλὰ ξεκινούμε πάλι, μ' ἕνα καινούργιο "Εγερτήριο.

Η «ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ»

ΚΑΗΜΟΙ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Τὰ λίγα μου γράμματα τᾶμαθα στὰ εἰκόσι χρόνια ἀπάνου.

Τὸ σκολειὸ μου φέρνει τ' ὄνομα «'Αγροτικὴ Σωφρονιστικὴ Φυλακή», κ' εἶναι μονάχα τώρα τελευταία π' ἐννοίωσα αὐτὲς τις λέξεις. Δὲν ξέρω τί θὰ πεῖ κανεὶς, μὰ μολογᾶ ὅτι καὶ φέτος φέρεται τὴν ἀλήθεια κείνου πού μ' ἔλεγε ὁ πρῶτος μου δάσκαλος, ὁ συγκατάδικος Λάζαρος, διπλὸ φέρεται στὸ γαμματισμένον ἄνθρωπο. Καὶ γὼ π' ἔζησα και τις δυὸ ζωές, τ' ἀγαθοῦ χωριάτη τοῦ ὑποταχτικοῦ τῆς σκοτεινῆς του μοίρας—ἕνας ραγιαῖς δίχως ψυχὴ μὰ τὴν ἀλήθεια—κ' ὕστερα ζήτησα ἀπ' τὸν βαθὺ κείνου σπασμένον ἴπνο δὲ καινούργια ζωὴ ὀλοφώτιστη κ' ἀπέραντη, ἔμοιασα—κ' ἔτσι τῶνοίωσα—τοῦ τυροῦ πὸν ἀνάβλεψε.

Πρωτοδιάβασα στὸ βιβλίον τῶν «Ψαλμῶν» γραμμένο σὲ μιὰ ὀμορφη γλώσσα, και κάθε φορὰ π' ἀνανοηθῶ τις ὄρες αὐτές, εἶν' ἀδύνατον μὴ σκαλώσω γιὰ καιρὸ τούς στοχασμοὺς μου στὰ δίχτυα κείνων τῶν ἀ'αμνήσεων.

Σὰν τὸ μικρὸ παιδί και τὴν ψυχὴ μου τότε τὴ συνέταραν τὰ ἴσηχα λόγια τοῦ νέου δάσκαλου καθὼς μιλοῦσε.

Τρεῖς, τέσσερις ὀμαδιὰς καθιστοῦμαι, γιὰ σὲ μιὰ κᾶμαρη, γιὰ στις περὶ ἑξῶς τῶν ἀλτάνων ή κάτω ἀπ' τὰ δέντρα τὰ σκιερὰ, τὸν γροικούσαμε. "Ο φτωχὸς ὁ Λάζαρος, παιδί κ' αὐτὸς ὄχι ἐμεῖς, ἕνας χλωμὸς ἄνθρωπος μὲ μακρὰ διάσφα, βλέφαρα και μάτια ὀλόγλυκα στὸ ρεμβικὸ τους μυστήριον.

"Η φωνὴ τοῦ ρυθμικῆ, ὀλο χᾶδι, μᾶς ἀπονόρκωνε σὰν τὰ φεῖδια και τὸν ὀλοβλέπαμε μαρμαρωμένοι στὰ μάτια.

"Ο δάσκαλος διάβαζε πὸ δυνάτᾳ κ' ἕνα ἔλαφρὸ κόκκινο χρώμα πρόδινε νά εἶχε αἷμα κείνη ή κτρινόλευχη ψεύτικη σάρκα.

"Στους ὄχτους τῶν ποταμῶν τῆς Βαβυλώνας ἐκεῖ καθήσαμε και μικροκλάψαμε καθὼς ἀνανοηθήκαμε τὴ μακρονη Σιών.

"Πάνου στις ἱπὲς κρεμάσματος τις κιδάρες μας ὀνοῖ. Γιατί οἱ ἀπέντες μας ἐκεῖ βαλθήκαμε νά τούς τραγουδήσουμε και μᾶς εἶπαν: Ψάλλτε μας ἕνα ἀπ' τὰ τραγουδία τῆς Σιών!

«'Α! πὸς νά τραγουδήσουμε τὸ θεϊκὸ ἄσμα σὲ ξένη γῆς;»

"Εφτανε στὸ τέλος: «Θυγατέρα τῆς Βαβυλώνας, π' ἔχεις γραφτὸ τὴν καταστροφή, μακαρισμένος κειὸς πὸν θὰ σοῦ ξεχρεώσει τὰ βᾶσανά μας. Μακαρισμένος κειὸς πὸν θὰ συντρίψει τὰ κεφάλια τῶν μικρῶν σου παιδιῶν πάνου σὲς πέτρες.»

Χαμογελοῦσε τότες ἀγνὰ και μᾶς σιγόλεγε: «'Ε! παιδιά, κάποις ταιριάζει και σὲ μᾶς τὸ

τραγουδί.—Ξεροκαταπίναμε μποῦφοι, μεῖς, τὰ λόγια του και θάταν ἀσφαλτὰ ἠλίθιο τ' ἄκακο βλέμμα μας γιὰ νά σκίβει μὲ τόσο οἶχτο τὸ κεφάλι ὁ Λάζαρος...

Ξόδεψα τρία χρόνια στὸ διάβασμα. "Ο Λάζαρος—καλὴ του ὄρα—δὲ μ' ἀπαράτησε στιγμή. Εἶδε πὸς εἶχα τὴ θέληση και καθὼς μ' ἀγάπαγε κᾶλας, βάλθηκε σὲ χίλιους κόπους, ἔδρασε, ὥσπου μὲ κατάντησε, ὡς εἶπε, ἄνθρωπο στοχασμένο.

"Τὸ κριμα—και δὲν εἶταν—μ' ἔροξε πρὶν ἀρχίσω τὴ δουλειὰ, στὴ φυλακὴ. Δὲν πρόλαβα οὔτε τὸ ἄλλα νά δεῖξω στὰ παιδιά. Εἶσα τὸ πρῶτο μου γέννημα τὸ πνευματικὸ, τὸ πὸ καλὸ ἴσως και τὸ πὸ συμπαθητικὸ. "Ετσι μοῦ λάλησε ὁ Λάζαρος δυὸ μέρες πρὶν φύγει. Σιγώκλαε, και γὼ χλώμισσα, θάλωσαν τὰ μάτια μου και σκίβοντας τοῦ θερμοφίλησα τὸ μικρὸ κείνου λεπτὸ του χέρι τὸ βλογημένο.

Μιὰ βδομάδα πρὶν, ὁ διευθυντῆς μ' εἰδοποίησε πὸς ή ποιηὴ μου τελείωνε κ' ἔπρεπε νά τοιμασθῶ. Μοῦθε σὰν κόλπος. Νά φύγω, και πὸν νά πάω; Στὴ μακρονη μου πατρίδα συντρίμμα και λείψανα πὸν δὲ θάλωσαν ἄκομα μ' ἀνάμεναν μιὰ κολασμένη συντροφιά πὸν θὰ τὴν ἀρνόμονον ὡς τὸ θάνατο.

"Αλλοῦ; Σὲ κᾶθε μεριά ἔξνος θάμοννα, κατᾶμονος, σὰν τὸ «δεντρί στὸν κάμπο». Κι' ἀκόμα οἱ ἄνθρωποι τώρα πιά μὲ φόβιζαν ὄσο και τὰ θεῖα κ' ή φρίκη τους ποτε δὲ μοῦ ξεπάγωσε τις σάρκες. "Εμοιασα, κείνη τὴ βδομάδα, τοῦ λαβωμένου ζῶου. Τριγυρίζα σιγρὸς ἔξω στὰ χωράφια, ἀκαμάτης κ' ἀραγλὸς μέσα στὰ πρασινισμένα στάχια και τὰ ξανοιγμένα ἀμπέλια. "Αλλάξα, σ' ἔξη μέρες ἔμεινα ὁ μὸς, και μὸ ξανάροθε πάλι κείνο τὸ σταμάτισμα, κᾶθε τόσο, τῆς καρδιάς π' ἀπὸ δυὸ χρόνια τώρα εἶχε χαθεῖ. Χώνεψα σὰν τὰ ξεροφύλλα, κ' ἔσβηνα, ὄρα με τὴν ὄρα. "Απίστευτο.

Τὰ μάτια μου ἀργοβασίλευαν ἀνήμπορα και δὲν εἶχα τὴ δύναμη νά ξεσῶγο τὰ πόδια μου.

Οἱ σύντροφοί μου ξεσάθηκαν σ' ἕνα τέτοιο μαρμαρῶ, μὸ μίλησαν νά τοὺς ἱστορήσω τὸ ντέρτι μου και πάντα γὼ ἀρνόμονον κᾶθε λόγο κ' ἀποσφάλησα ἰδὸ στόμα σὰ μουγκὸς. Τὰ πράματα ἔδειξαν νά κωβέντιασαν γιὰ μένα στὸν Διευθυντῆ.

Αὐτὸ μέρες πρὶν τελειώσει ή προθεσμία ἔστειλε και μὲ κᾶλεσε στὸ γραφεῖο του. Στάλησε, ὡς μῆχα, τὴν πόρτα και κωβεντιάσαμε σὰ φίλοι ὄρα πολλή. Τοῦ τὰ ἱστορήσα ὅλα. "Ελεγα και ὄλο τὸν ἕναῖνο στὰ μάτια, βαθεῖα, κ' ἔκλαιγα κ' ἐγγελοῦσα ἀντάμα, ὥσπου τοῦ πῆρα τὸ λόγο πὸς θὰ μὲ κράταγε.

"Ετσι κ' ἔγινε. Κι' ὄλα ἔμειναν τὰ ἴδια και τίποτε δὲν ἄλλαξε ἔξὸν ἀπὸ τὰ ρούχα μου, π' ἀποφόρεσα κείνα τὰ ριγωτὰ τοῦ κατᾶδικου. Ζυγώνου πιά τὰ 40 χρόνια. "Εχω ὕγεια καλή, ἴσιο

χορμί, μπράτσα δυναμωμένα απ' τή δουλειά κ' ύπνο τὸ βράδυ τὸ γλυκύτερο. Μὲ λέν ἐπιστάτη στὰ χτήματα τῆς φυλακῆς κ' εἶμαι ἀκόμα δάσκαλος τοὺς νέους, ἀπόλληθος καὶ μάστορας στὴν τέχνη τῶν φριτῶν.

Ζωὴ δικαίου, κ' ἡ φροντίδα δὲ μου ζάρωσε ἀκόμη τὸ μέτωπο. Εὐτυχημένος!

Ῥιμένα, ἄς μᾶς ἔλειπε, Θε μου, ὁ νοὺς π' ἀνασκαλεύει παλιὲς θλιβερὲς ἱστορίες.

«Οἱ Μελισσηνέ, Κοκκινὴ Οἱ». Χαρούμενη ἡ φωνή μου σκορπίστηκε στὴν ἡσυχία τοῦ δειλινοῦ. Τὰ βώδια βιάστηκαν τότε καὶ τὸ χωμένο ὄνι ἀνασκάλεψε βαθεῖα τὴ σφωλιασμένη γῆς.

«Ἄς τελειώσουμε πιά», συλλογίστηκα ἀνυπόμονος, ξανοίγοντας τὸ λίγο χορμιά που μ' ἔμενε ἀκόμα.

Ἡ βουκέντρα σπαρτάρησε στὸ νευριασμένο μου χέρι κ' εἶταν στενόχωρο πιά τὸ σανίδι που μ' ἔσφερε.

Σαββατόβραδο! Μιᾶς βδομάδας ἀλάκερης κόποι ἀποξέχαστηκαν τὴν ὁμορφὴ τούτην ὥρα.

Γλυκὸ ρόδινο φῶς εἶχε ἀπλωθεῖ ὀλοτρόγυρα στὸν κάμπο πὺ γαλήνευε, κ' ἔξὸν ἀπὸ τῶν μακρυνῶν ξεψυχημένους φωνῶν τῶν ζωντανῶν πὺ γυροῦσαν, τίποτα δὲν ἀντίστροφτε τὴν ἡσυχία.

Ξάνοιγα, μὲ τὴν καρδιά ἀναπάντητα λαφρωμένη ἀπὸ κάθε θλίψη, χαρούμενη, σὰν τοῦ παιδιοῦ θὰ πῶ, ὄλην ἔκεινη τὴν ὁμορφιά ἀπὸ τὸν κάμπο ὡς τις κορφῆς τῶν βουνῶν π' ἀσπρωγοῦσαν κιόλας ἀπ' τὸ γιόνι.

Ἀποξέχαστηκα

«Ἀκόμα; Σὲ πῆρε ἡ νύχτα, Γαβρίλη», μ' ἔκραξε ἀλαργινὰ μιὰ φωνή.

Τινάχτηκα. «Ἐφταξα αἰα» ἀπάντησα, καὶ σύγκαιρα ἔσπρωξα μὲ βιάση τὰ καματερά «Οἱ... Οἱ... Οἱ...»

Κι' ὠστόσο τὸ ξεροβὶ ζῶ ὁ Μελισσηνὸς δὲ σάλεψε. Στοχάστηκα πὺς κάποιον θὰ σκόλωσε τὸ ὄνι κ' ἔκαμα νὰ στρίψω δεξιότερα. Τὸ βῶδι δὲν κούνησε πάλι. Ἔνας κρῖος ἰδρὸς μὲ περιχρῖσε. Πετάρηκα κ' ἦρθα δίπλα του. «Μελισσηνέ» σιγῶπα καὶ τὸ χαιδεψα, «Μελισσηνέ».

Εἶχε ριγμένο τὸ κεφάλι βαρεῖα μπρὸς, σφαλιστὰ τὰ μάτια κ' ἀλύγιστα σὰ ξυλιασμένα τὰ πόδια. Βούρλωσαν τὰ μάτια μου. Στάθηκα δὺο στιγμῆς σαστισμένος κ' ὕστερα βάλθηκα γοργὰ νὰ ξεζέψω τὰ ζῶα. Δὲν πρόφραξα. Ὁ Μελισσηνὸς ἀναταράχτηκε σὰν ἀπὸ ρίγος, τὸ στόμα του ἔχρῖσε ματωμένο ἀπὸ καὶ βγάζοντας ἀπ' τὰ σφιγμένα σαγόνια θρηνηδικο μουγκυκαλιτό, λήγισε στὰ γόνατα καὶ σωματίστηκε χάμο νεκρός.

Ρίχτηκα σὲ μιὰ πέτρα ἀφανισμένος, χλωμός, κ' ἔπιασα μὲ τὰ χέρια τὸ κεφάλι μου.

Σὰν ἀνάγκαιρα κάποτε τὰ μάτια μου, ἀντί-

κρῖσα ἓνα κῦκλο ἀπ' ἀνθρώπους τρίγυρά μου νὰ μὲ ξανοίγουν ἀπορημένοι.

Κανεὶς δὲ μου μίλησε. Φάνηξαν νὰ μὲ λυποῦνται, ἢ ἴσως κ' ἄλλο τίποτα τοὺς σφάλησε τὸ στόμα.

Ξαφνικά, μανιασμένος ἔνας φωνάζοντας μὲ λύσσα, ἔσασε τὸν κῦκλο κ' ἦρθε καταπάνω μου ἄγριος, μ' ἔλο αἶμα τὰ μικρὰ μάτρα του μάτια.

Εἶταν τ' ἀφεντικὸ. Ἡ ἁμαρτία νορῖς τοῦξε ἀφανίσει τὴν ψυχὴ, κ' ὅσο γιὰ τὸ κορμὶ του, ζαρωμένο κ' ἄναιμο, εἶταν δῶρο τῆς ἀκόλαστης ζωῆς του.

«Σκύλε», μούπε, τρίζοντας τὰ σαθρωμένα του δόντια, «σκύλε, μ' ἀράνισες τὸ ζῶ». Μόλις μπόραγε νὰ μιλήσει, κ' ἔκανε σὰν πηγμένους.

Ἐγὼ οὔτε καὶ σάλεψα κὰν. Ἄναψε. Μ' ἄδραξε ἀπ' τὸ πονκίμισο καὶ βάλθηκε νὰ μὲ σείσει. «Νὰ σὲ πνίξει τὸ ψομί μου, φονιά, θὰ δεῖς μορὲ κανάγια, θὰ δεῖς. Βασίλη, ὁ σκύλος δὲ θὰ πληρωθεῖ τὴ βδομάδα πὺ δούλεψε. Οὔτε πεντάρια. Τὸ ζῶ ἔκαμε τριδιπλα, κ' ἀκόμα περισσότερα. Οὔτε πεντάρια Βασίλη, ἀκούς;»

Μ' ἀπαράτησε, κ' ἄρχισε νὰ ξεμαρκαίνει βλαστημιώντας. Συλλογίστηκα μιὰ δὺο στιγμῆς κ' ὕστερα, τρέχοντας, τὸν πῆρα ἔξω. Οἱ σύντροφοι μ' ἀκολούθησαν δειλὰ, περίεργοι. Ἐφταξα τ' ἀφεντικὸ. Στάθηκε ξαφνισμένος κ' ἴσως ἀκόμα νὰ φοβήθηκε θωρόντας με.

«Δὲ μπορεῖς νὰ μὴ μὲ πληρώσεις, εἶπα—σιγανὰ ἔχοντας σκαμένο τὸ κεφάλι. Ἐγὼ δούλεψα. Τὸ ζῶ θάταν ἄρροστο καὶ ψόφρησε.

Γέλασε ψεύτικα, ὄλο χολή: «Ἄρροστο! Χά! χά! χὰ! Τί λέρα!» «Τράβα ἀπὸ δῶ» ποῦπε καὶ μ' ἔσπρωξε μ' ἀηδία.

Ἐτρικίμισε ἡ ψυχὴ μου. Ἐνοιωσα κὰτι σὰ ζῶλη μὲσ' στὸ μυαλό μου, τὸ αἶμα μ' ἔπνιξε κ' ἀρπάχοντας ἀπὸ τὸ λαῖμο τὸ σκουλήκα τὸν ἔσφιγγα, τὸν ἔσφιγγα πνίγοντάς του.

Μιὰ στιγμὴ, καθὼς τὸ φῶς τῆς μέρας εἶχε θολώσει πιά, ἀντίκρῖσα τὰ μάτια του μ' ἀναγρυσμένους τοὺς βολβοὺς κ' ἔλεπειοῦνται, κ' εἶχε πάρε ἡ ὄψη του τοῦ θανάτου χλωμάδα. Μ' ἔπιασε φρίκη. Τὰ χέρια μου ἔσφιξαν εὐτὶς καὶ ἀλαλιασμένους ἔπῆρα τρέχοντας, ἴσως φονιάς, τὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ...

Μ' ἄκουσε, ἀμίλητη σκυφή, μ' ἓναν ἀνύποπτο τρόπο στὰ μεγάλα τῆς δακρυσμένα μάτια. «Δὲ φταῖω» τῆς εἶπα «δὲ φταῖω μὰ τὸν Θεό».

Ἄναστῆναξε. «Τώρα» ψιθύρισε σιγανὰ, «τώρα;»

Δὲν τῆς ἀπάντησα. Ἐχοντας γεμμένο τὸ κεφάλι πάνωστὴ στρομμένη τάβλα, συλλογιόμου.

Κανεὶς δὲ δειπνησε τὴ νύχτα κείνη. Στοῦ λήγνου τὸ κίτρινο φῶς, τὰ χλωμά παιδικὰ μὰς πρόσωπα εἶχαν πάρε μιὰ ἀπειρη λύπη. Διάβηκε κάμποση ὥρα, κ' ἓνας ὕπνος, σὰ νάρκη, μ' εἶχε βυθίσει καθὼς ἤμου γυρμένος.

Θυμᾶμαι νὰ τινάχτηκα ξαφνικά κάποτε, σ' ὄνειρο μέσα, ἄγριος, κρᾶζοντας βροντερά «Ποιὸς εἶναι;»

Ἡ Μαρία, ἀπ' τὴν ἄκρη, ψήλωσε τὰ μάτια τῆς θωρόντας μὲ τρομαγμένα, ἔκαμε τὸ σταυρό τῆς καὶ μούπε «Δὲν εἶναι τίποτα, Γαβρίλη, σοῦ φάνηκε». Χαμογέλασα πικρὰ καὶ ξανακάθησα. «Ὁ ὕπνος ὁ ἔρμος μὲ πῆρε, ὁ ὕπνος, Μαρία» εἶπα.

Γιὰ πολλὴ ὥρα κανεὶς μὰς δὲ μίλησε. Ἐκανε ἓνα βαρὺ κρῖο τὴ νύχτα ἔκεινη, καὶ ἡ φωτιά τὸν παραγῶνι εἶταν σβυστή.

«Μπορεῖ νὰ σὲ πιάσουν κ' ἀπόψε», σιγοψιθύρισε κάποτε ἡ Μαρία.

Γρήσια καὶ τὴν κοιτάξα κάμποσο κατὰματα. «Μπορεῖ», εἶπα στὸ τέλος κ' ἔσπρωξα πάλι. Γροίκισα δὺο τρεῖς φορὲς τὰ ζωντανὰ νὰ βελάζουν ἀνύσχη σ' ἄχορδι, κ' ὁ λύχνος φώτιζε ὄλο καὶ θαμπότερα, σβύνοντας.

«Ξαίρεις», εἶπα ξαφνικά μ' ὀρμή κ' ὠστόσο ὄλο μου τὸ κουράγιο ἔβουσε μὲ τὴν πρώτη λέξη, «Ξαίρεις, θάπρεπε νὰ μὴν πιαστῶ ἀπόψε». —Ἐνα αἶμα ντροπῆς κοκκίνισε τὰ μάγουλά μου κ' ἡ φωνὴ μου μόλις ἀκούγόταν πιά. «Ἄγ! ἄς εἶταν αἶθρο κ' ὄλα θὰ σ' ἄζονταν. Μ' ἀπόψε...»

Ἡ θῆ ἡ σειρά τῆς νὰ μὲ κινεῖται στὰ μάτια. Χαμογέλασε ἄγχα καὶ ἐστόμισο. «Κι' ἂν ἔπαυσε ἄλλος τὸν τόπο σου;»

Σήκωσα τὸ κεφάλι καὶ τὴν ἀντίκρῖσα μὲ τρόμο. Μάντεψα τὴ σκέψη τῆς. «Δὲ γίνεται αὐτό... ὄχι» λάλησα συντριμμένους. Δὲ μ' ἀποκοίθη. Σηκώθηκε σιγανὰ μόνο κ' ἀνέβηκε γοργὰ σ' ἀνωί. Ἐνοιωσα τὴν καρδιά μου νὰ χτυπᾶ κ' ὠστόσο μ' εἶχε λείψει κάθε θέληση. Ὅταν ξανακατέβηκε ἡ Μαρία εἶταν ντυμένη στ' ἀντίκεια. Ἡρθε καὶ στάθηκε ὀμπρὸς μου χαμογελαστή. Δὲν τὴν ξανάειδα πὺ ὁμορφῆ.

«Μαρία», ἔσαστόμισο σβυσμένα. «Κανεὶς δὲ θὰ μὲ νοιώσει, μὴ γνοιάξωσα. Μὲσ' στὸ καπὸ τὸ κρυφτὸ μὲ ἀλάκερη... καὶ τὸ φῶς ὕστερα θάλας φέγγει».

Ἐβγάλα ἓνα στεναγμὸ κ' ἄρχισα νὰ κλαῖω. Ἐνοιωσα τὸ χέρι τῆς νὰ μὲ χαιδεύει, κ' ἀκούστηκε παρήγορη ἡ φωνὴ τῆς. «Νὰ μὴ ντροπέσωσα, Γαβρίλη. Ὑστερα, μόν' ἀπόψε θὰ μὲ κρατήσουν». Κ' εἶταν τότε π' ἀγροικῆσαμεν ὄξω στὸ κалντριμὶ βαρεῖα πολλὰ βήματα κ' εὐτὶς δὺο χτύπους στὴν πόρτα.

«Κρῖψου, μὸ σφύριξε καὶ μ' ἔσπρωξε βιασμένη. Σῦρθηκα καὶ σφωρίστηκα στὴ σκοτεινὴ γωνία τ' ἀγαλειοῦ. Στ' ἀνοιγμα τῆς πόρτας, τρεῖς σταυρωτῆδες πέρασαν μέσα ξανοίγοντας ἵποπα τριγύρω.

Ἡ Μαρία τὸν ἀνάμενε καθιστή, ἔχοντας σκαμμένο τὸ κεφάλι.

Τὴ ζύγωσε ὁ πρῶτος, ἄντρας ψηλὸς καὶ περὶφανος, μὲ παχὺ καλοστριμμένο μουστάκι. «Γα-

βρίλη, σὲ λέν;» ρώτησε ἡ τραγεῖα φωνὴ του. Ἡ Μαρία ἔνεψε λαφριά.

«Λέω πὺς μᾶς περιμένεις ἄσφαλτα—ξανάπε γελώντας. «Πᾶμε», πρόσταξε κατόπιν.

Ἐκεῖνη σηκώθηκε, κινεῖται κρυφὰ κατὰ τὸ μέρος μου καὶ οἰχνοῖτας ὕστερα ἀστικά κατὰ καπὸτὸ στή ράχη τῆς τοὺς ἀκολούθησε καὶ πέρασε πρῶτὴ τὸ κατόφλι.

Πίσω τους σφαλιστήκε βροντηχτὰ ἡ πόρτα.

Χαράματα ἀκόμα κάποιος μὲ σκουντήξε βαρεῖα στὸν ὄμο. Τινάχτηκα πάνω στὴν καρέκλα πὺχα ἀκοκομηθεῖ, ἔτριψα τὰ μάτια μου κ' ἀντίκρῖσα δὺο ἀπὸ τοὺς βραδυνούς νὰ μὲ παραστέκου.

«Κοῖμα στὰ νειάτα σου λαγὲ» μ' εἶπε ὁ ἓνας τους. «Ἄφισες τὸν τόπο σου σὲ μιὰ γυναῖκα».

Ἐσπρωξα τὸ κεφάλι ντροπασσμένους καὶ δὲ μίλησα.

«Σὲ μιὰ γυναῖκα καὶ τὴν πέθανες» ξανάπε ὁ ἴδιος.

Ἐρριξα μιὰ παραχτικὴ κραυγὴ καὶ τὸν ἄρκαβα σφιχτὰ ἀπ' τὸ χέρι: «Πέες μου, νὰ χαρεῖς, πέες μου τί στάθηκε;» εἶπα, κ' εἶχα τὰ μάτια ὀλάνοιχα ἀπὸ φρίκη καὶ χαμένο τὸ χροῖμα τῆς ζωῆς.

«Χιόνισε βαρεῖα τὴ νύχτα καὶ δὲν ἀντέξε», μίλησε λυπημένα ὁ ἄλλος. Μοιγῶρισα κ' ἔσπρωξα λυσσασμένους τὰ νύχια πάνω στὶς σάρκες τοῦ προσώπου μου «Μαρία... Μαρία», ἔκραξα σπαργαμένους.

Κι' ὠστόσο οἱ δὺο ἄντρας μὲ τσελέκωσαν...

Δικαστήκα μιὰ Μαρτυρικήν μέρα στὸ δικαστήριο τῆς Χώρας... Ἄπ' τὸ πρῶν μὲ τραβόσαν ὡς τὸ σκαμνὶ, ἄθλιο, ρηγαμμένον. Εἶχα κρεμάσει τὸ κεφάλι στὰ στήθια, τ' ἀκούρευτο κ' ἀξύριστο μῆνες κεφάλι, καὶ μὴδ' ἄκουα μὴδ' ἔβλεπα διόλου. Ἐτρεμα λαφριά σὰν ἀπὸ ρίγος, κ' ὠστόσο δὲν εἶταν ἀπὸ φόβο, καθὼς εἶχε σβύσει κάθε τι μὲσ' στὸ μυαλό μου. Κάποτε, ἓνας ἀπὸ τοὺς σταυρωτῆδες πὺ μὲ παρῶσταν, μὲ σκουντήξε. «Σὲ ρωτᾶν» εἶπε. Σήκωσα τοὺς ὄμους ἀδιάφορος, μὴ νοιώθοντας τὸν σκοπὸ. Μισογέλασε καὶ μ' ἔσπρωξε ἀπ' τὸ χέρι.

«Ἄσε με», τοῦπα βραχνὰ. Δὲ σὲ πειράζω». «Τὸ ὄνομά σου κατηγοροῦμενε, ἴδωμα σου» ἔκραξε ἀπ' τὸ βάθος μιὰ νευριασμένη ξερὴ φωνή.

Τότες ψήλωσα τὰ μάτια πιά. Ξαφνιάστηκα ἀντικρῖοντας τόσο κόσμο, τόσα μάτια νοιώθοντας νὰ μὲ ξανοίγουν περίεργα, καὶ συμμαζεύτηκα πότρωο. «Τ' ὄνομα σου, λοιπόν», ἔα νάπε ἡ φωνή. «Μᾶς ἔσασες». —«Γαβρίλης» ἀποκοίθηκα δειλὰ «Γαβρίλης Ἰσως» —«Ὅπα, τέρας σου;» Σάστισα κ' ἔμοιασα σὰ νὰ ξεγνοῦσα τ' ὄνομά του. Πίσω μου χασκογέλασαν κά-

ποιοι.— «Δημήτρης», είπα σιγανά και πρόστεσα εὐτὺς δυνατότερα: «Βέβαια, Δημήτρης». Τί στάθηκε κατόπι δὲν τὸ θυμάμαι ἔτσι και καλὰ. Φαίνεται νὰ μ' εἶχε πάρει πάλι ὁ ὕπνος τοῦ Δράκου, ὁ ὕπνος μ' ὀρθάνοιχα μάτια. Κι' ὅσο δὲν ἔμεινα ὡς τὸ τέλος ἔτσι. «Νικόλαος Δελῆς», κράξανε κ' εἶταν τότε πού πετάχτηκα σὰ στὸ κακὸ ὄνειρο. Κύτταξα. «ὦ, δὲν τὰ πίστεψα τὰ μάτι μου, δὲν τὰ πίστεψα, καὶ στοχάστηκα πὺς μ' ἔσβυσε καὶ τὸ φῶς, πιά. Μὰ δὲ γελοιοῦμαι. Ὁλόρθος μπροστὰ ἀπ' τοὺς κριτάδες, στεκοῦταν ὁ Δελῆς, τ' ἀφεντιζό.

Οἱ ματιές μας συντίναξε σύγκαι α, γλώμισσε λίγο καὶ στράφηκε ἀλλοῦ γοργά. Ἀπόμεινα, σπασογμένους, ἀλαλός καὶ θωρόντας τὰ χέρια μου δεμένα, ἐπνίξα τὴ λύσσα μου σ' ἕνα βουβὸ κλάμα.

Ὁ Δελῆς μίλησε κ' ἀκούστηκε σὲ μὰ βαθεῖα σιωπὴ μέσα. Κανεὶς δὲν ἀντίστικε τὸ λόγο του, καθὼς ἐβάρθηκε ὁ ἀνθρώπος νὰ ἱστορήσει τὸ πρῶμα ὅπως ἔχει. Θυμάμαι ἀκόμα τὰ στερνά του λόγια: «Τὸ ζῶο, κύριοι, εἶταν ἀδύνατο νὰ εἶχε τὸ παραμικρό. Μπορεῖ ὁ καθεὶς τῆς δουλειᾶς μου νὰ σὰς τὸ βεβαιώσει. Ὅσοσο ὁ κατηγορούμενος, ψυχὴ βάνανση ἀγρίων ἐνοστικῶν, θέλετε ἀπὸ φυσικοῦ του, θέλετε ἀπὸ χωριάτικη βάρβαρη συνήθεια, ἐκούρασε καὶ καταβασάνισε τὸ ταλαίπωρο ζῶο μέχρι θανάτου. Μιλώντας, κύριοι, ἔχω ζωντανή, ὀλοζώντανη τὴν εἰκόνα τοῦ νεκροῦ τυρανισμένου ἐκείνου ζῶου καὶ δὲν σὰς κρύβω τὴν ἐλαφρὰ φρίκη πού αἰσθάνομαι. Ὁ' ἀρκοῦσε ἔτσι μοῦνον ἢ θεά του γὰ νὰ σὰς πείσει ἐντελῶς γὰ ὅτι ἴσως ἀμφιβάλλετε ἀκόμα. Εἶταν ἕνας φριχτὸς θάνατος...»

Κ' ἦρθε στὸ τέλος ἡ σειρά μου ὅτι εἶχα νὰ πῶ. Δὲν ἔτρεμε πιά ἡ φωνή μου μήτε καὶ τὸ βλέμμα μου χαμηλωμένο εἶταν. Μέσα μου τὸ αἶμα ἔβραζε, μ' ἐπνιγε καὶ ἄν δὲν εἶταν δεμένη ἡ γλῶσσα μου ἀπ' τοῦ νοῦ τὸ σκοτάδι, ὥρες θὰ μίλαγα, ὥρες δλόκληρες, λαφρόνοντας τὴν καρδιά μου.— «Ἀφέντες, εἶπα. Εἶμα ἕνας φτωχός, χωριάτης ἀνθρώπος κ' οὔτε τὸ δίκιο μου νὰ στηρίξω μπορῶ. Μ' ὀστόσο, ἀφέντες, ὁ ἀνθρώπος ἐτούτος μίλησε ψέμματα, ἔτσι πού μ' ὀρθώνεται ἡ τρίχα. Τὸ ζῶ, βέβαια, εἶταν ἀφροστο καὶ ψόφισε. Κ' ὕστερα γὰ τὸ λίννεψα, γὰ τ' ἀφάνισα; Ψέμματα, ἀφέντες, ψέμματα. Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα πού μοῦ τῶδωσε τοῦτα: «Ἀφεντιζό, δὲν εἶναι τὸ ζῶ νὰ ὀργώσει. Σκέψου καὶ τὸ λόγου σου». Γέλασε καὶ μ' ἀποκριθῆ: «Μὴ γνωρίζεσαι σὺ. Τὸ βῶδι ἔχει κορυφὸν ὄλο τὸν κάμπο ν' αἰλακώσσει. Κι' ἄμ' δὲν ἔχει; Δὲν τὸν τυράνισα ἐγώ, ἀφέντες, τὸν Μελισσηνὸ. Ἡ δουλειὰ τόραε καὶ πᾶει... κ' ἠήσυχα... Μακάρι ὄλοι μας τὴν ἴδια τύχη νάχομε».

Τέλειωσα κ' ἔπεσα ἀρανισμένος στὸ σκαμνί. Εἶχα δρῶσει τὰ λίγα κείνα λόγια νὰ πῶ!

Τὸ δειλινὸ βγάλανε τὴν ἀπόφαση πιά! Μοῦ

δίκασαν πέντε ὀλάκερα χρόνια φυλακὴ «γιατὶ πολλὰ κριματά βροίκανε στὸν «πονηρό», ὀποκριτὴ χωριάτη.

Δὲ βιάταξα τότες. Στυλώθηκα ἀτράνταχτα στὰ πόδια μου, ἔσφιξα τὸ γρόθο μου κατὰ τὸ μέρος τῶν κριτῶδων κ' ἀνοίγοντας ὕστερα τὰ σφιγμένα μου δάχτυλα, τοὺς φασκέλωσα: «Ἔοσε» εἶπα.

«Ἄς μ' εἴ ε λείψει, Θέ μου, ὁ νοῦς π' ἀνασκαλεῖται παλιές θλιβερές ἱστορίες.

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΡΑΠΤΗΣ

ΕΠΙΧΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΑΣΤΑΡΤΗ ΝΕΑ

Κι ἀράματασες τῶν ταπεινῶν τὰ πλήθεια
Τ' ἀνόνημα κ' ἀρίθμητα μὲ πίστη
Πρωτόφανη στὴ σκλαβωσώστρα ἀλήθεια,
Κ' ἡ φήμη σου ἴστα πέρατα ἐσοκοπίστη.

Ἐσὺ στὴν πάλη ἀκόνισες μυριάδες
Τις ἐκδικήτρες λόγγες τῶν πληθειῶν,
Καὶ τ' ἄλικο σου λάβαρο—βοριάδες
Δὲν τσάμισαν καὶ μάνητες «πατριῶν!»

Κι ἄν πέφτουν μαρτύρων πλήθη νῆα,
Ὁρθώνονται κύριοι ἄλλοι Ἐκδικητές,
Καὶ στὰ κελιά, στοὺς δήμιους μπροῦς, γενναῖα:
Σαίρουν ταχιά πὺς θάνατ' οἱ Νικητές!

Νέων Καιρῶν σημάδι, Ἀστάρτη Νέα,
Περήφανα τὴν πίστη σου κρατῶ,
Ποῦ οἱ Μάξες σμίξανε μαζί σου. Ἰδέα,
Σὲ δικαιοσύνης Κόκκινο Στρατό!

Σ Π Α Ρ Τ Α Κ Ι Α Δ Ε Σ

71 π.Χ.—1298

Στοὺς προλεταριακοὺς μας προμαχῶνες
Ἄντρια ψυχῆς καὶ νύχτη Μαγιαπὴλη
Φέγγουν ὄσο ποτές, ζωντανίας θρούλι
Ἀπὸ σκληροῦς περᾶνθωποὺς ἄγνοες!

Μακρὰ ἔξοξο σκλαβιάς αἰῶνες
Ποῦ οἱ γλάφκες οκοῦζαν κ' ἐτρίζαν οἱ γρύλοι,
Λέφτερης γῆς ἐργατικῆς ἀγρίλι
Στέφει τις ἠρωϊκές μας λεγεῶνες.

Τῆς διεθνικῆς μας Ἐργατιάς καμάρια
Σπάρταξε, μετὰ χρόνια δὺο χιλιάδες
Σὲ τιμοῦν μὲ νικητὴς Σπαρτακιάδες!

Χώρα τῆς λέφτερης δουλειᾶς, μακάρια,
Σοῦ εἰν ἔργαζομα λαμπρὰ τὰ παληκάρια
Ποῦ ἐγκαινιάζον τὴς βέρες. Ὀλυμπιάδες!

ΡΩΜΑΝΟΣ ΜΑΝΑΡΑΣ

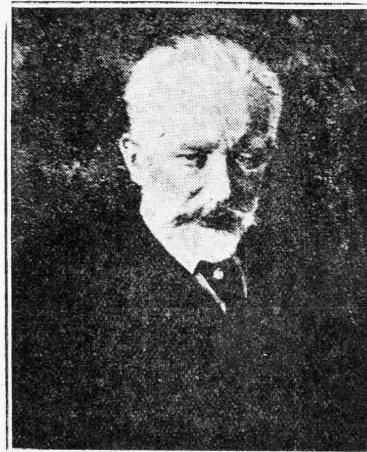
ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΠΕΤΗΡΙΔΕΣ

Π. ΙΛΙΤΣ ΤΣΑΪΚΟΒΣΚΙ (1840-1893)

Ἡ Σοβ. Ρωσσία τιμᾷ τὴ μνήμη ἐνὸς ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους συνθέτες τῆς Εὐρώπης τῆς περασμένης ἑκατονταετηρίδας, τοῦ Τσαϊκόβσκι, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης τριανταπέντε χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατό του. Ὁ διασημὸς ῥωσσοσ συνθέτης γεννήθηκε στις 25 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1840 στὸ ἐργοστάσιο τοῦ Βόντκινσκ στο Ὀυράλ, ἐπαρχία τῆς Βιάτκα. Στὴν ἀρχὴ ὁ Τσαϊκόβσκι, παραγνωρισμένος κ' αὐτὸς ὅπως τόσο ἄλλοι, πῆγε στὴν Πετροῦπολη γιὰ νομικῆς σπουδές. Ὁταν πῆρε τὸ δῖπλωμά του μπᾶινει ὀπᾶλλῆλος στὸ ὀπουργεῖο τῆς Δικαιοσύνης χωρὶς ὀστόσο νὰ διακόψει τὶς μουσικῆς σπουδές του πού ἐξακολούθησε κατὰ τὸ διάστημα τῆς φοιτήσεώς του. Γνώρισε τότες τὸν Α. Ρομπινσταῖν, πού τὸ ἔθεσε τὸ δῖλημά: ἢ ν' ἀφιερῶθει ὀλόφωρα στὴ μουσικὴ γιὰ νὰ φτάσει σ' ἕνα ἀποτέλεσμα ἢ νὰ τὴν ἐγκαταλείψει ὀδοτέλα. Ὁ Τσαϊκόβσκι ἀκολούθησε τὴ συμβουλὴ τοῦ Ρομπινσταῖν, ἀφίσηκε τὴ δημοσιοῦπαλληλικὴ καριέρα κ' ἀφοσιώθηκε στὴν ἀγαπημένη του τέχνη. Γιὰ δώδεκα χρόνια διδάσκει θεωρία τῆς μουσικῆς στὸ Κονσερβατοῦρ τῆς Μόσχας. Στὰ 1866 ντεμπουτᾶρε στὴ σκηνικὴ μουσικὴ μὲ μιά ὀπερα του ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸ «Βοϊεβόδα» τοῦ Ὀστρόβσκι πού δὲν εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία. Ὁ συγγραφέας ἔσχιζε τὸ χερόγραφό του γιὰ νὰ κᾶπει λίγο ὕστερα καὶ τὴ δεύτερὴ τοῦ ὀπερα. Ἡ ἴδια ἀποτυχία ὀποδέχτηκε καὶ τὰ πρῶτα συμφωνικά του ἔργα μετὰ τῶν ὀπᾶίων καὶ ἡ φαντασία του «Fatum». Ὁ Τ. εἶταν ἀσθητοτάτος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του μὰ ποτές δὲν ἀπελιζόταν. Στὴν περίοδο τῆς τῶν ἀποτυχῶν ἀνήκει καὶ τὸ περίφημο «Τραγοῦδι χωρὶς λόγια».

Στὰ 1877 κάνει ἕνα ἄτυχο γάμο καὶ ἀφοῦ διαλθεὶ φεύγει στὸ ἐξωτερικό. Ἀπὸ τότες γοοιολογόνται οἱ σέσεις του μὲ τὴν Κορία Φὸν Μὲξ, θερμὴ θαυμαστρία τοῦ ταλέντου του, ἡ ὀποία τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε ὀλικὴ φροντίδα στέφανοτάς του 15.000 φράγκα τὸ χρόνο. Ἀυτὴ τὸν βοήθησε νὰ ἐγκαταλείψει τὴν καθηγητικὴ ἔδρα στὰ 1879. Ὁ θάνατος τοῦ Ν.Ρομπινσταῖν (ἀδέλφου τοῦ πρώτου) τοῦ κάνει μεγάλῃ ἐντόπωση καὶ συνθέτει γιὰ πιάνο καὶ βιολιά τὸ τρίο: «Στὴ μνήμη ἐνὸς μεγάλου καλλιτέχνη». Ὁταν κορυάστηκε ἀπὸ τὰ ταξίδια του ζαναγορῖζει στὴ Μόσχα. Ἄφοῦ ἔμεινε ἀροχτὰ χρόνια στὰ περίχωρα τῆς Μόσχας, ἦρθε κατόπι στὴν Πετροῦπολ ὀπου καὶ πέθανε τὸ 1893 ἀπὸ χολέρας.

Στὴ σκηνικὴ μουσικὴ ὁ Τ. συνέθεσε 10 ὀπερας καὶ 3 μπαλέτα. Στὰ 1872 δίνει τὴν «Ὀπᾶϊτανικὴ» τιμηθεῖσα μὲ βραβεῖο 300 ρουβλιῶν. Κατόπι τὴν «Παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων» καὶ κάποιο διαγώνισμα τῆς Ρωστικῆς Μουσικῆς Ἐταιρείας καὶ τὸ «Σιθροροῦδ Βακούλα» πού ἄνκαι εἶχε συναγωνιστὸς τοὺς Ρίμσκι, Κορσάκωφ καὶ Σολοβιέφ κέρδισε τὸ πρῶτο βραβεῖο 1000 ρουβλιῶν. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ὁ Τ. συνέθεσε τὴν κλασικὴ ὀπερα «Εὐγενίος Ὀνεγκίν». Περὶ τὰ 1880 ὁ Τ. συνθέτει τὴν ὀπερα ἢ «Παρθένος τῆς Ὀρλεάνης» τὴ «Μαζέππα» (1883) καὶ τὴ «Μάγισσα» (1887), τὴ «Ἄμα πῖκα» (1890) πού εἶταν ἀληθινὸς θριαμβὸς γιὰ τὸ συνθέτη της. Ἐπίσης τὴν «Υολάνθη». Στὰ 1876 συνθέτει τὸ πρῶτο του μπαλέτο «Ἡ Ἄμην τῶν Κόνων», μετὰ ἀκολούθη ἢ «Ὁραῖα στὸ Κοιμισμένο Δάσος» καὶ στὰ 1892 τὸν «Καρουθραῦστη». Ἀπὸ τὰ συμφω-

νικά του ἔργα ἀναφέρουμε τὴ «Σνιεγκουρότσα» τὶς ἔξη συμφωνίες του, μερικῆς οὐβερτούρα φανταζὶστ ἢ φαντασίες: τὸ «Ρομαῖο καὶ τὴν Ἰουλιέτα», τὸ «Θέελλα», τὴ «Φραντζέσκα γιὰ Ρίμινι» τὸν «Ἀμλετ», τὸ «Ἰταλικὸ καλρίτσιο». Ἐπίσης μερικῆς σοῦίτες καὶ τὴν καντάτα «Μόσχα». Πρέπει ἀκόμα νὰ προσθέσουμε τρία κονσέρτα γιὰ πιάνο καὶ ἕνα κονσέρτο γιὰ βιολιά. Στὴ μουσικὴ δωματίου ὁ Τ. ἔφισε τρία κομμάτια καὶ ἀπάνω-κάτω 100 ρομάντες. Εἶταν μεγάλος θαυμαστὴς καὶ γνώστης τοῦ Μόζαρτ. Ἐπίσης ὁ Τ. συνεργαζόταν σὲ διάφορα μουσικὰ περιοδικὰ ὡς κριτικὸς καὶ ἔφισε μερικὰ μουσικὰ θερακοικτικά ἔργα ὅπως ἢ «Λειτουργία τοῦ Ἄγ. Χρυσοστόθου».

Γιὰ τὴ ρωστικὴ μουσικὴ ζωὴ ὁ Τσαϊκόβσκι εἶναι ἡ πὸ ἐξέχουσα προσωπικότητα μετὰ τὸ 1860.

Σχετικὰ μὲ τὴ σημασία τοῦ ἔργου τοῦ Τσαϊκόβσκι σήμερα στὴ Σοβ. Ρωσσία, ἄς ἀφίσουμε τὸ ρῶσσο μουσικο-κριτικὸ Σ. Μπουγκοσλάβσκι νὰ μιλᾶσει:

«Ἄν σταματήσουμε τὰ βλέματά μας στὴ ρωστικὴ φιλολογία, τὸ θεάτρο καὶ τὴ ζωγραφικὴ τοῦ 1880-1900 βλέπουμε ὅτι ἡ συγκίνηση τοῦ Τσαϊκόβσκι, ἡ παθητικὴ ἀδμοναχία, ἡ θλιβερὴ μεγαλοχλία του καὶ ἡ ἐλεγεϊακὴ ἔκφραση τῆς γενικῆς ἐκλύσεως δὲν εἶναι ἀτομικὰ καὶ εἰδικὰ χαρακτηριστικά. Ὁ ἴδιος τόνος ἔβρισκεται καὶ στὴν ποίηση τοῦ Νάνισον, τοῦ Ἀποῦντιν καὶ τῶν πρώτων συμβολιστῶν Μπριούσοφ καὶ Μπλόκ, ἡ ἴδια ἐλεγεϊακὴ νῆτα παρατηρεῖται καὶ στὶς διηγήσεις τοῦ Τσέχοφ, τοῦ Γκάρσιν καὶ στὰ μελαγχολικὰ τοπία τοῦ Λεβιάν. Ἰσως ἡ λεπτὴ συναισθηματικότητα τῶν καλλιτεχνῶν διασθανόταν ἤδη, σὲ ορισμογράφος, τοὺς τρανταγμοὺς τοῦ κοινωνικοῦ ἐδάφους καὶ ἔκφρασε τὴν ἀνησυχία, τὸ φόβο καὶ τὴν ἀνομιή τοῦ νέου κ' ἄγνωστου. Θὰ φαινότανε μᾶλλον πὸς σῆμερα, μετὰ τὴ μεγαλειώδη κοινωνικὴ μεταβολή, ὅταν ἀπὸ ἕνα κινεῶντο ἔδαφος ζεπετικιὰ νέου βλαστοῦ γημάτιο διασπᾶται καὶ χωρὶ στὸ ἐπίπεδο τῆς φιλολογίας, τοῦ θεάτρο καὶ τῆς μουσικῆς, ὁ Τσαϊκόβσκι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὸ παρελθόν. Ὅσοσο ἐνδιαφέρει ἀκόμη τὸν ἐργάτη ἀρχαία πὸν τότε θεωρεῖ ὀπὸ ἄλλη ἐποχὴ. Ἀκόμοι τὸν Τ. πὸ σῆμα παρὰ τὴν ἐποχὴ πού εἶταν ὀ διερχομένης τῆς κατὰπτωσης

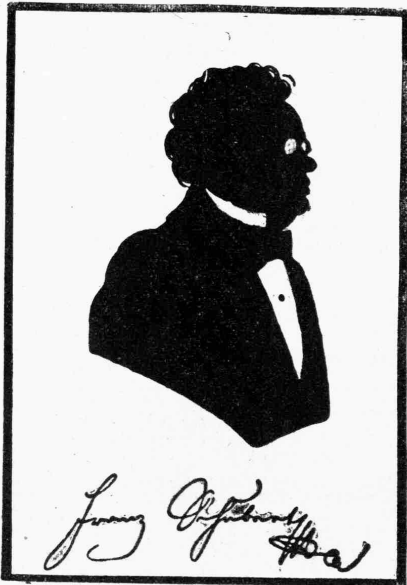
των άρχουσών τάξεων, όταν ή μουσική του θρηνοῦσε τήν καταστροφή των ήμερων φωλιών των ευγενών.

Στά συμφωνικά κονσέρτα μας, δάκρυες βραδυές τώρα άφιρόνονται στον Τσαϊκόβσκι χωρίς να κουράζουν τήν προσοχή του άκροατή. Κι' αυτό είναι εδνόητο. Κάθε μεγαλοφυής καλλιτέχνης δημιουργεί άξίες που δεν τροφοδοτούν μόνο μια εποχή μά' που οι κατοπινές γενιές βρίσκουνε τον αντίλαλο των μεταπτώσεων των. Άκούγοντας και έξοικειούμενος με καλλιτεχνικά έργα ο νέος άκροατής ή θεατής ανακαλύπτει νέες συγκινήσεις, νέους τύπους. Το μουσικό βάθος της μουσικής του Τσαϊκόβσκι είναι πολύ πλούσιο και δεν είναι παράξενο άν ό έργατης άκροατής μας βρίσκει μέσα σ' αυτό όρισμένες συγγενικές συγκινήσεις. Το τραγούδι που άποτελεί σήμερα μέρος της έργατικής ζωής στην πόλη, άπαριστήθηκε με στοιχεία δανεισμένα από τις παλιές χωριάτικες και τοιγάνικες μελωδίες κι' άκόμη από τραγούδια της Δύσης ιδίως δε Ιταλικά. Ο Τ. λοιπόν άνακάτεψε μέσα στη μουσική του όλα αυτά τα στοιχεία: χωριάτικα λαϊκά τραγούδια, τοιγάνικες και Ιταλικές μελωδίες. Η μουσική του Τ. είναι κυρίως ή γλώσσα του αισθήματος και γι' αυτό είναι τόσο έκφραστική και εύκολοσύλληπτη. Δέ βρίσκει κανείς μέσα σ' αυτήν πολύποικον άκαδημισμόν, αισθητικές άναζητήσεις και υπερβολική κουφότητα. Είναι ή μουσική του ρομαλέου άνθρώπου που χαιρείται, άνησυχεί, ύποφέρει, μ' άλλα λόγια του ήρωα που εύνοει δη ή φιλολογία και το θέατρο μας της εποχής εκείνης. Ωστόσο ο Τ. δεν είναι μόνο ό ποιητής της θλίψης και του πόνου. Άρκει να υπενθυμίσουμε τα μπαλέτα του με τα γοητευτικά εκείνα βάλς και τους χαρακτηριστικούς χορούς των, το φινάλε της τετάρτης συμφωνίας του, το χιούμορ των μελοδραμάτων του, τις άλλεγκρες σελίδες των φονητικών μινιατόρων του και τα κομμάτια του πιάνο. "Ολ" αυτά άντιστοιχούν πλείρα με τήν εύθυμη και ρομαλέα εποχή μας. Άκόμη και ή θλίψη του Τ. μάς είναι γλυκεία και συμπαθητική. "Ο,τι μάς συγκινεί σ' αυτόν δεν είναι πιά ή μελαγχολία, ή νοσταλγία του παρελθόντος, αλλά μια συγκίνηση γαλήνια, καθαρά αισθητική, ατή ή άπαλή δλίψη που χωρίς αυτήν ή τέχνη δε μπορεί να ζήσει, αυτός ό κόσμος του εσώτερου Λυρισμού που φαίνεται σά μια άνάπαυλα και μια άναγκαία άντίθεση στη ζωή και τήν γιομάτη έντυπώσεις και δημιουργικόν ένθουσιασμό. Γι' αυτό ό Τσαϊκόβσκι μένει ό σύντροφός μας του δρόμου...

FRANZ SCHUBERT (1797-1828)

Με τήν ευκαιρία της συμπλήρωσης εκατό χρόνων από τή μέρα του θανάτου του μεγάλου συνθέτη, ο παγκόσμιος μουσικός κόσμος τίμησε με άναμνηστικές μουσικές συναυλίες τή μνήμη του Βιεννέζου μουσουργού. Παρά τή μεγάλη λαϊκότητα του Φράντς Σούμπερτ στη Γερμανία και τήν Αυστρία, έδω σέ μάς και σέ κάποιο μέτρο στις δυτικές χώρες (στη Γαλλία λ.χ.) ό Σούμπερτ δεν είναι όσο έπρεπε διάδομος. Αν εξαίρεσει κανείς τήν «Άτέλειωτη Συμφωνία» μερικά lieder (*) καθώς τό «Βασιλιά των Ώλων», τό «Ave Maria», τή «Σερενάδα», τόν «Άποχαιρετισμό» και μερικά κομμάτια για πιάνο «moments musicaux», ένα στρατιωτικό μέρος και τό «Κουίντέττο της Πέστρας» τή ζαίρισμα άλλο; Κι' ωστόσο ή τεράστια ποσότητα της παραγωγής του περιέχει τόσα στοιχεία χρήσιμα για τή μουσική μόρφωση του λαού.

(*) Lied: (Γερμανική λέξη): Ρομάντσα, είδος μουσικής μπαλλάντας.

Ο Φράντς Σούμπερτ γεννήθηκε στη Βιέννη τήν 31 του Γενάρου του 1797 και πέθανε στην ίδια πόλη τή 16 Νοεμβρ. του 1828. Ο πατέρας του εΐταν δάσκαλος και στην άρχή ήθελε να σπουδάσει το γυίο του παιδαγωγικά. Νεαρώτατος ό Σούμπερτ (σέ ηλικία μόλις 17-18 χρόνων) άκουσε να έκτελούνται οι πρώτες του συμφωνίες. Στα 18 του, όταν πιά κατάλαβε τί δημιουργικό παλμό έκρυβε μέσα του, είχε γράψει δύο μεγάλες συμφωνίες, ένα κουαρτέτο, τέσσερις σονάτες, καμιά τριανταριά χορούς και βαριασιόν, δύο «λειτουργίες» πέντε όπερες και 137 lieder μεταξύ των οποίων και τό «Βασιλιά των Ώλων» που στερήωσε τή φήμη του στη βιεννέζικη μουρζουζαζία. Το lieder είναι ή φυσική δημιουργία του, σ' αυτό άναδεικνύεται άξέπεραστος μαΐτρ, από τή νεανική του ηλικία. Χάρη στην έπιτυχία της «Μαργαρίτας στην άνεμη» και του «Βασιλιά των Ώλων» ή φήμα ατή του τραγουδιστού ποιήματος παίρνει γοργή διάδοσιν σ' όλη τή Γερμανία.

Ο Σ. είναι ό πρώτος ρομαντικός μοέμ της μουσικής. Ο χοντρός αυτός νέος, ένας παθιασμένος έρωστής της έξοχης, της προσηνάδας, των κοριτσιών, γοητευτικός κι' εύχάριστος κι' όσοσο μοναχικός και παραμερισμένος, γράφει τή μουσική με τήν ίδια εύκολία που άναάνει. Είχε περάσει όλη τή γερμανική λογοτεχνία του καιρού του. Αφομοίωσε όλο το ρομαντισμό του Βάλτερ Σκόττ, τις υπαλλάντες του Σίλλερ και του Γκαίτε, τα όνειροπολήματα του Όσσιαν κι' όλα τα χιλιόμετρα των στίχων των λουρημένων στα δάκρυα λυρικών μικροποιήτων της Γερμανίας. Και τά τραγουδεί, προσαρμόζει σ' αυτά τή μουσική του λνου που άντλεί από τή καρδιά του, από τις φευγαλέες έντυπώσεις του, από τόν έρωτά του για τή φύση, κι' από τήν άγάπη για τούς συντρόφους του στη ζωή. Όλη του ή τέχνη είναι άναπόσπαστα δεμένη με τή ζωή

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΗ

I

'Ανάμεσα άπ' τόν άγριο κι' άδρό σάλο,
που άδέσποτα ξεγυίνεται στην πόλη,
άπ' τό στενό τό δρόμο ός τό μεγάλο
και κλείει και καταλεί τήν κίνηση όλη,

'Απάνω άπ' τών καπνών τόν τρελλό μάλο
των καμινάδων, που τόν σβύνει ή σκόλη
και τόν σειρήνιο άγρό—σκληρό σινάλο—
που σκεί, ξεσκεϊ τα σπλάχνα σου σά βόλι,

'Ανάμεσα άπ' ατή τή φρενασμένη
πορεία, που άχνή έναλλάσσει τα τρεχάλη,
κι' άπάνω άπ' τή ζωή τή μολεμένη,

που δρθώνεται μια όρμη, σκληρή, εκδικιήτρα,
άγέρωχε κι' άγνή αδερφέ μου Έργάτη,
τή δύναμή σου νοιώθω εγώ οδηγιήτρα!

II

'Απ' τήγουρα, τά δώδεκα σου χρόνια,
χρόνια σκληρά που χάλεψες στην πείνα,
κι' άνάδευες άνέσπυδα από χρόνια
στη στέρηση, σέ δέχτηκε ή μάχαινα!

Κι' ός σήμερα τού σάσπρισαν τά χρόνια
κι' άπέριτα φαντάζων άντρα χρίνα,
τά πέρασες κρυφά στην καταφρόνια,
σάν τ' άλλα παιδιούσιζα σου ξεκίνα!

Μιά βίδα στον άεικίνητο τροχό της,
που ή άδέαστη ή άνάγνη σ' έχει άμοώσει,
ζεις και στεναχίζεις με τό στεναγμό της!

Μά μέσα άπ' τήν όρμη τήν εκδικιήτρα,
που άνδρώνεται κι' όργα για να σιμώσει,
τή δύναμή σου νοιώθω άδρή οδηγιήτρα!

III

Σάν του μοτέρο τό άκάθαρο τό λάδι
στραγγίζεις τήν άτιμητή σου λιμάδα,
—για τό θρηαστό, του άφέντη σου, τό βράδι
και τήν αίσχρή του κι' άνομη πασιάδα!—

Κι' άν του τροχού δεχτείς κανένα χάδι
—θά εΐταν,θά εΐπούνε, ή μέρα σου άποφράδα—
να μη γνοιαστείς, και τό άνεργο κοπάδι
θά πάρει της τιμής σου τήν άράδα!

Κι' ός ήρτες θέ να φύγεις! Κι' άν μιζρά 'γα
τό γόνα σου για τό ξερό κομμάτι
άμε,—σάν ζείνα πόσα θα πενάνει!—

Και μέσα άπ' τήν όρμη τήν καταλύτρα
που δρθώνεται στυγνή, αδερφέ μου Έργάτη,
τή δύναμή σου νοιώθω όμη εκδικιήτρα!

IV

'Ανάμεσα άπ' τό σάλαγο, που όξύνει
της δύναμής σου ή έπαρση και ή γνώση
και τήν πολύβση κίνηση, που σβύνει
τό σιβαρό σου χέρι σάν στομώσει.

'Ανάμεσα άπ' τή δανυκή ατή δίνη,
που οι μόχθοι σου και τό αίμα έχουν γιομώσει
του άφέντη τό τρισόβιο τό λαγήνι,
και σένα άδρώνει τό θανάτιο κόσι,

'Ανάμεσα άπ' ατή τή σκληρή πάλη,
που έπίμονα μοχθεί να σε δαμάσει,
της πίστης χαλυβδώνεις σου τό άτσάλι!

Και στην όρμη, που όργα για να ξεσπάσει
κι' δρθώνεται εκδικιήτρα, καταλύτρα,
τή δύναμή σου νοιώθω εγώ οδηγιήτρα!

ΑΛΕΞΗΣ ΝΕΒΑΣ

του. Άν διακρίνει κάτι, έντελώς χαρακτηριστικό, τήν τέχνη του είναι ή άπόλυτη ελιγκρίνεα και ή λιτότητα στη μουσική του έκφραση.

Η άλλεγκρέτα των ένθων του Σούμπερτ και ειδικά τών περιήρησιν Σουμπερτιάδων (των γλυκών εκείνων μελωδιών που παίρνουν εύθυμη ζωή από τό μαγεμένο κλαβίε του πιάνου του) κάποιο πρέλει να χρωστίεται. Για μάς που είμαστε συνειθισμένοι να γυρεύουμε άπ' όλα τα πράματα μια αΐτια, πρέπει να έχει ιδιαίτερη σημασία εκείνο τό κάτι που οι άλλοι θα τό άποδώσουνε ίσως μόνο στον άτομικό χαραχτήρα του καλλιτέχνη ή και σέ μια δυσκολοζήνητη «σύνπωση». Μ' άν άναχθούμε στην έποχή του θα ίδουμε τί ζαλάφρομα και τί αίσθημα λευτερίας εμφύλωνε τούς κατοίκους της Βιέννης τότες που ό Άετός ε χει νικηθεί, που ή σκιά του Ναπολέοντα του Ιου είχε έξαφανιστεί άπό τήν Εύρώπη: δεν είναι πιά ή γαλήνια πικρία που καθορεφτίζεται στο έργο του Γκαίτε.

Μά στην φυγή κατάβαθα του Σούμπερτ όπάρχουνε μερικές άνεδήλωτες άποθυμίες, κάποιες κορυμένες τάσεις προς κάποιο άλλο κόσμο, και ειδικώτερα, προς μια βαθειά διεΐσδυση στις ψυ-

χές: τά πρώτα συμπτώματα της άρρώστειας του αΐονα». Ο Σούμπερτ, νέος άκόμα, άνάπαντρος, γνώρισε στα 1823 τήν άποτυχία, τήν έποθάρρυνση, τόν πόνο. Και να τί γράφει στο ήμερολόγιο του:

«... 27 Μαρτίου 1824. Κανένας δεν καταλαβαίνει τόν πόνο είτε τή χαρά τ' άλλου σου. Θα ρει κανείς πάντα πώς πάει ό ένας προς τόν άλλο; μά πάει μόνο για να σταθεί στο πλάι... Ώ! τί άγόνια για κείνον που τό νοιώθει αυτό!...»

Ο Σούμπερτ γεννημένος πληθείος (από χωριτική οικογένεια) δε χωριστηκε ποτέ από τή λαϊκή τέχνη της χώρας του. Για τό γόνιμο αυτό καλλιτέχνη που τόν άραξε ό θάνατος ένα χρόνο μετά τήν άγόνια του Μπετόβεν και που δεν καταδέχτηκε ποτέ να γίνει ένας «Κόριος» χάρη στα φιλοδοχήματα που εΐταν πάντα πρόθυμοι να του προσφέρουν τρανοί άρχόντοι, θα μπορούσε κανείς να πει πως σπατάλησε κάπως πολύ τή ζωή και τή μουσική του και πέθανε χωρίς να μάς δώσει πλείρα τό μέτρο της μεγαλοφυΐας του.

M. Π.

W. ASSMUS:

Ο ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΕΝΟΡΑΣΗΣ.

Ο ΜΠΕΡΓΚΣΟΝ ΚΑΙ Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΙΣΜΟΥ (INTELLEKTUALISMΟΥ).

IV

Τὸ κομμάτι τῆς κριτικῆς τοῦ Μπέργσον γιὰ τὴν διάνοια βραβεύεται στὴν κριτικὴ τῆς ἀντίληψης. Ὁ ἀγώνας ἐνάντια στὴν ἀντίληψη ἀποτελεῖ τὸν ἄξονα τῆς ὅλης κριτικῆς τοῦ Μπέργσον. Αὐτὸ φυσικὰ δὲν εἶναι ἀπλὴ σύμπτωση. Ἡ νοητικὴ σκέψη ἀποτελεῖ τὴν κεντρικὴ ἐπιστημονικὴ γνώση καὶ τὴ σπουδαιότερη λειτουργία τῆς διάνοιας. Χωρὶς τὴν κριτικὴ τῆς ἀντίληψης, ἡ ὅλη ἀναρχία τοῦ Μ. ἐνάντια στὴ διάνοια θὰ εἶταν ἀσυνεπεία. Πρῶτα, ἀφοῦ ἔσοφλά μὲ τὴν ἀντίληψη μὲ μιὰ ἀνάλογη δυσφήμιση τῆς γνωσεολογικῆς τῆς ἀξίας, μπορεῖ καὶ νοιώθει τὸν ἑαυτὸ του νικητὴ στὸν ἀγῶνα του κατὰ τῆς διάνοιας. Ἐπειὶ ὁ Μ. βάλει κατὰ τοῦ φροουίον τοῦ ἀντιπάλου. Ἐδῶ ὅμως φαίνεται ξεκάθαρα ἡ σχέση τῆς μεπεξονικῆς φιλοσοφίας μὲ τὴς κύριες τάσεις τῆς σύγχρονης ἀστικῆς σκέψης. Ἡ σημερινὴ ἀστικὴ φιλοσοφία ἐπεκράτησε ἀνταρσινολογικὰ. Φοβᾶται τὴν ἀντίληψη ὅπως ὁ διάολος τ' ἀγίασμα. Οἱ ἀντίληψεις ἐμφανίζονται ἐδῶ ὡς ἕνας καθαρὸς, διαυγὴς καὶ ἀκριβὴς τρόπος γνώσης καὶ γι' αὐτὸ καὶ ὅλας πολὺ ἐνοχλητικὸς καὶ ἀνεπιθύμητος. Ἀντὶ τὸν μεταχειρίζεται προτιμᾶ τὸν κριτικὴν. Ἔς πρὸς αὐτὸ ὁ Μ. συμφωνεῖ μὲ τὴν πρότῃ θέση.

Κατὰ τὸν Μ. ἡ παρόσθησις ἢ τὸ σύμβολο κρύβει ἡδὴ—στὸ στοιχειώδη πυρῆνα τῆς ἀντίληψης,—σημαντικὴς ἐλλείψεις μέσα του. Τὸ σύμβολο δὲν παρέχει καμμίαν γνώση τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς.

«Δὲ μπορεῖ (δηλ. ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ) νὰ παρουσιάζεται μὲ σύμβολα. Πολὺ λιγώτερο ὅμως δὲ μπορεῖ νὰ παρουσιάζεται μὲ ἀντίληψεις, δηλαδή μὲ ἀφηρημένους, ἀπλῆς, ἡ γενικῆς ιδέες (*).»

Συγκριτικὰ ὅμως μὲ τὴν ἀντίληψη τὸ σύμβολο «ἔχει λιγώτερο συμφέρο νὰ μᾶς κρατεῖ στὸ συγκεκριμένο» (ib. σ. 10). Ἡ ἀντίληψη ἀντίθετα στερεοῖται αὐτοῦ τοῦ προτεργματος «ἐπειδὴ γενικοποιεῖ μὲ τὸ ἴδιο μέτρο ὅπως καὶ ἀφαρεῖ λογικὰ. Ἡ ἀντίληψη μπορεῖ νὰ συμβολίζῃ μιὰ ἰδιαίτερη ἰδιότητα καθιστώντας κοινὰ ἕνα σωρὸ ἀντικείμενα. Παίρνει λοιπὸν, περισσότερο ἢ λιγώτερο, τὴ φόρμα τῆς μὲ τὴ διαστολή» (ib. σ. 11).

Ὁ Μ. φρονεῖ ὅτι οἱ ἀντίληψεις μᾶς δὲ φαίνονται ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς διάνοιας μᾶς ἀλλὰ

ἀντίθετα, ἀπὸ τὴς ἀδυναμίας τῆς. Οἱ ἀντίληψεις προκύπτουν στὸ ἀποτελεσμα μᾶς κίνησης στὴν τάση τῆς ἐλάχιστης ἀντίστοιχης.

«Ἀν τὸ αἰσθητὴ ἢ ἡ συνήθειά μᾶς εἶταν ἀπεριόριστα, ἂν ἡ ἰκανότητά μᾶς στὴν ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ αἰσθητικὴ ἀντίληψη (Wahrnehmung) εἶταν ἀπέραντη δὲ θὰ καταφεύγαμε οὔτε στὴς ἀντίληψεις (Begriffen) οὔτε στὴς κρίσεις. «Ἀντιλαμβάνεσθαι» εἶναι ἡ πιὸ ἐπικίνδυνος διέξοδος ὅταν τὸ «αἰσθάνεσθαι» ἔγινε ἡδὴ ἀδύνατον (**).

Κατὰ τὸν Μ. οἱ ἀντίληψεις τῆς πραγματικότητας δὲν εἶναι πάντα ἀνάλογες καὶ διαλύονται διαρκῶς κάτω ἀπὸ τὴν πίεσίν του.

«Ἄν ἀνοητοῦμαι, διαβάζουμε στὸν Μ., τὴν ὠφελιμότητα τῶν ἀφηρημένων καὶ γενικῶν ἰδεῶν, ὅπως δὲν ἀνοητοῦμαι τὴν σπουδαιότητα ἐνὸς τραπεζιτικοῦ γευματίου. Ὅπως ὅμως τὸ τραπεζιτικὸ γευματίο προσδιορίζεται σὲ χρυσὸ ἔτσι καὶ ἡ ἀξία τῆς ἀντίληψης ἀπὸ τὴς προεικαζόμενες αἰσθητικῆς ἀντίληψεις πού τὴ σχηματίζουν. Αἰσθητικῆς ἀντίληψης ἀνώτατης τέχνης, ἀνώτατης ἐπιστημονικῆς κρίσης, καταστρέφονται ὅπως τὰ χάρτινα σπῆτια. Μόνον τὸ γεγονός, ἕνα πραγματικὸ προκύπτων γεγονός, συγκρούεται μ' αὐτὴς τὴς ἀντίληψεις καὶ μ' αὐτὴς τὴς κρίσεις. Δὲν ὑπάρχει μεταφυσικὸς ἢ θεολογὸς πού νὰ μὴν ἀναγνωρίζῃ ὅτι τὸ τέλειον ὄν παραδέχεται ὅλες τὴς λογικῆς ἀφαρῆσεις καὶ γενικοποιήσεις ἐνορατικὰ, χωρὶς κρίση» (ib. σ. 5).

Ὡς ἐδῶ ἡ ἀντίληψη, ἡ περιέχουσα τὸ πολῦτιμο στοιχεῖο, ἐστῆριζε αὐτὸ στὴν ὑπαρξὴ μᾶς ἄμεση αἰσθητικῆς ἀντίληψης πού ἀποτελεῖ τὴ βίωσι ὅλων τῶν ἀντίληψων. Ὁ ὅρισμός τῆς ἀντίληψης εἶναι ἡ συστηματοποίηση τοῦ ἡδὴ δοθέντος στὸ περιεχόμενο τῶν συμβόλων καὶ αἰσθητικῶν ἀντίληψων.

«Οἱ ἀντίληψεις δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά συμβολα (**). Ὅπως εἶναι ἀφηρημένη μιὰ ἀντίληψη ἔτσι καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς θὰ εἶναι πάντα αἰσθητικῆς ἀντίληψης. Ἡ διάνοια ἔσπουδάσει καὶ χωρίζῃ, κατατάσσει καὶ μεταβάλλει τὴν κατάταξιν, δὲν παρατάσσει ὅμως οὔτε δημιουργεῖ (***)».

Στὸ σχηματισμὸ λοιπὸν τῆς ἀντίληψης δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ δημιουργικὸ.

«Ἐνα πρῶμα δὲ γίνεται πτό ἀπὸ ἀντίληψης καὶ ὀπτικά σημεία» (ib. σ. 24).

Συνεπῶς μιὰ ἀτελής ἀντίληψη δὲ θὰ μᾶς ἔδινε τὸ πλήρες ἀλλὰ μόνον τὸ ἐφαλλόμενο, δηλ. μιὰ διεστραμμένη εἰκόνα τῆς πραγματικότητας.

Οἱ ἀντίληψεις δὲ χαρακτηρίζουν τὸ γινόμενον κατὰ τὸ περιεχόμενον του καὶ κατὰ τὴν ἔχασή του. Οἱ ἀντίληψεις εἶναι στατικῆς ὥστε

(*) «Ἡ ἀντίληψη τῆς μεταβολῆς» σ. 5.

(**) «Εἰσαγωγή στὴ μεταφυσικὴ» σ. 10.

(***) «Ἡ ἀντίληψη τῆς μεταβολῆς».

μὲ τὴν βοήθεια τους μόνον νὰ μὴν εἶναι κατορθωτὴ ἡ ἀληθινὴ γνώση τῆς κίνησης.

«Ἡ ἀνάλυση ἐνεργεῖται πάντα μὲ τὴ στατική. Ἐνα οὐσιώδες χαρακτηριστικὸ τῶν ἀντίληψεων καὶ τῶν προτύπων στὰ ὅποια καταλήγει ἡ ἀνάλυση εἶναι τὸ ἀμετέβλητο κατὰ τὴν «παρατήρηση» (ib. σ. 24).

Ἡ διάνοια μόνον μὲ κινήματα γραφικὰ μέσα μπορεῖ νὰ συλλάβῃ τὸ ζωντανό, τὸ κινούμενο, τὸ γινόμενον. Αὐτὸς «ὁ τρόπος τῆς γνώσης ἔχει τὸ προτέρημα τ' ὅτι μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προβλέψουμε τὸ μέλλον καὶ νὰ γινόμαστε, ὡς ἕνα βαθμὸ, κύριοι τῶν ἀποτελεσμάτων» ἢ ἀντίκρουσμα δὲ συγκατεῖ ἀπὸ τὴν κινούμενη πραγματικότητα παρὰ ἐνδεχόμενες ἀκινήσεις, δηλαδή ἀπόψεις λαμβανόμενες ἀπ' αὐτὴν διὰ τοῦ πνεύματος μᾶς· συμβολίζει τὸ πραγματικὸ καὶ τὸ μεταφέρει στὸ ἀνθρώπινο μάλλον παρὰ τὸ ἐκφράζει (*).

Ἡ ἀδυναμία τῆς ἀντίληψης στὴν ἀπόδοση τῆς πραγματικότητας γίνεται ἰδιαίτερα φανερὴ στὴς ἀτομικῆς ἀντίληψεις. Κάθε τι πού ἔγινε μιὰ φορὰ καὶ δὲν ἐπαναλαμβάνεται, περνᾶ ἀπ' τὴς ἀντίληψεις σὰν ἀπὸ κόσμον.

«Ὅσο πιὸ πολὺ μπορούμε νὰ χρησιμοποιοῦνται οἱ ἀφηρημένους ιδέες, σὲ μιὰ ἀνάλυση δηλαδή σὲ μιὰ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τοῦ ἀντικείμενου, στὴς σχέσεις του μὲ τὰ ἄλλα ἀντικείμενα, τόσο πιὸ πολὺ εἶναι ἀνίκανες ν' ἀντικαταστήσουν τὴν ἐνόραση δηλαδή τὴν ἔρευνα τοῦ ἀντικείμενου καὶ συνεπῶς, ὅτι γιὰ τὸ ἀντικείμενο εἶναι οὐσιώδες καὶ εἰδικό... Μάταια ὅμως θὰ πιστεύαμε πὼς μπορούμε νὰ πιάσουμε μὲ κείνες μιὰ πραγματικότητας π' ἢ μᾶς προσφέρει μόνον τὴ σιὰ τῆς» (**).

Τελικὰ ἡ ἀντίληψη εἶναι μιὰ ἐπικεῖτα πού ἐπιπολλοῦμε στὸ ἀντικείμενο ἀπὸ τὸ ὅποιο παίρνομεν καίτε ἢ σπουδαῖο γιὰ τὸν πρακτικὸ μᾶς σκοπὸ, ἐνὸς ἀνοητοῦμε καίτε ἄλλο οὐσιώδες.

Ἡδὴ ἡ ἀπλὴ αἰσθητικῆς ἀντίληψη, ἡ ἐμβρυώδης μορφή τῶν σχηματισμῶν τῆς ἀντίληψης, χρησιμοποιεῖται ἀκριβῶς γιὰ τὸν ἐξῆς σκοπὸ:

«Μᾶς δείχνει λιγώτερο τὰ πράγματα παρ' ὅ, τι ἐμεῖς μπορούμε νὰ τὰ συμπεράνομε. Τὰ ταξιθετεῖ καὶ τὰ ἐτικετάρει ἐκ τῶν προτέρων. Σὲ μᾶς ἀρκεῖ, μόλις προσβλέψουμε τὸ ἀντικείμενο, νὰ ἐξαφῶμε σὲ ποιὰ κατηγορία ἀνήκει» (***)

Τίποτε ἄλλο οὐσιαστικὰ δὲ μᾶς προσφέρει ἡ ἀντίληψη.

«Ἐνα ἀντικείμενο πού ἐτικετάρει μὲ μιὰ ἀντίληψη ἔννοει νὰ συγκατεῖ σὲ ὀρισμένες ἐκδηλώσεις τῆς τέχνης τῆς ἐνέργειας ἢ χειρισμοῦ ὅπου τὸ ἀντικείμενο πέφτει νὰ μᾶς παρακινεῖ... Τὸ καίτε τι συχνότατα κατὰ τὸ συμ-

φέρο μᾶς εἶναι πολλαπλάσιο. Καὶ γι' αὐτὸ ἡ γνώση μᾶς συμβαίνει νὰ προσανατολίζεται πρὸς τὸ ἴδιο ἀντικείμενο κατὰ πολλὰ καὶ ἀλληλοδιαδόχως διευθύνσεις καὶ νὰ μεταβάλλει τὰ ὀπτικά σημεία. Ἀποτελεῖ δηλαδή, κατὰ τὴν κοινὴ σημασία τῆς ἐκφρασεῖς αὐτῆς, μιὰ «πλατεῖα» καὶ «περικεικλῆ» γνώση τοῦ ἀντικείμενου. Τὸ ἀντικείμενο δὲν ἐπαναφέρεται λοιπὸν σὲ μιὰ καὶ μόνῃ ἀντίληψη ἀλλὰ σὲ πολλὰς στὴς ὁποῖες, καθὼς παραδεχόμεστε, συμμετέχει» (*).

Ἡδὴ μάθαμε ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Μπέργσον κατὰ τῆς ἀντίληψης. Ὅπως εἶδαμε ἡδὴ σ' ἄλλα παραδείγματα ὁ Μπέργσον ἐννοεῖ κ' ἐδῶ νὰ διαρκεῖ καθαρὰ ξεχωριστὰ γεγονότα καὶ ξεχωριστὰ γνωρίσματα ἐνὸς ἀποδείχοντα ἐντέλως ἀνίκανος νὰ ἐξακριβώσει καὶ προσδιορίσει ὀρθὰ τὴν ἀμοιβαία ἐπίδραση πού ὑπάρχει μεταξὺ τους, μ' ἄλλα λόγια ν' ἀντιληφθεῖ τὴ διαλεκτικὴ τους σημασία. Οἱ ἀντίληψεις μᾶς γιὰ τὴν πραγματικότητα δὲ συνταίχονται βέβαια μὲ τὴς δικῆς του, κ' οὔτε σκεπάζει ἐπίσης παντοῦ τὸ συμπλέγμα τῶν ἀφηρημένων ἀντίληψεων μὲ τὴν πραγματικότητα.

Ἐς αὐτὸ ὅμως ἔπειτα ὅτι οἱ ἀντίληψεις εἶναι ἀνίκανες νὰ συλλάβουν τὴν πραγματικότητα δηλαδή νὰ διαστρεβλώσουν τὸ ζήτημα. Ἡ πλάνη στὴ Μπερξονικὴ κριτικὴ ἔγκειται ἀκριβῶς σ' ὅτι ὁ Μ. στὴν κριτικὴ του γιὰ τὴ δύναμη τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης ὡς τέτοιας κατευθύνει τὴν ἐπίθεσίν του ἐνάντια στὴν ἀφηρημένη θεωρητικὴ γνώση ἢ ὅποια μᾶς παρουσιάζει μόνον μιὰ πλευρὰ τῆς ἐπιστήμης. Ἀν λάβουμε μόνον ὅτ' ὄψη μᾶς τὴν κινούμενη ἀφηρημένη θεωρητικὴ γνώση ὅπως εἶναι, ἡ σύλληψη τῆς πραγματικότητας, ἡ παράσταση τῆς ὁποίας εἶναι ἀνάλογα ἀδύνατη σ' ὅλο τὸ ἀνεξάντητο σύνολο τῶν συγκεκριμένων ἀτομικῶν χαρακτηριστικῶν καθε γνώσης, τότε πρόκειται μόνον περὶ νοητῆς ἢ ἐνορατικῆς γνώσης. Οὔτε ἡ ἐνόραση οὔτε ἡ θεωρία ὡς γνώση ἀποσπώμενος ἀπὸ τὴν πράξιν μπορούμε νὰ ἀναπαραγάγουν τὸ πραγματικὸ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πραγματικότητα ἡ «ἐνορατικὴ γνώση» παρουσιάζεται ὡς δευτέρου ἰσχυροῦς ὅπως ἡ διανοητικὴ γνώση. Ἡ ὑπαρξὴ προηγείται τῆς συνείδησης. Ἡ πραγματικότητα μπορεῖ νὰ ἀναπαράγει μόνον τὸ ἀνάλογο πού γενικὰ θέλει νὰ ἀναπαράγει. Ἡ σύλληψη τῆς πραγματικότητας στὴ Μπερξονικὴ σημασία μοιάει μὲ μιὰ ἀναδημιουργία τῆς ἴδιας. Ἐνα τέτοιο καθῆκον δὲν ἀποκλείεται ἐντέλως ἀπὸ τὴ διάνοια τῆς Μπερξονικῆς ἐποπτείας δηλαδή τῆς ἀφηρημένης καὶ γενικῆς ἀντίληψης στὴ διάπλαση τοῦ πραιμαριου λογικοῦ. Ἡ διάνοια σὰν τέτοια ἀντικαθρεφτίζει μόνον τὴν ὑπαρξὴ χωρὶς νὰ δημιουργεῖ νέα. Ἡ κριτικὴ τοῦ Μ. γιὰ τὴ γνωσεολογικὴ δύναμη τῆς διάνοιας συντιβέται ὀ-

(*) «Δημιουργὸς ἐξέλιξη» σ. 345.

(**) «Εἰσαγωγή στὴ μεταφυσικὴ» σ. 11.

(***) «Ἡ ἀντίληψη τῆς μεταβολῆς» σ. 12 καὶ 13.

(*) «Εἰσαγωγή στὴ μεταφυσικὴ» σ. 25 καὶ 26.

(*) «Εἰσαγωγή στὴ Μεταφυσικὴ» σελ. 9.

μητικά. Ο Μ. κατηγορεί τη διάνοια επειδή περιφρονεί τα καθήκοντα που ανέλαβε.

Η διάνοια όμως δεν είναι τόσο αψηφημένη όπως την παρουσιάζει ο Μ. Η ανάλυση, το συμπέρασμα, η γενικοποίηση, μπορούν να χωριστούν μονάχα κατά την πορεία της λογικής άφαιρέσης ως στιγμές της ένεργητικότητας της διάνοιας. Αντίθετα και συγκεκριμένα, η εργασία της διάνοιας είναι πάντα παραστατική, πάντα υλική, πάντα δεμένη με την πράξη, με την επαγγελματική και πειραματική τεχνική. Για την πράξη δεν μπορούμε να χωριστούμε σε καμιά περίπτωση ότι δεν αντιπоставίζουμε στην πραγματικότητα αφού μάλιστα όχι μόνο αφηρημένη δεν είναι και δεν αντικαθρεφτίζεται, αλλά συνάμα παράγει κι αναπαράγει. Όταν ο χιμικός κατασκευάζει στο εργαστήριό του πειραματικά, συνθετικά, τέλειες οργανικές ύλες, που παράγονται συνήθως από ζωντανό οργανισμό, δημιουργεί ταυτόχρονα και ένα κομμάτι πραγματικότητας στην άκριβη Μπερζονική σημασία. Η πειραματική, δηλαδή η με την τεχνική, ή με την πράξη δεμένη επιστήμη παράγει το πραγματικό και αναπαράγει εκ νέου έτσι πού η αναπαράγόμενη πραγματικότητα δεν είναι πια γενικοποιημένη αφηρημένη πραγματικότητα αλλά συγκεκριμένη ατομική. Στην αναπαράγωγή αυτή η διάνοια μετέχει άμεσα αφού χωρίς τις διανοητικές μορφές της γνώσης, χωρίς αντίληψεις, λογικές αφαιρέσεις, ή επιστήμη δε θα μπορούσε καθόλου να επιτύχει την πειραματική πράξη. Οι αντίληψεις, τα όπια σημεία, οι μέθοδοι και οι κατηγορίες της διάνοιας δεν υπάκουον οπουδήποτε εκτός της πειραματικής τεχνικής αλλά μέσα σ' αυτή την ίδια και ταυτόχρονα, δεν είναι σαν ξένη σαβούρα αλλά αντίθετα σαν στοιχεία διαμορφωμένα στην πράξη. Οι λογικές αφαιρέσεις της επιστήμης περιλαμβάνονται ταυτόχρονα στα νοητικά αποτελέσματα της πειραματικής πράξης και σχηματίζουν ένα υποστατικό της ίδιας αυτής εξακολουθούν όμως να υπάκουον ως «άορατα», «διαλυμένα» στοιχεία στα υλικά προϊόντα της τεχνικής έτσι πού η αξία τους να μην υφίσταται καμιά ζημία.

Έτσι η πράξη λύει πρωτότυπα και πραγματικά τα ζητήματα εκείνα πού ο Μπέρζον μεταφέρει στον αφηρημένο λογισμό. Οι κατηγορίες του Μ. κατευθύνονται προς εσφαλμένη διεύθυνση. Ο,τι είναι αληθινό στις κατηγορίες αυτές αφορά μόνο τον αφηρημένο λογισμό όχι όμως και τη διάνοια ως τέτοια. Η διάνοια δεν είναι μόνο τόσο περιεχτική όπως τη βλέπει ο Μ. Δεν περιλαμβάνει δηλαδή μόνο την ανάλυση αλλά και τη σύνθεση, όχι μόνο το αφηρημένο αλλά και το συγκεκριμένο, όχι μόνο το γενικό αλλά και το ειδικό, όχι μόνο το σύμβολο της πραγματικότητας αλλά και αυτή την ίδια. Η διάνοια δεν είναι λιγότερο διαλεκτική

από την επιστήμη, από κάθε γνώση. Το πραγματικό έδαφος πάνω στο οποίο αναφέρονται αυτές οι αντιφάσεις είναι η πράξη, η πράξη που χιλιάδες φορές διασημήθηκε από τον Μ. πού αποτελείει κατ' αυτόν το κυριότερο εμπόδιο της ανάλοιγης γνώσης.

Αυτή η αντίφαση—άληθινά μη διαλεκτική—προκύπτει στον Μπέρζον για τ' ότι συνέδεσε και ξεχώρισε ταυτόχρονα πράξη και επιστήμη. Όταν πρόκειται να μάζ αποδείξει ότι η επιστήμη είναι ανελεύθερη, άβουλη και εξετάζει την ύπαρξη με θολωμένο βλέμμα, τονίζει ιδιαίτερος έντονα την εξάρτηση της διάνοιας από την πράξη, την ταπεινή της γένεση. Αντίθετα όταν πρόκειται να μάζ αποδείξει ότι η επιστήμη είναι ανάλογη στην πραγματική ύπαρξη κατηγορεί τον αφηρημένο και ύφαρπαζόμενο στη δημιουργική πράξη θεωρητικό χαρακτήρα της. Σ' αυτή την πλήρη αντιφάσεων παράσταση στηρίζεται η χαρακτηριστική άποψη των ιδεολόγων της σύχρονης μπουρζουαζίας προς την πράξη, στο δημιουργικό της χαρακτήρα και στις δημιουργικές της ικανότητες. Η πραχτική προσπάθεια, η πραχτική ένεργεια της σύχρονης μπουρζουαζίας δε χρησιμοποιούνται πια για τη δημιουργία νέων αξιών, αλλά μόνο για τη συγκράτηση και την εξασφάλιση του σύχρονου καθεστώτος. Πραχτικά ο σκοπός αυτός βρίσκει την έκφραση του στη δραστηκή καταπολέμηση τέτοιων νέων αξιών και στη φυσική τους παραμπόδιση. Ιδεολογικά σημαίνει μια φιλοσοφία πού κάνει μιαν υφιστάμενη γνώση αιώνο νόμο του όντος στο έγχρονο της επιστήμης. Γι' αυτό βλέπουμε σήμερα το γνωσεοθεωρητικό ιδανικό όλων των σύχρονων άστων φιλοσόφων στην «καθαρή θεωρία». Αυτό ισχύει για τον Μπέρζον. Το επαναστατικό στοιχείο στη φιλοσοφία του Μπέρζον αντί να ασχολείται με την έρευνα του «εξακολουθούτος» και να παρέχει στη θεωρία τα φαινόμενα στην εξέλιχτική τους ροή, θα μπορούσε επίσης να αντικαθιστά την κνηματογραφική τέχνη της θεωρίας με την πραχτική θεωρία γιατί και η θεωρία αυτή δεν μένει στάσιμη αλλά συνεχίζεται.

Όπως σ' όλους τους άστους προδρομους του Μπέρζον βλέπουμε και σ' αυτόν μια αφηρημένη μεταφυσική αντίθεση υποκειμένου και αντικειμένου της γνώσης. Η μόνη διαφορά του Μπέρζον από τους άλλους άστους φιλοσόφους βόισκεται μόνο στις αποχωρώσεις οι ό-οιες όμως άφίνουν ανέπαφη τη φύση της άστικης σκέψης.

V

Η φιλοσοφία του Μπέρζον δεν εξαντλείται με την κριτική της διάνοιας. Αν ο Μ. περιορίζονταν σ' αυτή την κριτική θα έλειπε από τον αντιδιανοητισμό του η λογική κρίση γιατί, τελικά, θα μπορούσαμε να δεχτούμε τις από-

ψεις του για το συμβολισμό και τη μη αναλογία της διάνοιας το πολύ-πολύ ω. έκφραση μιάς ώρισμένης άγκα πολύ έξογκωμένης με πραχτικά ύπαρξουσας σχετικότητας της γνώσης μας. Έπειτα θα μπορούσαμε να τον κατηγορήσουμε για τή πεσσομιστική του συμπεράσματα άπ' αυτή την κριτική, τόν άγνωστοισμό του και την κλίση του προς το σχετικισμό, μιά και μοναδικά μέσα για τή γνώση της πραγματικότητας μένον η διάνοια και η επιστήμη.

Στην πραγματικότητα όμως ο αντιδιανοητισμός του Μπέρζον προχωρεί πιδ πέρα μιά πού η κριτική της διάνοιας στηρίζεται στη θεωρία της ένόρασης.

Στην κριτική των μέσων και των τρόπων διανοητικής γνώσης ο Μ. δε νομίζει ότι μιά έτοιμη και εκ των προτέρων μαντευόμενη κρίση δηλ. η ένόραση θα έδινε μιά οδισιαστικά τέλεια μορφή γνώσης όπως η διανοητική γνώση. Η ένορατική όμως αντίληψη αποτελεί τή βάση πάνω στην όποία οικοδομείται όλη η κριτική του Μπέρζον. Αζόμη και στις περιπτώσεις όπου ο Μ. δε μιλεί για τήν ένόραση και εξετάζει μόνο διανοητικές μορφές, η ένορατική αντίληψη αποτελεί τόν κανόνα κατά τόν όποιο μετρίεται και εκτιμούνται όλες οι λειτουργίες. Όπως και κατά τήν εξέταση άλλου ζητήματος έτσι κ' έδώ ο Μ. προσπαθεί ν' αποτύχει μιά μεγάλη και κατηγορηκή αντίφαση των άπόψεων του. Προκαταλαμβάνοντας αντίλογους πού τυχόν ήθελαν προκύνει, επεξηγεί ότι δεν έχει σκοπό να ενοήσει τή διάνοια με τόν έξευτελισμό της ένόρασης. Η διάνοια και η ένόραση είναι δυό παράλληλα γεννημένοι τρόποι γνώσης πού καθορίζουν και συμπληρώνουν η μιά τή άλλη. Η κοινή τους άρχή αποτελεί τήν έμπειρία. Η έμπειρική αυτή ένότητα διάνοιας και ένόρασης πού έχουν κοινή τήν καταγωγή, συνοψίζει τή διδασκαλία της γνώσης και τή μεταφυσική.

«Αλλ' έξάλλου άν η συνείδηση διαχωρίζεται σε ένόραση (διάσθηση) και διάνοια γίνεται από τήν άνάγκη-νά να χρησιμοποιηθεί στην ύλη ένώ ταυτόχρονα θ' ακολουθεί τόν ροήν της ζωής. Η διχοτόμηση της συνείδησης θ' ανταποκρίνονταν έτσι στη διπλή μορφή του πραγματικού και η θεωρία της γνώσης θάπαρτε να εξαρτάται από τή μεταφυσική Πραχτικά κάθε μιά από τις δυό αυτές έρευνες οδηγεί στην άλλη, σηματούζουν κύκλο και ο κύκλος δε μπορεί να έχει ως κέντρο παρά τήν έμπειρική σπουδή της εξέλιξης» (*).

Μεταφορά στην έμπειρική βιολογία σημαί-παράλληλισμός του Μπέρζον μεταξύ διάνοιας και ένόρασης, άναλογος προς τόν παράλληλισμό μεταξύ διάνοιας και ένστικτου. Κατά τόν Μ. η ένόραση μπορεί να θεωρείται «ως

ένστικτο ένσυνείδητον έαυτου, ίκανό να διαλογίζεται έπι τού άντικειμένου του και να τού εδρώνει (περιόριστα)» (ib. σ. 181).

Η διάνοια και η ένόραση είναι ισοδύναμες ως διαφορετικές κατευθύνσεις τών ίδιων εκδηλώσεων της ζωής:

«Ένοστικτο και διάνοια παριστώσι λοιπόν δυό διαφορετικές έξίσου προσφινείς λύσεις ένός και τού αυτού προβλήματος» (ib. σ. 148).

Η πορεία της σκέψης αυτής φαίνεται από πρώτη ματιά, προσαρμολύζομενη σ' ένα πλούσιο και εύρο πλαίσιο.

Στόν παράλληλισμό μεταξύ διάνοιας και ένόρασης φαίνεται να χρησιμοποιεί ως άφετηρία τήν ιδεαλιστική διδασκαλία της εξέλιξης. Αντίθετα όμως ο βιολογισμός και εξέλικτισμός του Μ. δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένας de facto φενακισμός. Παρ' όση κι' άν ο Μ. θέλει να κηρύχνει πάντα για τις άπολήγουσες άκτινωτές γραμμές της βιολογικής εξέλιξης, για τόν παράλληλισμό μεταξύ λογισμού και ένστικτου, για τήν άμοιβαία συμφωνία μεταξύ διάνοιας και ένόρασης, η κυριότερη προσπάθεια της φιλοσοφίας του—ή άποθέωση της ένόρασης άπ' τή μιά μεριά και ο έξευτελισμός της διάνοιας και της επιστήμης άπ' τήν άλλη—θα παραμένει προπαντός άνεφικτη.

Η ένόραση όμως λύει τή ζητήματα της φιλοσοφίας άφού σκοπός της τελευταίας αυτής είναι: «να παρατηρεί, ελευθερωμένη από τις ειδικές διανοητικές μορφές και συνθήκες, τή ζωή χωρίς ύστεροβουλία πραχτικής ωφέλειας» (ib. σ. 201).

Η ένορατική γνώση δεν άρκείται με τήν πραγματικότητα αλλά φτάνει και τού άόλυτο συλλαμβάνει άμεσα τήν πραγματικότητα χωρίς τή βοήθεια της ανάλυσης και τών συμβόλων.

«Έξ' αυτόν προκύπτει ότι τού άόλυτο μπορεί να άπιστοιχεί μόνο στην ένόραση, ένώ κάθε τι άλλο είναι άνεξάρτητο από τήν ανάλυση. Ένόραση λέγεται ο τρόπος της διανοητικής διεύθυνσης με τόν όποιο εισχωρούμε στο έσωτερικό ένός αντικειμένου για να βρούμε σ' αυτό ό,τι ίδιο και άνεκδήλωτο ένέχει» (*).

Γι' αυτό η φιλοσοφία θα έπρεπε, όσο κι' άν όφειλε στην πράξη μιαν ανάλογη γνώση της πραγματικότητας, ν' αποβάλλει τις διανοητικές μορφές και να στηριχτεί στην ένόραση: «είτε η μεταφυσική είναι παγγίδι ιδεών είτε σοβαρή πνευματική εργασία, άν είναι επιστήμη κι' όχι άλλη γυμναστική, πρέπει να ξεπερνά τις αντίληψεις για να φτάνει στην ένόραση. Έπειδή όμως οι άλλες επιστήμες εργάζονται περισσότερο με τις αντίληψεις γι' αυτό άκριβός οι αντίληψεις της είναι άσφαίτητες, μιά πού η μεταφυσική δε μπορεί να κάνει χωρίς τις άλλες επιστήμες. Έπειτα είναι έντελώς τού ίδιο τού

(*) «Δημιουργός εξέλιξης» σ. 183.

(*) «Εισαγωγή στη Μεταφυσική», σ. 4

νά ξεφεύγει απ' τις αντίληψεις, ή τουλάχιστο να λευτερόνεται απ' τις θετικές ή έτοιμες αντίληψεις για να σχηματίσει αντίληψεις που είναι έντελως διαφορετικές από κείνες που μεταχειρίζομαστε συνήθως: δηλαδή τις εμμεταχειριστέζωντες και έντελως ρευστές παραστάσεις που είναι πάντα έτοιμες να σχηματίσουν τις παροδικές μορφές της ενόρασης. (ib. σ. 13)

Αν λάβουμε υπ' όψη τὸ μεγάλο ρόλο που παίζει τὸ σύστημα τὸ Μπέρξον ή ήνορατική αντίληψη θάρπεε φυσικά να αναμένουμε μιά αὐτοτελή περιεκτική γνωσεολογική απόδειξη τῆς ήνορασης. Ὁ ἀναγνώστης πὸ τὸ πρὸτείνει ν' ἀντικαταστήσει τὴ διάνοια μὲ τὴν ήνοραση, δὲν ἱκανοποιεῖται μὲ ἀπλές ὑποσχέσεις μελλοντικῶν ἔργων αὐτοῦ τὸν νέου τρόπου γνώσης. Ἀκόμη ἄπαιτεί νὰ τὸ γίνεται μιά καλή ἀνάπτυξη ἀφοῦ σ' αὐτὸ ἔγκριται ή ἀσύγκριτα περιόριστη ήνοραση, δηλαδή ποιές εἶναι οἱ μέθοδοί της, μὲ ποιὰ μέσα σκοπεῖ νὰ ἐπιτύχει τὸ σκοπὸ της καὶ τὶ ἀποτέλεσμα μπορεῖ νὰ δώσει. Τὸ ν' ἀρνιόμαστε τὴ διάνοια δὲν εἶναι σ' ἄληθεια μικρὸ πρῶμα. Κι' ἂν ἔπρεπε νὰ τὴν ἀρνηθοῦμε θάρπεε τουλάχιστο νὰ σκεφτοῦμε μὲ τὴ θὰ τὴν ἀντικαταστήσουμε.

Πάνω στὸ ζήτημα αὐτὸ δὲ βοήζουμε πουθενά μιά ἀπάντηση στὴ φιλοσοφία τοῦ Μπέρξον κ' ὅσο κ' ἂν μπορεῖ νὰ φανεῖ παράξενο, ὡστόσο ή ήνορατική αντίληψη τοῦ Μ. σερφεται κάθε θετικῶν περιχομένων. Κατὰ τὸν Μ. ή ἱκανότητα τῆς ήνορασης εἶναι καθαρὰ ἀρνητική. Στὴν κυριαρχία της δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ καμμιά ἰδιαίτερη ἱκανότητα καὶ εἰδικὰ αἰσθητήρια ὄργανα. Ἡ ήνοραση δὲν εἶναι θετική λειτουργία ἀνθρώπινης γνώσης, συνίσταται μονάχα στὴν ἀπελευθέρωση τῆς συνείδησης ἀπὸ τὸ πρακτικὸ ὄφελος, στὴν ἀπομάκρυνση τοῦ πρακτικοῦ ὀπτικοῦ πεδίου.

Γιὰ τὴν ἐπιτυχία μᾶς ήνορατικῆς γνώσης εἶναι ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιήσουμε μιά διαφορετική ἄποψη κατὰ τὴν ὁποία τὰ πράγματα ἐξετάζονται ὄχι πρακτικά ἀλλὰ θεωρητικά δηλαδή «καθαρὰ θεωρητικά».

«Ὁ ρόλος λοιπὸν τοῦ φιλοσόφου δὲν ἔγκριται στὸ νὰ μᾶς κάνει νὰ ἀντιλαμβανόμαστε αἰσθητὰ τὴν πραγματικότητα μὲ μιά ἄλλαγή τῆς κατευθύνσεως τῆς προσοχῆς μας ;» Κι' ἀπαντᾷ : «Θὰ εἶταν ἀνάγκη τότε ή προσοχή μας ν' ἀποκλίνει πρὸς τὴν πλευρὰ ἐκείνη τοῦ συμπαντος γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἐνδιαφερόμαστε πρακτικά καὶ ή ὁποία μᾶς παρέχει ὅτι δὲν ἐνδιαφέρει πρακτικά. Μιά τέτοια ἄλλαγή κατευθύνσεως στὴν προσοχή μας θὰ εἶταν ἀκριβῶς αὐτὴ ή φιλοσοφία». (*)

Στὸν περιφημο λόγῳ του στὸ διεθνὲς συνέδριο τῶν φιλοσόφων(**) γιὰ τὴ «φιλοσοφική

ενόραση» ὁ Μ. συγκρίνει τὴν ήνοραση μὲ τὸ δαιμόνιο τοῦ Σωκράτη. Ὡς γνωστὸν τὸ δαιμόνιο τοῦ Σωκράτη χαρακτηρίζεται γιὰ τ' ὅτι δὲν δίνει τίποτε τὸ θετικὸ ἀλλὰ μόνο ἀρνεῖται, ἐμποδίζει, ἀταγορεύει. Ὁ ἴδιος ρόλος ἀρμόζει καὶ στὴν ήνοραση τοῦ Μπέρξον.

«Μοῦ φαίνεται πὼς ή ήνοραση παίζει τὸν ἴδιο ρόλο στὸ στοχαστικὸ μέρος ὅπως τὸ δαιμόνιο τοῦ Σωκράτη στὴν πρακτικὴ ζωή. Τουλάχιστο μ' αὐτὴ τὴ μορφή προβάλλει καὶ πάνω σ' αὐτὴ τὴ μορφή ἐπισημοποιεῖται. Ἐμποδίζει. Ἀντίθετα πρὸς ὅλες τῆς γενικά ἰσχύουσες θέσεις καὶ φανερὰ ἀτονήστες θέσεις, ἀντίθετα πρὸς ὅλους τοὺς μέχοι τὰ τώρα ἐπικρατοῦντας ἐπιστημονικοφιλοσοφικοὺς ἰσχυρισμοὺς, αὐτὴ ψιθυρίζει σ' ἄφτι τοῦ φιλοσόφου: «Ἄδύνατο!» (*)

«Τὶ περίεργη δύναμη, διαβάζουμε σ' ἄλλο μέρος, εἶναι ή ἀρνητική αὐτὴ δύναμη καὶ πὼς γίνεται νὰ μὴν τὴν ἐπρόσεξαν οἱ ἱστορικοὶ τῆς φιλοσοφίας ; Δὲν φαίνεται μήπως, πὼς τὸ πρῶτο πὸν κάνει ἕνας φιλόσοφος, ὅσο κ' ἂν δὲν εἶναι πεπεισμένος γιὰ τὴ σκέψη του καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ὀριστικὸ στὴ διδασκαλία του, εἶναι νὰ ἀπορρίψει ὀριστικὰ μερικὰ πράγματα ; Ἴσως ἀργότερα οἱ γνώμες του νὰ ἔχουν κάποια ποικιλία γιὰ ὅτι πιστεύει ὄχι ὅμως καὶ γιὰ ὅτι ἀρνεῖται» (ib. σ. 5).

Ἡ Μπερξονική ήνοραση δὲ λέγει τίποτε γιὰ τὸ τί καὶ πὼς κατανοοῦμε. Ἰκανοποιεῖται πὸν μᾶς ἐμποδίζει ἐνέργειες γνώσεως συνδρασμένες μὲ τὴν πράξη. Ὁμοιάζει σ' αὐτὸ ζοηρὰ μὲ τὴν ἠθική τοῦ Τοιστόϊ πὸν ἀπαρτίζεται ἀπὸ μεγάλες ἀταγορευτικὲς ἐντολές.

Πιὸ παράξενη φαίνεται ή ήνορατική διδασκαλία τοῦ Μ. ἂν τὴν προσέξουμε σχετικά μὲ τῆς θεωρίες τοῦ Μ. γιὰ τὴν Τέχνη. Ἡ ήνορατική γνώση πραγματοποιεῖται στὴν Τέχνη. Μόνον τὸ γεγονός τῆς ὑπαρξῆς τῆς Τέχνης ἀποδείχνει ὅτι ή ήνοραση εἶναι δυνατὴ καὶ πραγματοποιήσιμη καὶ μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ ἕνα ἔξαιρετικὸ παράδειγμα. Ἡ κοινὴ ἀνθρώπινη γνώση, ἀντίθετα, ή κοινὴ ὅπως κ' ή ἐπιστημονική εἶναι πάντα πρακτικὴ ὅσο καὶ διανοητική, ὄχι ὅμως κ' ήνορατική. Γενικά μᾶς εἶναι ἀδύνατο νὰ βλέπουμε περισσότερα στὰ πράγματα ἀπ' ὅτι ή κοινὴ αἰσθητηριακὴ αντίληψη μπορεῖ νὰ μᾶς προσφέρει.

«Εἶναι ἀδύνατο νὰ ζητοῦμε ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα νὰ βλέπουν περισσότερα ἀπ' ὅτι κáμνουν. Ἡ προσοχή μας μπορεῖ νὰ διαφωτίζει λεπτομερέστερα τὴν παρατήρηση νὰ τὴ μεγαλῶνει καὶ νὰ τὴν ἐθρύνει, ἀλλὰ δὲ μπορεῖ ὡστόσο νὰ φέρνει ή νὰ ἐπιτρέπει νὰ προβάλλει στὰ ὀπτικά πεδία τῆς αἰσθητικῆς αντίληψης κάτι πὸν δὲν ὑπῆρχε ἀπὸ μᾶς ἑαυτῆς» (**).

Τὴν ἀντίφαση αὐτὴ στὴν ἱκανότητα τῆς ήνο-

ραση τῆς διακρίνει ὁ Μ., τὴν προλαμβάνει καὶ τὴν ἐμφανίζει ὡς ἑξῆς :

«Μᾶς φαίνεται ὅτι ἡ ἀντίφαση αὐτὴ ἀναιρεῖται μὲ τὴν ἐμπειρία. Στὴν πραγματικότητα συναντᾷ κανεῖς ἀνθρώπους σ' ὅλες τῆς ἐποχῆς πὸν ὀρορισμὸς τους συνίσταται συγχρόνως στὸ νὰ βλέπουν ἐκεῖνο, πὸν ἑμεῖς δὲ μπορούμε νὰ ἰδοῦμε φυσικά. Αὐτοὶ οἱ ἀνθρώποι εἶναι οἱ Καλλιτέχνες. Ἡ : ὅτι κυρίως ἐπιδιώκει ή Τέχνη εἶναι νὰ μᾶς ἀναγκάσει νὰ ἀνακαλύπτουμε πλήθος πράματα στὸ πνεῦμα καὶ στὴ φύση, μέσα μας κ' ὄξω μας πὸν δὲν ὑπέπιπταν στὰ αἰσθημάτων μας καὶ στὴ συνείδησή μας» (ib. σ. 10).

Ἡ Τέχνη ἐπαληθεῖται ἔτσι τὴν ὑπαρξή ήνορασης στὴν Μπερξονική σημασία. Πρὸς τοῦτο ή Τέχνη ἀποτελεῖ πραγματικὰ κλασικὸ παράδειγμα ήνορατικῆς γνώσεως, πρῶμα πὸν μᾶς δεικνύει ν' ἀναγνωρίσουμε ὅτι ή θεωρία τῆς ήνορασης τοῦ Μ. εἶναι λαθαιμένη καὶ ἀβέβαιη. Τέχνη εἶναι πρὶν ἀπ' ὅλα κ' ἀπὸ κάθε ἄλλῃ ἐνέργεια μᾶς εἰς ἄκρον πολὺπλοκῆ ἐνέργεια. Στρωίζεται σ' ἕνα ἰδιαίτερα πολὺπλοκῶ μηχανισμὸ ἀπὸ αἰσθητηριακῆς ἀντιλήψεις καὶ χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴν εἰδικὴν πραγματοποίησή τους ὄρους δεμένους μὲ τὴν ὕλη καὶ τὴ μηχανική, μὲ τῆς κοινωνικῆς σχέσεις καὶ τοὺς ἀτομικῶς παρόντες τῆς ζωῆς. Γιὰ νάνα κανεῖς τεχνίτης χρειάζεται νὰ διαθέτει σειρά θετικῶν, ὕλικῶν (ψυχοφυσιολογικῶν) παραγόντων πὸν διαφέρει σὲ κάθε τέχνη, στὸ συγκεχρημένο ὕλο καὶ τὰ εἰδικὰ θέματα πὸν πρέπει νὰ ἐπαρκοῦν στὴν ἀντιστοιχοῦσα τέχνη. Ἡ ήνορατικὴ αἰσθητική τοῦ Μ. ἀρνοεῖ ὀλότελα ὅλες αὐτῆς τῆς συγκεχρημένους διαφορῆς καὶ ζητεῖ μόνον ἕνα πρῶμα ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη : τὴν ἱκανότητα νὰ ἐξετάσει τὰ πράματα ἑξῶρα ἀπὸ τὴν πράξη. Ἐτσι ή Τέχνη τοῦ Μ. μεταβάλλεται σὲ «καθαρὰ θεωρία».

Δὲν εἶναι δύσκολο ν' ἀνακαλύψουμε τὴν πηγὴ ὅλων αὐτῶν τῶν σφαλμάτων. Ὅλο τὸ μυστικὸ συνίσταται σ' ὅτι ή αντίληψη τῆς ήνορασης τοῦ Μ. εἶναι ἕνα φανερὸ πλάσμα. Ὁ ρόλος της σ' ὄλο τὸ σύστημα εἶναι μὲ δυὸ λόγια ὑποδέστερος, βοηθητικός. Ἡ αντίληψη τῆς ήνορασης χρησιμεῖ στὸν Μ. μόνον γιὰ τὴν ἀνατοπή τῆς κυριαρχίας τῆς διάνοιας καὶ τῆς διανοητικῆς γνώσεως. Ἀντίθετα ή ήνοραση ὡς ἰδιαίτερο εἶδος γνώσεως δὲν ἐνδιαφέρει λιγώτερο τὸν Μ. Τὴ χρησιμοποιεῖ σὰν ἕνα ἰδαιλιστικὸ μέτρο γιὰ τὴν ἐξακριβίωση τῆς ἀτέλειας τῆς διάνοιας καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἐτσι ή ήνοραση τοῦ Μ. ἀποδεικνύεται σὰν ἕνας ἐντελῶς κενὸς καὶ καθαρὰ ἀρνητικὸς ὀρισμὸς συνοπτικῆς ἀντίληψης. Ἀπ' αὐτὸ προκύπτει καὶ τὸ ἀνάξιο καὶ χωρὶς σημασία σύστημα τοῦ Μ.

Ἡ «ἀνακαλυφθεῖσα» ὅμως ήνοραση εἶναι ἀνοφελὴς γιὰ τὸν Μπέρξον. Πουθενά ὁ φιλόσοφος δὲν προσπαθεῖ νὰ συλλάβει μὲ τὴ βοή-

θεια τῆς ήνορασης μᾶς νέα θετικὴ γνώση. Ἐτσι μεταβάλλει τὴν ήνοραση σ' ἕνα καθαρὸ πλάσμα, σ' ἕνα ἀνάξιο σύμβολο, σὲ μιά ἄλλη χίμαιρα. Μοναδικὸς του σκοπὸς εἶναι ή δυσφήμιση τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς διανοητικῆς γνώσεως. Ὅποιοι ἔνοιωσε τὸν περιεργὸ ὀρισμὸ τῆς Μπερξονικῆς ήνορασης, γι' αὐτὸν κ' ἀποκαλύφθηκε ή ἀληθινὴ σημασία τῆς κριτικῆς τοῦ Μ. γιὰ τὴν ἐπιστήμη. Σ' ἕνα ἐπιπόλαιο παρατηρητὴ ή κριτικὴ αὐτὴ μπορούσε νὰ ἐμφανιστεῖ ἂς μᾶς ἀπόρροια βαθύτερης μαρτυρίας γιὰ τὴν ὑπαρξή ἀπόλυτης ἀλήθειας. Ἡ ἐπιστημονικὴ γνώση παραγορεῖ, ὡς σχετικὴ γνώση, τὴ θέση της στὸ ἀπόλυτο. Ἡ ἀπόλυτη γνώση ή ή ἀπόλυτη ἀλήθεια συχνὰ εἶταν ή πρώτη ἀφετηρία καὶ ὁ τελικὸς σκοπὸς κάθε φιλοσοφικῆς κριτικῆς. Αὐτὸ παύοντας ὡς ἀρομη μερικοὶ διερχομεῖς τοῦ Μ. εἶδαν σ' αὐτὴ τὴ φιλοσοφία μᾶς προσπαθῆνα ἀνείρεσης τοῦ σχετικισμοῦ καὶ πραγματισμοῦ. Τίποτε ὅμως παραλογώτερο ἀπὸ μᾶς τέτοια παραδοχὴ ἀφοῦ μοναδικὴ πηγὴ τοῦ κριτικοῦ καὶ πολεμικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ Μ. εἶταν, εἶναι καὶ μένει ή προσπάθεια γιὰ τὸν κλονισμὸ τῆς δυνάμης τῆς διάνοιας καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἐν ὅμως ή ὑπαρξή τῆς Μπερξονικῆς φιλοσοφίας συνίσταται πραγματικὰ στὴν ἀνείρεση τοῦ πραγματισμοῦ, ή κριτικῆ τοῦ Μ. θὰ εἶταν μόνον ή ἀφετηρία γιὰ τὴν ἀνάπτυξη μᾶς θετικῆς διδασκαλίας ἀπόλυτης ἀλήθειας. Πραγματικὰ ὅμως ἔδω συμβάει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο. Ἡ αντίληψη τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας παίζει στὸ σύστημα τοῦ Μπέρξον τὸ ρόλο μανῆς Fata Morgana, ὑποδεικνύεται δηλαδή ὅτι μπορούμε νὰ φτάσουμε τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια πρῶτα μὲ τὴν ὑπερνήρηση τῆς «πραγματικῆς» φύσεως τῆς διάνοιας. Ὁ ἀναγνώστης ἐξαποστέλλεται σ' αὐτὸ καὶ ἐγκαταλείπεται ἐντρομος στὴν παραέρω καθοδήγηση τοῦ «Μαίτρο». Σὲ λίγο ὅμως πέφτει σὲ νέα πτώματα. Αἰσθητηριακὴ αντίληψη, παράσταση, αντίληψη, διανοητικὰ σύμβολα καὶ θεωρίες σκεπάζουν τὰ θάματα τῆς κριτικῆς στὸν πέτρινο δρόμο. Μὲ μεγαλύτερες προσπάθειες πετυχαίνει νὰ ὑπερνηρήσει καὶ αὐτὰ τὰ ἐμπόδια ὅσο μακρύτερα προχωρεῖ τόσο καὶ σὲ βαθύτερα μᾶκρη χάνεται ὁ κύριος σκοπὸς του : ή διδασκαλία τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας μένει σὰ δεμένη στὸν οὐρανὸν. Ἡ κριτικὴ φιλονεικία μὲ τὴν διάνοια ἐξακολουθεῖ συνεχῶς μὲ μεγαλύτερη σφοδρότητα. Ὅλο καὶ νέοι ἔχθροι προβάλλουν στὰ πεδία τῆς μάχης. Σὰν σὲ χιλιετέφυλη ὕδρα ἀναπτύσσονται διαρκῶς καὶ νέα μέσα δυνάμεις γιὰ τὴ διάνοια, γι' αὐτὸ κ' ὁ ἀγῶνας ἐξακολουθεῖ λυσσοῦδης στὴν ἴδια ἔνταση. Αὐτὸ διαρκεῖ ὅσο ν' ἀντιληφθεῖ τελικὰ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ή ἀπόλυτη ἀλήθεια κ' ή ἀπόλυτη γνώση τὸν ἐξαπατήσανε. Ἐπρόκειτο μόνον γιὰ μιά κανονιστικὴ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Κάντ πὸν χρησιμοποιεῖ ὁ Μαίτρο καὶ ἐξαντλεῖ τὸ

(*) «Ἡ ἀντίληψη τῆς μεταβολῆς» σ. 13.

(**) Συγκροτήθηκε στὴ Βολογνὴ τὸ 1911.

(*) «Ἡ φιλοσοφικὴ ήνοραση» σ. 5.

(**) «Ἡ ἀντίληψη τῆς μεταβολῆς» σ. 9.

πραγματικό περιεχόμενο του δήθεν εύρους συστήματός του σ' άγωνα ενάντια στη διάνοια και την επιστήμη.

VI

Έδώ γεννιάται ένα ενδιαφέρον ερώτημα: Γιατί η κριτική του Μ. για την επιστήμη διεξάγεται κάτω από τη σημαία της καταπολέμησης του πραγματισμού; Για ποιο λόγο ο Μ. υπερβάλλει τον πραγματικό χαρακτήρα της επιστήμης και της διανοητικής γνώσης; Γιατί μοναδικός του σκοπός είναι να κλονίσει την κυριαρχία της επιστήμης, όποια κι αν είναι ή αξία της και να φτάσει σ' άλλα μονοπάτια. Από την άφηρημένη—λογική άποψη όμως, έπρεπε να έχει άλλες βάσεις για την κριτική της επιστήμης.

Έδώ καταλήγει ξεκάθαρα η ιστορική και αναλόγως ταξική άρετηρία της σκέψης του Μπερζόν. Η φιλοσοφία του Μ. άνιχει στην ιδεολογία της τάξης εκείνης που αντίδοα έπίμονα σ' όλες τις μεγάλες προσπάθειες για την οικοδόμηση της σύγχρονης σοσιαλιστικής κοινωνίας. Για τους ιδεολόγους της μπουρζουαζίας, ένεργεια, δράση, πράξη είναι πράγματα ύποπτα άφου η δράση άποικατά με την επαναστατική πράξη και η πράξη με την έπιναστική πράξη. Άπ' αυτό και η μεγάλη δυσπιστία, ή φανερά έχθρική στάση προς την πράξη. Στη γνωσεολογία ή δειλία αυτή εκδηλώνεται γιατί ή πράξη διαμφισβητεί κάθε αντίφαση της γνωσεολογικής θετικότητας. Η σύγχρονη μπουρζουαζία δέν είναι προς το παρόν ικανή ν' άντιληφθεί το γνωσεολογικό περιεχόμενο και τη γνωσεολογική αξία των θέσεων του Μάρξ και Φόυερμπαχ.

Στό πραγματικό κριτήριο της θετικότητας άντιάσσεται το ιδεαλιστικό της καθαρής θεωρίας, στην παθητική έπισκόπηση άντιπαράστασης ό,τι κέρδισε από τη φάμπρκα των κλασικών του ιδεαλισμού γι' αυτό και' άπέριψε από πριν ό,τι πραγματικό, ζωντανό και επαναστατικό περιεχόμενο στη θεωρητική άντίληψη του Κάντ, Σάλλερ και Φίχτε.

Τώρα άς δούμε γιατί ή κριτική του Μ. για την επιστήμη τείνει στην καταπολέμηση του πραγματισμού. Όσο πιο στενές είναι οι σχέσεις μεταξύ της μορφής της διάνοιας και της άνθρώπινης πράξης τόσο πιο μεγάλος είναι ό κίνδυνος για τη διάνοια—άφου κατά τη γνώμη του Μ. και της τάξης του το άβέβαιο της γνώσης αϊζάνει καθ' όσο προσεγγίζουμε στη γνώση... Γι' αυτό και οι κυριότερες προσπάθειες του Μ. αποβλέπουν στη δικαιολογία του ό,τι ή επιστήμη—κατά τη φύση της και την όλη σύσταση της, από την κοινή πράξη ίσως την πιο άφηρημένη κατασκευή—είναι εντέλως πραγματική, γεννιέται δηλ. από την πράξη και τελικά κατα-

λήγει στην ίδια. Ένώ ό Μ. θεωρεί τον πραγματισμό ως ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της επιστήμης κλονίζει μ' αυτό το ίδιο την βεβαιότητα της επιστημονικής γνώσης.

Το χαρακτηριστικό όλων έργων του Μ. στην έρευνα της άνθρώπινης φύσης, είναι ή άποστροφή προς την πράξη και ή άβίαση άμφιβολία του στην ικανότητα της πράξης. Αυτό όμως δέν το εκδηλώνει μόνο ό Μ. Είναι τυπικό γνώρισμα για όλη την τάξη που θεωρεί το Μ. σχεδόν σαν προφήτη. Όσο όμως όρθότερα συλλογίζεται ό Μ. τόσο πιο πολύ έρωτοτροπεί με τη διάνοια και την επιστήμη. Στην ουσία δέν υπάρχει καμιά διαφορά μεταξύ Μ. και των ίσχυρών άντιπροσώπων του σύγχρονου άστικού μυστικισμού που ξεχειλίζουν χωρίς ύπεκφυγές κατά της επιστήμης και της λογικής. Το πάθος της μερξικής φιλοσοφίας είναι το πάθος του διανοητικού νυχελισμού της σύγχρονης μπουρζουαζίας. Ό νυχελισμός αυτός φτάνει στη θεωρία της ένορασης που καταλήγει πάλι στην καθαρή άρηση.

Από τον άρητικό χαρακτήρα της θεωρίας αυτής δικαιολογείται και ή άποψη του Μ. για το άντικείμενο της γνώσης άποψη που προσπαθεί να βασίσει την πρωιοτυπία της διδασκαλίας του στη διαφορά ένορατισμού και άρχαίων και νέων συστημάτων. Κατά τον Μ. ή ένορατική κανονική πραγματικότητα δέν είναι ιδιαίτερη πραγματικότητα, δέν είναι πραγματικότητα καθ' έαυτήν αλλά αυτή ή ίδια με την όποια έχει να κάνει και ή διάνοια μας και ή αισθητηριακή μας άντίληψη και ό άντίληψεις μας. Η ένορατική γνώση μας προσφέρει νέες άπόψεις στις παραμένουσες άπαρατήρητες σχέσεις άν και το νέο άφουά τα ίδια τα πράγματα. Στην αισθητηριακή άντίληψη δέ χρησιμοποιείται κανενός είδους νέο μέσο παρά μόνο μια άλλαγή της σκοπιάς προς την υπάρχουσα πραγματικότητα. Το άντικείμενο της ένορατικής γνώσης συνεπώς μένει και άντικείμενο της διανοητικής γνώσης άφου και ή πραγματικότητα μένει ή ίδια για την ένοραση ή τη διάνοια. Υπόχρη μόνο μια πραγματικότητα δηλαδή τον άπλόην αισθητηρ. άντίληψειν μας. Τη διδασκαλία αυτή τήνε θεωρεί ό Μ. ως πρωτότυπη έργασια του. Η άπλη θεωρία και ή άποστροφή από την πράξη, έδιδαν ήδη πολλούς προκατόχους του—άν και ό Μ. νομίζει ότι κανένας δέν τόνωσε πριν άπ' αυτόν,—ότι ή διάνοια και ή ένοραση συλλαμβάνουν την ίδια πραγματικότητα. Όλοι όμως όι άπαδοί της ένορατικής γνώσης θά εΐταν της γνώμης ό,τι το άντικείμενο της ένορασης θάπρεπε να άναφέρεται σε μια πραγματικότητα που ουσιαστικά διαφέρει από την πραγματικότητα της κοινής αισθητ. μας άντίληψης.

Κατ' επανάληψη εξήγησαν οι φιλόσοφοι... ό,τι φιλοσοφία σημαίνει άποστροφή προς την

πρακτική ζωή και ό,τι ή σκέψη είναι άντίθετη στην ένεργεια... άνκαι κανένας δέν έδωσε μεγαλύτερη δύνμη στη σκέψη αυτή από τον Πλάτωνα. «Κάθε πράξη, έλεγε (και μάλιστα «κάθε παραγωγή») είναι έξαφάνη της θεωρίας». Και πιστός στο πνεύμα του Πλάτωνα παραδεχόταν ό,τι ή αποκάλυψη της άλήθειας άπαιτούσε την άπομάκρυνση του πνεύματος μακριά από τη γήνη προσποίηση και προσήλωση στην άνώτερη πραγματικότητα «Άς άποδώσουμε προς την άγαπητή μας πατρίδα»—«Όπως βλέπετε—παρατηρεί έδώ ό Μ.—προτείνεται μια άπόδραση. Αυτό για τον Πλάτωνα καθώς και για όλους εκείνους που σαν κι αυτόν ένοιωσαν με τη μεταφυσική μια άποστροφή προς τη ζωή, σημαίνει έξκατάσταση σ' ένα κόσμο διαφορετικό άπ' αυτόν που ζούμε σήμερα και προσφυγή σ' άλλα μέσα άντι της συνείδησης και του λογικού μας. Δέν είχαν τη γνώμη ό,τι ή διαπαιδαγώγηση της προσοχής έγκειται άπλώς στο ν' άφαιρέσουν τα τυφλοπάνια και ν' άλλαχτούν από τους περιορισμούς που ή ζωή άπαιτεί. Έπίσης δέν πίστευαν ότι ή προσοχή πρέπει να κατευθύνεται πάντα σ' εκείνο που κατευθύνεται. Όχι, άπαιτούσαν να κατευθύνουν την προσοχή σ' άλλο πράμα. Γι' αυτό έπικαλεσθήκανε μια διαφώτιση όλόελα διαφορετική από τα μέσα εκείνα που θά χρησιμοποιήσουμε για τη γνώση του έσωτερικού κόσμου και του έαυτού μας.» (*)

Τα τελικά έξαγόμμενα πρέπει να στηρίζουν φανερά το ρεαλισμό και να άποδείχνουν την ένότητα του άντικειμένου της γνώσης. Ό Μ. τείνει να άπαρηθεεί ό,τι υπάρχει μεταφυσικό όν και μεταφυσικές ιδιότητες της ύλης. Μια τέτοια άποψη θά μας εύρισκε πέρα σύμφωνος άν ή άρηση μιας μεταφυσικής πραγματικότητας δέν έφερε στον Μ. μίαν όλως ειδική χροιά και δέν έξυπρητοούσε όλως ιδιάζοντες σκοπούς.

Κατά τη μερξονική διδασκαλία το άντικείμενο της ένορατικής γνώσης συμπάτει με το άντικείμενο της διανοητικής γνώσης γι' αυτό και προκύπτουν πιο φανερά όλα τα έλαττώματα της διάνοιας. Άν ή ένοραση και ή διάνοια κατεχάν διαφορετικά άντικείμενα, ή γνωστική τους δύνμη θά άπαλλάσσονταν από μια παρόμοια άνάλυση και έκτίμηση. Άφου όμως το άντικείμενο και των δυό είναι το ίδιο κάθε προτέρη της ένορασης μεταβάλλεται eo ipso σ' έλάττωμα της διάνοιας. Στη φιλολογία περί Μπερζόν μονάχα ό Ριχάρδος Κρόνερ κατάλαβε τους πραγματικούς σκοπούς του μερξονικού «μονισμού»:

«Άν στη φιλοσοφία και την επιστήμη το άντικείμενο στη βάση είναι το ίδιο και μόνο

οί μέθοδοι διαφέρουν ή αξία της επιστημονικής μεθόδου πρέπει άπαραίτητα να καταπέσει. Στην ίδια περίπτωση, ή φιλοσοφία πρέπει να θεωρείται ως ή κρίνουσα περί της αξίας της έπιστήμης και να έκτιμά τις περιεχόμενες σ' αυτήν άλήθειες.» (*)

Άφου όμως ήδη ή μερξονική ένοραση έχει όλα τα γνωρίσματα του βιολογικού ένστικτου, ή έπιτυρία της φιλοσοφίας του Μ. είναι άποκλειστικά άλογισμός. Ό Μ. γράφει:

«Η σκέψη μας στην καθαρή λογική μορφή είναι άνικανη να συλλάβει την άληθινή φύση της ζωής, τη βραθείά έννοια της έξελικτικής κίνησης.» (**)

«Η λογική μας είναι το σύνολο των κανόνων τους όποιους πρέπει να ακολουθούμε στην κατεργασία των συμβόλων.» (ib. σ. 165).

Η έθνικιστία, ή άληθινή ένορατική κατανόηση του πραγματικού, δέ συμφωνεί καθόλου με τη λογική μας.

Γεωμετρία και λογική είναι υπερακριβώς εφαρμοσμένες στην ύλη. Έκει είναι στο στοιχείο τους, μορφούν να βαδίζουν έκει στα σίγυρα. Έξο όμως από την περιοχή αυτή, ό καθός λογισμός έχει ανάγκη να έπιβλέπεται από την έθνικιστία που είναι όλωσδιόλου άλλο πράμα» (ib. σ. 166).

Στό φως της «έθνικιστίας» αυτής, τα διανοητικά συστήματα: ό **Εμπειρισμός** και ό **Όρθολογισμός** φαίνονται κατά τον ίδιο τρόπο άβάσιμα. Παίρνουν μια στάση άδυναμίας μπρος στο ζήτημα «του να προσεγγίσουν κατά το δυνατό, το ίδιο το πρωτότυπο, να έξακριβώσουν τη ζωή του και διά μιας διανοητικής σθηθοσκοπείας να νοιώσουν την έσώτερη φύση του.» (***)

Το τελικό συμπέρασμα όλων των μερξονικών άναλύσεων άποτελεί την όλη άρηση ή της γνωσεολογικής αξίας της λογικής, της διάνοιας και της επιστήμης.

«Άν ή μεταφυσική έννοει να κατασκευάζεται από άντίληψεις που έμεις κατέχουμε ήδη πριν άπ' αυτές, άν συνίσταται σε μια τεχνητή και άταξη προύπαρχουσών ιδεών, που χρησιμοποιούμε ως οικόδομο έλικό για ένα οικόδομημα—τελικά, άν είναι κάτι άλλο από τη διαρκή εύρυνση του πνεύματός μας, ή πάντοτε επαναλαμβανόμενη προσπάθεια για να καταλήξει στις παρούσες ιδέες μας ίσως δέ και στην άπλη λογική μας, είναι φανερό ό,τι είναι τεχνητή όπως όλα τα έργα της άπλης νόησης. Κι' άν ή επιστήμη δέν είναι διόλου έργο της άνάλυσης είτε της παράστασης στις άντίληψεις, άν ή έμπειρία πρέπει να χρησιμοποιεί μόνο για

(*) R. Kroner: «Η φιλοσοφία της δημιουργού έξελίξεως» Logos 1913, σ. 104.

(**) «Η δημιουργός έξελίξη». Εισαγωγή σ. 3

(***) «Εισαγωγή στη Μεταφυσική» σ. 22.

(*) «Η άντίληψη της μεταβολής» σ. 13—14.

τήν επαλήθευση «καθαρών ιδεών» αν, αντί να ξεκανά από πολλαπλές εννοήσεις αναμονίζεται στην ιδιαίτερη κίνηση κάθε πραγματικότητας χωρίς όμως και να προσαρμόζονται ή μιά στην άλλη, πρέπει να είναι άπειρα μαθηματική, ένα ιδιαίτερο σύστημα σχέσεων που το σύνολο της πραγματικότητας εγκλείει σ' ένα τεχνικό δίχτυ ώστε να καθίσταται φανερή ή αναφερόμενη στην ανθρώπινη νόηση γνώση» (ib. σ. 51—52).

Ήδη μάθαμε τα κυριότερα επιχειρήματα της μεσεποικής γνωσεολογίας. «Όλο το περιεχόμενο της, όλοι οι σκοποί της καταλήγουνε στην προσπάθεια να ξευτελισούν τη διανοητική γνώση. Ο εννοιατικός και ο οραλισμός του Μ. έχουν τον ίδιο σκοπό. Ήδηθεν θετική επιστημονικότητα, ή συνδρομή της βιολογίας, οι υποκλίσεις προ των θετικών έργων, ή άνωτερη εκτίμηση της τεχνικής δραστηριότητας—όλ' αυτά χρησιμοποιούνται μόνο για ορεκλάμα, μόνο για διακόσμηση του συστήματος ή άλληθνη αξία του όλοιο ενζυγεται μάλλον στην ανταρσία κατά της διάνοιας και της επιστήμης.

Η ιδέα του εννοιατικού δεν δικαιολογείται καλύτερα. Το περιορισμένο όφελος που μπορούσε να προκύψει απ' αυτήν είναι έντελώς αδύνατο εξαιτίας των καταστρεφόμενων σκοπών του Μ. Αποδείξει γι' αυτό είναι ότι ο Μ. είναι ακόμη οφειλέτης που παρουσίασε την ενόραση ως ξεχωριστό είδος γνώσης. Το πρόβλημα της ενόρασης δεν είναι γνωσεοθεωρητικό. Μπορούμε, βέβαια, να αντιληφθούμε την αλήθεια με την ενόραση, δηλαδή με πλάνες, με ένδιάθετες «εμπνεύσεις» και τα παρόμοια. Βέβαια επίσης είναι το πως και η στιγμιαία λύση ενός ζητήματος στερείται συχνά τη δύναμη της διανοητικής συνειδησης και γεννά κατά πρότυπον στη σφαιρα του εννοιατικού ανακαλύψεις και εμπνεύσεις. Κατά ποιδν όμως τρόπο μπορούμε να συλλάβουμε τις ένδιάθετες απόψεις μας, εξηγήσεις, θεωρίες ή υποθέσεις για να αντιληφθούμε το περιεχόμενο του ήδη γνωσθέντος, τη μορφή της διανοητικής γνώσης; Έν πρώτοις το ούτω πως εκφραζόμενο, βεβαιούμενο ή αποδεικνυόμενο, δηλαδή το αναπτυχθέν σε πλήρες διανοητικό φως, πετυχαί νει μιαν αληθινή γνωσεολογική αξία.

Η ενόραση ανήκει ιδίως στην ψυχολογία της γνώσης όχι όμως και στη θεωρία ή μεθοδολογία της. Μεθοδολογικά θεωρούμενη ή γνώση μπορεί να είναι τυπικά λογική και συγκεκριμένα διαλεκτική. Και στις περιπτώσεις όμως αυτές κινείται μέσα στα πλαίσια της διάνοιας. «Όπως οι «ώρισμένες», «στατικές» αντιλήψεις του λογικού και της τυπικής λογικής, είναι και οι «ρευτές», «ελαστικές» αντιλήψεις του διαλεκτικού προϊόντος της διάνοιας. Έδώ δημιουργεί

γείται η υπάρχουσα μεταξύ των αντίφαση. Ο εκδηλωμένος δυϊσμός που διακηρύττει ο Μ. προκειμένου για τις σχέσεις διάνοιας και ενόρασης δε βρίσκει ούτε το ελάχιστο στήριγμα στα γεγονότα της πραγματικής γνώσης. Όμοια εσφαλμένως, κοφώς κι' αβίαστος είναι ο σχετικισμός του Μ. Δεν πρέπει να καταλήξουμε από την ατέλεια της επιστημονικής γνώσης στην ανεπαρκεία της, αφού, όπως γράφει ο Έγγκελς:

«κάθε ανθρώπινη γνώση αναπτύσσεται σε μιαν πολλαπλή περιετλασμένη καμπύλη και οι θεωρίες, συμπεριλαμβανομένης και της φιλοσοφίας, απομακρύνονται από την ιστορική πειθαρχία απ' αυτό όμως δε μπορεί να βγάλει κανείς το συμπέρασμα ότι η τυπική λογική είναι παράλογη» (*).

Ότι φαινόταν άλλοτε ως αδύνατο στο μεγάλο φιλόσοφο του ρολεταριούτου, εμφανίζει σήμερα η φιλοσοφία ενός σύγχρονου αστού φιλόσοφου. Η φιλοσοφία του Μ. άνοιξε τον ιδιολογικό δρόμο του αλογοισμού. Με την υπόσκαψη της κυριαρχίας της επιστήμης στεριώνεται η κυριαρχία της πίστης και της θρησκείας. Τ' ότι ο Μ. αποφεύγει να προκρίνεται από τη διδασκαλία των συμπεράσματα είναι απλώς σύμπτωση. Σε μās άρκει που μάθαμε ότι οι σκοποί και τα συμπεράσματα εκ του περιεχομένου της διδασκαλίας του αντισηχοχούν. Έκκεινο όμως που παράλειψε να κάμει ο θανμάσιος αυτός διδάσκαλος έγινε εκ μέρους των τοιμηρών μαθητών του που μετέβαλαν τη διδασκαλία του «Μαίτρο» σ' ένα δραστικό προζύμ επαναβιοούντος φντεισμού. Οι αντικειμενικές κατακτήσεις της υπερέβαλαν ήδη και τους σκοπούς του δημιουργού της. Τους πρώτους καρπούς των κατακτησών της αυτών, τους βλέπουμε ήδη στο έργο του James και τη θεωρία της γνώσης και τη θρησκευτική ψυχολογία που η ανάλυση και η κριτική τους απαιτούν μιαν άλλη ξεχωριστή μελέτη.

(Met. Θ. Σ.)

W. ASSMUS

(*) Έγγκελς: «Διαλεκτική και φύση». Άρχειο Μάρξ—Έγγκελς. Τόμ. ΙΙ. 1927. σ. 155.

Άνανεώστε τη συνδρομή σας! Έγγραψτε ακόμη ένα συνδρομητή. Μόνο έτσι ενισχύετε την προσπάθειά μας.

Κάθε έμβασμα στέλνεται στη Δση: «Νέα Έπιθεώρηση» Ταχ. Κιβ. 255.—Άθήνα.

ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ(*)

Περισσότερο από κάθε άλλη εποχή, και με περισσότερο από κάθε άλλους χειροπιαστά στοιχεία, η τέχνη ανικρούεται πιά σήμερα σαν ένα αποκλειστικά κοινωνικό φαινόμενο, ως κ' έδω στην Ελλάδα.

Η αποκλειστικότητα αυτή του κοινωνικού χαρακτήρα της Τέχνης, φυσικό είναι να γεννά ρωτήματα, άπορίες, αμφιβολίες, άρνήσεις, όχι μόνο στο μυαλό εκείνων που συνήθισαν να μορφώνουν γνώμη με τον πιο πρόχειρο τρόπο, αλλά και σε σοβαρούς ακόμη μελετητές.

Λέπει ένα πλούσιο υλικό μεταφρασμένο στα ρωμεία. Είναι κ' αυτό ένας λόγος. Δεν είναι όμως ο σπουδαιότερος. Έκείνο που γεννά την αμφιβολία και την άρνηση, είναι πολύ παραπάνω, η ταξική προέλευση του μεγαλύτερου μέρους των διανοούμενων της χώρας μας. Μικροαστοί από καταγωγή, με κουλτούρα και νοητοπία μικροαστική, οι διανοούμενοι «μας» ξεκινούν απ' την εκπλήξη για να φτάσουν στην άρνηση προωντας απ' την «ειρώνη». Το πολύ πολύ προχωρούν ίσαμε να παραδεχτούν την Τέχνη σαν: και ένα κοινωνικό φαινόμενο. Όταν όμως αντικρούεται η αποκλειστικότητα της κοινωνικής της ιδιότητας, εκεί τα χάνουν' και χάνονται.

***

Έκείνο που από πρώτη όψη φαίνεται να βαρύνει πολύ στην κοινή κρίση, είναι αυτή καθ' εαυτή η προσωπικότητα του τεχνίτη: το ατομικό ταλέντο, ή ιδιοφυία, ανεξάρτητα όλα αυτά από τόπο και χρόνο, ανεξάρτητα προ παντός απ' το κοινωνικό περιβάλλον. Η το πολύ-πολύ: ο τόπος και ο χρόνος, το κοινωνικό περιβάλλον, φαίνονται έξαρτημέτα απ' αυτή τη μυστηριώδη δύναμη που μπορεί να είναι ταλέντο ή μεγαλοφυία.

Έτσι, η Τέχνη, όπως κ' όλη η ιστορία, έξ άλλου, είναι δημιουργήματα των μεγάλων ανδρών—όπως το θέλησε κάποτε κ' ο Καρλάιλ.

Κάθε που ένας ή περισσότεροι επιστήμονες κήρουν αντίκρουσαν το αισθητικό φαινόμενο απ' τη / καθαρά φυσιολογική του πλευρά, φάνηκε να κατατροπώθηκε η αποκλειστικά κοινωνική

(*) Ο έκδοτικός Οίκος Γκορόστη μās παραχωρεί το δικαίωμα της δημοσίευσης του πρώτου μέρους της πιά άπάνω μελέτης, που αποτελεί τον πρόλογο της διατριβής του Γάλλου καθηγητή Vinchon «Τέχνη Τρέλλα». Το όλο βιβλίο εκδίδεται προσεχώς.

ή ακόμη καλύτερα ή ιστορικά ματεριαλιστική αντίληψη της Τέχνης. Πολύ παραπάνω όταν δεν ήταν πιά η Φυσιολογία, μιά η Παθολογία που ανακατευότανε στο ζήτημα, διεκδικώντας την τελευταία λέξη. Η περίοδο της λοιμορζιανής θεωρίας, και η πολύ πρόσφατη ακόμη περίοδο της μόδας των φροιντειακών θεωριών σημείωσε τους δυο σημαντικότερους σταθμούς όπου η κοινή προσοχή στράφηκε κ' έφερε έλιγμους γύρω απ' τους δυο αυτούς πόλους.

Στάθηκε μιαν εποχή, που και σοβαροί έρευνητές ξαφνίστηκαν από μιαν άλλη άποψη. Τόσο άλλη, τόσο υπερχόσιμα έπρεπε να είναι η «δημοουργική» δύναμη του καλλιτέχνη, ώστε να μην πέφτει λόγος ούτε στη Φυσιολογία ούτε στην Παθολογία.

***

Το να ξεταστεί ο καλλιτέχνης ως ένα άρροστο, ή ψυχοπαθο «υποκείμενο», το να αντικρουστεί ή εμπνευση, ως άπορροια της ιδιοσυγκρασίας, το να μην έχει σχέσεις και δεσμό, αλλά και άρχη και καταγωγή άλλη από την τέτοια ή τέτοια διαμόρφωση και διάπλαση του έγκεφαλου, από την τέτοια ή τέτοια λειτουργία του νευρικού συστήματος, ως κ' αυτό ακόμη προκάλεσε για μιαν περίοδο ένα σωστό άναστατόμα. Τόσο έπρεπε να είναι «εμφυτες», «άγέννητες», «ψυχορμητες» οι ικανότητες του καλλιτέχνη.

Όμως οι καιροί άλλαξαν. Άλλαξε ή δικονομική διάθροψη της κοινωνίας, άλλαξε ο κοινωνικός υπερωκελετός, οι ιδέες, οι αντιλήψεις. Ο Λομπορόζο θοιμάβεψε, ο Φρόυντ φαίνεται ακόμη να μεσουραναί.

Να μην είναι μήπως, όχι μόνο πιο αξιο μιά και πιο πρακτικό ν' ατενίζαμε το ίδιο αυτό στερέωμα της ίδιας άστικής Έπιστήμης, και να ψάχναμε να βρούμε τα έσχατα συμπεράσματα των σύγχρονων και συγχρονισμένων άστων επιστημόνων;

Θα μεταφεροθούμε βέβαια στο επίπεδο της Φυσιολογίας, κ' ακόμη χειρότερα, στο επίπεδο της Παθολογίας της Τέχνης.

Γιατί όχι;

Κι' αν έπρόκειτο να βγαίναμε κατατροπωμένοι, πάλι δε θα είχαμε το δικαίωμα ν' άρνηθούμε.

Πολύ παραπάνω, γιατί στο κάτω της γραφής, ούτε ζημιωμένοι θα βγούμε ούτε χαμένοι.

***

Θα πρέπει όμως ν' άρχίσουμε κάπως προθύστερα.

Θ' άρχίσουμε απ' την παθολογία.

Θα πρέπει ν' άνατρέξουμε μαζί με τον ίδιο τον Vinchon ως τον καιρό του Άριστοτέλη,

που πρώτος απ' τους γνωστούς τουλάχιστο έθεσε το ζήτημα των σχέσεων μεταξύ του Τεχνίτη και της Αρρώστιας των σχέσεων μεταξύ της Ίδιοφύας και της Τρέλλας.

Και δεν μπορούμε να μην αναγνωρίσουμε πως για την Αρχαότητα μια τέτοια θέση, εΐταν η μόνη δυνατή λύση που μπορούσε να δοθεί στα προβλήματα που αντίκριζε το σοφό μάτι του μεγάλου φιλόσοφου, που το σύστημα της λογικής του κυβέρνησε επί τόσους αιώνες την ανθρώπινη σκέψη. Το ότι η «λύση» δεν εΐταν λύση, κ' ακόμη λιγότερο, αιώνα αλήθεια, αποδειχεται απ' το πόσο λίγο πίστεψε ή ΐδια η Αρχαότητα στη θέση αυτή.

Γιατί, όπως είναι γνωστή η θέση του Αριστοτέλη, άλλο τόσο είναι γνωστό πως η κοινή αντίληψη της Έποχης όχι μόνο δεν ικανοποιόταν από του να δεχτεί μίαν όποιαδήποτε σχέση τεχνίτη και αρρώστιας, αλλά αντίθετα τὸ να είναι πανεὶς σὲ θέση να δημιουργήσει εΐταν άρκετό ν' αποδείξει και την άμυή στις διανοητικές του δυνάμεις και την υγεία στις φρένες του.

Να θέλαμε μήπως τρανότερη μαρτυρία απ' τὸ γεγονός εκείνο, όπου ο Σοφοκλής δὲ βοήθη καλύτερο τρόπο ν' αποδείξει ότι οΐτε τρελλὸς εΐταν οΐτε ξαναγομαμένος, παρὰ διαβίζοντας μπρός στους δικαστές τον «Οιδίποδα επί Κολωνῶν»;

Εΐναι η ἀλήθεια πὸς σχέση αρρώστιας και τέχνης θέλησε να διαβλέψει πρωίτερα και ο «θεΐος» Πλάτων. Εΐναι γνωστό πόσο λίγο εὐ- πρόσδεχτο στην ιδεατή Πολιτεία του, εΐταν οΐ ποιητές. Όμως εΐναι ἔπισης γνωστό πόσο ἔσφατοῦσε ο Πλάτων την Τέχνη με την Πολιτική, και συνεπόμενα οΐ ανεπιθύμητοι στην κυρίαρχη άριστοκρατία Ποιητές, εΐτανε μάλλον πολιτικά παρὰ κλινακὰ άρρωστοί.

* *

Εδὼ δὲν πρόκειται να δώσουμε μια λεπτομερή ἀνάλυση ὅσον άφορὰ τις ἀντιλήψεις και τις θεωρίες πάνω στην Τέχνη κατά την Αρχαότητα—έλλειψη που ἔλπιζουμε να συμπληρώσουμε σ' ένα προσεχὲς μέλλον (*). Όμως εΐναι περιττό να τονίσουμε ότι, η αΐτια που δὲν ἔπιασε από τότες η θέση του Αριστοτέλη, δὲν εΐταν φυσικά η σημερινή μας ξεκάθαρη ματεριαλιστική αντίληψη της Τέχνης.

Έχουμε ὅμως κάθε λόγο να πιστεύουμε, ότι θὰ ξάφνιζε πολὺ ένα σύγγραμμα πάνω στο «Δαίμονα» του Σωκράτη, ὅπως ἔκεινο του Lelut («Ο Δαίμονας του Σωκράτη και του Χαΐμαλλ του Πασκάλ») όπου ο προλομπορζιανὸς συγ-

Σημ. «Ν.Ε.» Έννοεὶ ο συνεργάτης μας την ἔργασια του για τις «Παλιές και νέες θεωρίες πάνω στην Τέχνη».

γραφέας θέλει σώνει και καλά άρρωστο τον προπάτορα της Διαλεκτικής.

Κι' ακόμα λιγότερο θὰ μᾶς στεκόταν να πιστεύαμε ότι ἂν ὄντηχαν ἐκδότες στην ἐποχή εκείνη θὰ ἔκαμαν τις χρυσὲς δουλειές που ἔκαμαν οΐ ἐκδότες ἑνὸς ἀμφοσθητισμῶν ποιῶν συγγραφέα, ὅπως ο Νορτάν, που θὰ καταπιανότανε να βγάλει γραφομανεῖς και ἔκφυλους τοὺς μεγαλύτερους τεχνίτες της ἐποχῆς του.

Ίλλά οΐτε κ' ο «Ανόητος» ἔκφυλος εΐναι γνωστός στην Αρχαότητα. Ένας Λουκιανὸς που ἀκριβὸς ἐπειδὴ μπόρεσε να φοιτήσει στα Διδασκαλεῖα ἀτόχησε την ἀγάπη, την κλίση, την ἱκανότητα για την Τέχνη του Λόγου, θάνασαστει να πάει στο μαρμαράδιο μόλις ἔσκολισε να και τα γράμματα ἀπατούσανε και κόπο πολὺ, και χρόνο μακρὸ και τύχη λαμπρά—ὅπως πολὺ σωστὰ εΐχε ἀποφασίσει τὸ οὐκογενεακὸ συμβόλιο που πήρε ὕπ' ὄψη του τὴ φτωχική πατρική περιουσία και την «ταχεῖα ἐπιχοῦρία» που της χρειάζότανε. Και δὲ θὰ βρεῖ οΐτε μια λέξη κυρίας ο σαρκαστικῆς αὐτὸς για τὸ γενναῖο ἐκεῖνο στηλιάρι του μᾶστορα του τόσο λίγο ἐνθαρρυντικὸ στην ἀρχὴ ἑνὸς ἐπαγγέλματος που δὲν του εΐταν άρεστό.

Εΐναι θετικό πὸς θὰ ἔξακολουθοῦσε να παραμένει στο μαρμαράδιο, παρὰ τὸ θεικό του ὄνειρο, ἂν δὲν ἔβρισκε τις κατάλληλες συνθήκες να πηδήσει απ' τὰ δακρυβρεχτα προοίμια του βιοποριστικοῦ του ἐπαγγέλματος στην ὄνειρεμένη ἀρχαία της νέας του τέχνης, ἀπαράλλαχτα ὅπως δίχως τις ἀνάλογες συνθήκες ο Πέτρος από πρὸς δὲ θάχανε τον Αποστόλο, οΐτε ο Σπινόζα από ματογυαλὰς θάχανε τὸ φιλόσοφο η κ' ἀντίστροφα, ο Βολταίρος από φιλόσοφος δὲ θὰ καταπιανότανε με ἔμπόριο στα κρασιὰ και στο μετᾶξι.

Όμως απ' την ἐπιπόλεια τους ὄνη, και για τὸν ἐπιπόλαιο παρατηρητή, αὐτὰ δὲν πᾶσανε να φαίνονται σαν ἄρνηση της θέσης που ὑποστηρίζουμε.—Ανάλογα ὅπως συνέβη και με τὸ ἀερόστατο που τὸ πήρανε ὡς ἄρνηση κ' ὄχι ὡς ἐπιβεβαίωση του νόμου της βαρύτητας.

* *

Φυσικά, δὲ διαφεύγει ὅπου την Αρχαότητα ἀκόμη, τὸ γεγονός του ὅτι, τὰ μεγάλα ταλέντα κ' οΐ ἱδιοφυῖες δὲν εΐναι πεταμένα με τὸ φτιάρι σὲ κάθε γωνιά του δρόμου. Κι' ἀναγνώριζαν τὸ πόσο εΐταν λιγοστὲς οΐ μεγαλοφυῖες.

Όμως εΐταν ἔπισης φυσικὸ τὸ να μὴ μπορούν να βροῦν την ἔξησηση που τοὺς χρειάζότανε. Πάντως τοὺς χρειάζότανε μια λύση, κ' εΐταν πολὺ εὐχαριστημένο που μπόρεσαν να τὴ βροῦν στη φιλοδοξία του Δία τους, ἔνως Δία ὀπωσδήποτε ἀκριβοδικαίου στην ἀ-

πονομή των θεῶν χαρισμάτων μονάχα σὲ λιγοστούς:

Ο Βιργίλιος θὰ τραγουδήσει:

...Pauci quos aequus amavit Zupiter(*).

* *

Όπως εΐπαμε δὲν θὰ ξεφύγει από τὸ σοφὸ μάτι ἑνὸς Αριστοτέλη τὸ γεγονός του ὅτι, ποιὸς λίγο, ποιὸς πολὺ, οΐ τεχνίτες παρουσίαζαν και τις «λόξες» τους.

Ποῖος θὰ του ἔδινε τὸ γιατί;

Εΐχε μήπως στη διάθεσή του, τὰ σημερινὰ νευροπαθολογικά συγγράμματα τὰ πλουσιμένα από τὴν πείρα, την πείρα του παρελθόντος η εΐχε στη διάθεση του μίαν ὀλόκληρη ἐπιστήμη που τὴ λέμε σήμερα Φυσιολογία και που να ἔξιχνιάζει τὴ λειτουργία του ἀνθρώπινου μυαλοῦ, του νευρικοῦ συστήματος, των ἀντανακλαστικῶν κέντρων—λειτουργίες ἀπαραίτητα ἐνταϊκές στη δημιουργία ἑνὸς ἔργου Τέχνης, και γ' αὐτὸν ἀκριβὸς τὸ λόγο ἀμειώτερα ὑποκειμένους στὸν ἀδυσώπητο νόμο της φθορᾶς;

Η ζωντανή μηχανή που παρήγαγε, παρουσίαζε ξαφνικά, προσωρινὰ η τελειωτικὰ βλάβες, λίγο η πολὺ σοβαρές.

Ποῖαν ἄλλη ἔξησηση μπορούσε να σηκώσει τότες τὸ γεγονός, ἔξὸν απ' τὴ μόνη ἀληθοφανή: τὴ σχέση μεταξύ τέχνης και αρρώστιας;

* *

Ο Μεσαίωνας, μ' ὄλο που γέμισε τὸν κόσμο ὀλόκληρο, ἄγους, διαβόλους, τελώνια, μ' ὄλο που η δαιμονολογία γνώρισε ἀνίστορητη δόξα στις ξεμοναχιασμένες σοφίτες των ἀστρολόγων και στοὺς σκοτεινοὺς νάρθηκες της γοτθικῆς ἐκκλησίας, μ' ὄλο που η Γνώση δὲν ἔρεινουσε παρὰ μόνο με τὰ μάτια της Πίστης, και στο μόνο φῶς που ἀνάλαμπε απ' τὰ κορμὰ των μάγων και των αϊρετικῶν όταν τὰ κόρωνε ἀράδα τὸ παπαδολόι, μ' ὄλο που, ἂν κρῖνει κανεὶς από τὴν τότε κατάσταση της θεραπευτικῆς της περιουσιμένης στὸ ἔζοκ και στὸν ἀγιασμό, μπορεί να σχηματίσει μίαν ἰδέα για τὸ που βρισκότανε η παθολογία, μ' ὄλα αὐτὰ, στην πρακτική ζωῆ, στην κοινή αντίληψη η Τέχνη δὲν παύει να εΐναι ἔκεινο που για λογαριασμό του ἴδιου του Μεσαίωνα διατύπωσε ἀργότερα ο Court:

«Η πρόωστη χρήση της Τέχνης εΐναι για τις ἀνάγκες της ζωῆς».

Έτσι, ο τεχνίτης που πρώτιστα δουλεύει για τις ἀνάγκες της ζωῆς, δὲν μπορεί να εΐναι σώνει και καλά, άρρωστος, τρελλὸς, ἔκφυλος ἔστο και ἀνόητος.

Απ' την ἀποψη αὐτή, φθάνει ἴσαμε τὸ να συγχίζετὰ η ἔννοια του κοινου τεχνίτη με

(*)... Στους λιγοστούς που ἀγάπησε ο ἀκριβοδικαίος Δίας.

τον καλλιτέχνη. Δίχως να ἔννοεῖται μ' αὐτὸ πως δὲν ξεχωρίζονται ἱκανότητες, και μάλιστα ἱκανότητες με κάτι τὸ ὑπερφυσικὸ (ὄχι ὅμως άρρωστο) ὅσον άφορὰ τὸν καλλιτέχνη. Έξ ἄλλου, ὑπάρχει ξεκάθαρος ο χωρισμὸς εἰς Μείζονες τέχνες και εἰς Ἐλάσσονες. Οἱ τελευταῖες εΐναι φυσικά για τὸ «χρδαίο λαὸ» οΐ πρώτες ἀνήκουν στην ἀριστοκρατία. Η άρρώστια, ὅπως και η ἱδιότροπη τεχντροπία του καλλιτέχνη, ἀκόμη και οΐ παροξυσμοὶ μυστικισμοῦ, αὐτὰ βέβαια δὲν περνοῦν ἀπαρ τήρητα—ὅπως ἄλλου πλιυτέρα ἀναλύουμε—οΐτε ἀφῖνον ἀδιάφορος τοὺς μελετητὲς της Τέχνης. Όμως από κάθε ἄλλον παρὰ από τοὺς θεραπευτὲς η τοὺς κλινικοὺς—ἔξ ἄλλου αὐτοὶ οΐτε ὑπάρχουν—ἀναμένεται η διαφώτιση του φαινομένου.

* *

Η Αναγέννηση που γνώρισε τόσες μεγαλοφυῖες μᾶ και που εΐχε τὴν εὐκαιρία να διαπιστώσει τόσα «παράξενα» στὸ πρόσωπο μεγάλων μαστόρων και δασκάλων, οΐτε από μακρὸν ἀντίκρισε τὸ ἐνδεχόμενο, κ' ἀκόμη λιγότερο τὸ ἀπαραίτητο της αρρώστιας στὸ ταλέντο η στην ἱδιοφυία.

Συνεχιστὴς της ἴδιας αὐτῆς παράδοσης ο 17ος αἰώνας θὰ συνοψίσει με τὸ στόμα του Μολιέρου τὴν γενική ἀντίληψη γὰ τὴ μεγαλοφυία που δὲν τὴ θεωροῦσαν ἄλλο παρὰ ὡς τὴν ὑπερλαμπρή ἐκδήλωση της ἰσορροπημένης ὀρθῆς κρῖσης:

...Son génie n'était que l'éclat du bon sens.

* *

Όμως, π λι μ' αὐτὸ δὲν ἔννοοῦμε ότι ο 17ος αἰώνας, ἔσφλώντας τόσο ἄλλὰ με τὴν Παθολογία κανόνισε και τοὺς ἔκκρεμεις του λογαριασμοῦ με τὴ Φυσιολογία.

Τὸ γεγονός του ὅτι ο κάθε μικρὸς μαρμήςιος δὲν εΐναι ἀπαραίτητα και μεγάλος τεχνίτης, δὲ διαφεύγει διὸ ου απ' τὸ μάτι των κριτικῶν της ἐποχῆς. Μᾶ, ἀκριβὸς ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν τὰ μέσα για να ζητηθοῦν τ' ἀπώτερα ἐλαήρια που καθώρισαν τὴν ἐκδήλωση ἑνὸς ταλέντου, ἀκριβὸς γ' αὐτὸ, ο Κύριος των Ὀθωνῶν, θὰ ἀντικαταστήσει τὸν ἀκριβοδικαίου Κύριο του Ὀλυμποῦ, και θὰ σημάδεψει με τὴ σφραγίδα της δωρεᾶς του τὰ μέτωπα ἐκείνων που ἀγάπησε.

Κι' ο Boileau θὰ διακηρύξει:

C'est en vain qu' au Parnasse un téméraire auteur Cherche de l' art des vers atteindre la hauteur S'il ne sent point du Ciel l' influence secrète Si son astre en naissant ne l' a formé poète !(*)

* «Μάταια στὸν Παρνασσὸ ἕνας παράτολμος συγγραφέας πολεμὰ να φτάσει στὸ ὕψος της σιχουργίας ἂν δὲ νοιώθει τὴ μυστικὴ ἐπιρροή του Θεοῦ, ἂν τὴν ἔρα που γεννιότανε τὸ ζῶδιο του δὲν τὸν ἔπιασε ποιητὴ».

Ἄλλοιότικα, ὁ Παρνασσὸς εἶναι θεοκόνυφος, καὶ ὁ Πήγασος τρομερὰ πεισματάρης.

* *

Ὁ 18ος αἰώνας, μὲ τοὺς γάλλους ματεριαλιστὲς καὶ τοὺς ἐγκυκλοπαιδιστὲς του, εἶναι γνωστὸ τὸ πὸς θρημμάτισε παραδόσεις καὶ δεσμούς μὲ τὸ παρελθὸν ποὺ εἶχανε καταντήσει δεσμὰ πὰ γιὰ τὴ νέα κοινωνικὴ ἀνάπτυξη ἐνῶ ἀπ' τὴ μιὰ ὁ Ὁρθολογισμὸς ἐξώριζε τὸ Θεό, ἀπ' τὴν ἄλλη ἐξακολουθεῖ ἡ παράδοση τῆς διανοητικῆς ἰσορροπίας τοῦ τεχνίτη.

Ἄν καὶ δὲν θὰ πρόκειται νὰ ἐπικταθοῦμε ἐδῶ στὴν ἱστορία τῆς Ἐπιστήμης τῆς Τέχνης, ἅς θυμηθῶμε ὡς τόσο τὸν ὀρισμὸ τῆς Τέχνης ποὺ ἔδιδαν οἱ ἐγκυκλοπαιδιστὲς: Σύνολο πρακτικῶν κανόνων καὶ πρακτικῶν ἀρχῶν ποὺ μ' αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος ἐκφράζει τὰ συναισθημάτα του καὶ ἀποδίδει τὶς ἀντιλήψεις του σὲ αἰσθητὲς μορφές.

(Καὶ προχωροῦν στὸν καταμερισμὸ τῶν κλάδων τῆς τέχνης, ποὺ δὲ θὰ μᾶς ἀπασχολήσει ἐδῶ). Θὰ ὁμολογηθεῖ, πὸς σ' ἔταν τόσο «καθῶς πρέπει» γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ ὀρισμοῦ τῆς Τέχνης δὲν ἀρίτητα ἢ παραμυθὴ θέση ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ χωρέσει ἡ ἀρρώστεια.

Τὶ εἶναι τώρα τὸ ταλέντο, ἡ ιδιοφυΐα, ἡ μεγαλοφυΐα;

Θὰ μᾶς τὸ ποὺν ὅσο μποροῦν πὸς ἐξακάθαρα: «Υπὸ μιὰ μορφὴ ἢ ὑπὸ ἄλλη, ἡ ιδιότητα τοῦ νὰ συλλαμβάνει κανεὶς τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀκρίβειαν, ἡ ιδιότητα τοῦ νὰ ὑπεβάλλει, νὰ συμπυκνώνει, νὰ συνδυάζει, ξεσπᾷ ὀλοφάνερα σὲ κάθε ἔργο μεγαλοφυΐας».

Πρόκειται γιὰ μιὰ ταξινόμηση, γιὰ μιὰν ἐναρμόνιση, ἢ ὑποβολή, ἢ συνδυασμὸς ἰδεῶν;

Ἀντιχοῦζουμε τὴν ἐπιστημονικὴ μεγαλοφυΐα. Πρόκειται γιὰ ταξινόμηση, γιὰ ὑποβολή, κλπ. συναισθημάτων;

Ἔχουμε τὴν καλλιτεχνικὴ μεγαλοφυΐα.

Ἄραγε νὰ ἀπέχουμε ἀκόμη πολὺ ἀπὸ τὸ: Τέχνη=συστηματοποίηση τῶν συναισθημάτων σὲ μορφές;

Μᾶς χωρίζει ἀκόμη μιὰ δλόκληρη καμπή, ἕνας μεγάλος μεταβατικὸς σταθμὸς, ποὺ δὲν τὸν παύουν ἀμέσως τὸ βιαστικὸ ἢ ἐπιπόλαιο μάτι: Περίπου ἕνας αἰώνας, μιὰ περίοδο μονοκρατορίας τῆς Φυσιολογίας στὴν ἀρχή, τῆς Παθολογίας ὑστερότερα, περίοδο ὡς τόσο σημαντικώτατης προόδου ποὺ θὰ κνοφορήσει καὶ θὰ ἀναπτύξει τὰ σπέρματα τῆς ὀλιστικῆς ἀντίληψης—κληροδοτήματα τοῦ προηγούμενου αἰῶνα—τῆς ὀλιστικῆς ἀντίληψης ποὺ θὰ καταχτήσει καὶ τὴν Ἐπιστήμην τῆς Ἱστορίας ποὺ θὰ φέρει σὲ φῶς τὸν ἱστορικὸ ματεριαλιστικὸ χαραχτήρα τῆς Τέχνης, καὶ θὰ μᾶς ἀποδείξει τὴν Τέχνην, φαινόμενο ἀποκλειστικὰ κοινωνικό.

Ἄς προσέξουμε τὴν περίοδο αὐτή.

Ἡ Φιλοσοφία δὲ φαίνεται νὰ θέτει πρὸς ἄμεση λύση, τὸ πρόβλημα τοῦ ταλέντου, καὶ τῆς ιδιοφυΐας.

Ἄν καταφεύγαμε στὴν παράξενη τερμνολογία τοῦ Κάντι, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε γιὰ τὴν ἰδέα τοῦ ταλέντου, ἐκεῖνο ποὺ ὁ φιλόσοφος ὑποστηρίζει γιὰ ὅλες τὶς αἰσθητικὲς ἰδέες ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἀνεκτίητες καὶ ἀνεξήγητες, ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ ἀποδείξουμε πὸς ἔνα ἔργο εἶναι ἔργο ταλέντου καὶ ιδιοφυΐας, ἀλλὰ καὶ πὸς βρισκόμαστε στὴν ἀδυναμία νὰ δώσουμε τὴν ἰδέα τῆς ιδιοφυΐας, τῆς μεγαλοφυΐας σ' ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶναι ιδιοφυΐας, ποὺ δὲν εἶναι μεγαλοφυΐας, γιὰτὶ εἶναι ἀδύνατο—λέει—νὰ περιορίσουμε τὴν ἰδέαν αὐτὴ σὲ μιὰν ἐκφραση διανοητικὰ ὄχι ἀκριβῆ, ἀόριστη.

Αὐτὸ στὴν τρεχομένη γλώσσα σημαίνει, οὔτε πολὺ οὔτε λίγο, ἀπομάκρυνση ἀπ' τὸ πρόβλημα. Μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Χέγγελ, μὲ τὴν ἀντικατάσταση τῆς Ἀριστοτελικῆς λογικῆς ἀπὸ τὴ Διαλεκτικὴν, μὲ τὴν κεφαλαϊώδη ἐκείνη ἐργασία τοῦ πάνω στὴν Αἰσθητικὴ, ἡ Φιλοσοφία θὰ ξαναθέσει πάλι τὸ πρόβλημα μπροστὰ τῆς, μιὰ καὶ ἡ διαλεκτικὴ δὲ θὰ ἀρκεστῆ στὴν ἀποκλειστικὴ ἀπασχόληση μὲ τοὺς νόμους τῆς σκέψης ἀλλὰ θὰ ἀντικρούσει ἄμεσα τοὺς νόμους τῆς ἀνάπτυξης τοῦ κόσμου. Τὸ ὅτι παύουν πὰ οἱ ἀξιοβασίες πάνω πρὸς μορφές τῆς σκέψης, τὸ ὅτι οὔτε ξεφρνίζουν οὔτε θιμολογῶνται τὰ «λογικὰ» ἀνταγαθήματα ποὺ γοήτῃσαν τόσο τὴν Ἑλληνικὴν Παρακμὴν καὶ ποὺ τόσο ἀπασχόλησαν δλόκληρον Μεσαίωνα, αὐτὸ δίνει νὰ καταλάβουμε πὸς ἡ ἔρευνα δὲ θὰ σταθεῖ πὰ στὸ στεῖρο, τὸ ἀρηρημένο, τὸ ξένο ἀπ' τὴν πραγματικότητα πλαίσιο τῆς Μεταφυσικῆς.

Κι' ἀκριβῶς ἐπειδὴ ὁ Χέγγελ δὲν ἐμφανίστηκε σὰν ἀερόδελθος στὴν Ἱστορία τῆς διανοῆς, ἀκριβῶς γι' αὐτὸ, τὸ ἐνδιάμεσο χρονικὸ διάστημα, ποὺ χωρίζει τοὺς δύο σταθμοὺς (ἀπ' τὸν Κάντι στὸν Χέγγελ) τὸ χαραχτηρίζει μιὰ ἐκδηλῆ ἀναστάσιση στὸς ἄλλους κλάδους τῆς Ἐπιστήμης.

Ἡ ἀνθρωπολογία ἔχει ἤδη μπεῖ στὸ στίβο, μὲ ἀξιώσεις νὰ χρησιμεύει καὶ νὰ χρησιμοποιηθεῖ ὡς βάση στὴν ἔρευνα ποὺ ἀφορᾷ κάθε τι τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ θὰ δώσει μεταξὺ ἄλλων καὶ στὴ Γλωσσολογία μιὰ νέα κατεύθυνση ἔρευνας, καὶ ἡ τελευταία τοῦτη, ἐξῆς ἀπὸ ἄλλα, θὰ ξεφρονήσει τὶς παλιὰς πεθαμμένες γλώσσες προσπαθώντας νὰ φτάσει σὲ συμπεράσματα ὄχι ἀλλὰ καὶ μόνο γλωσσολογικά. Ἐνα σημαντικό πολιτικὸ—οικονομικὸ γεγονός θ' ἀνοίξει στὴ γλωσσολογία ὀρίζοντας ἄγνωρους ἴσαμε τότες. Τὸ γεγονός αὐτὸ, εἶναι ἡ κατάληψη καὶ ἡ ἐκμετάλληση τῶν Ἰνδιῶν ἀπὸ τὸν Ἑγγλέζικον ἱμπεριαλισμὸν.

Ἄπ' τὴν ἐπιπόλαια του ὄψη, τὸ πράμα, δὲ

δείχνει φυσικὰ μεταξὺ τῆς Γλωσσολογίας καὶ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, ὅπως μεταξὺ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καὶ τῆς Παθολογίας, σχέση φανύεται ἀπ' ἐκείνην ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει ὁ Φάντης μὲ τὸ ρετινόλαδο.

Στὴν οὐσία ὅμως νὰ περὶ τίνας πρόκειται:

Ἐσκαλίζοντας οἱ ἐγγλέζοι τὶς ἀγνοητὲς ἐκμεταλλεύσιμες πηγὲς τοῦ πλοῦτου στὶς Ἰνδίες, ἐξέθαν ἀνάμεσα σ' ἄλλα καὶ τὴν πανάρχαια ἱερὴ γλώσσα τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ ἐκταφὴ αὐτὴ δὲν ἄφισε διόλου ἀδιάφορος τοὺς σοφοὺς τῆς Ἀλβίννας ποὺ ἀπὸ ἔρευνα σ' ἔρευνα καταστάλαξαν στὴν ἀνακάλυψη τοῦ ὅτι, τὸ μυστηριώδικο αὐτὸ ἰδιωμα εἶταν ὄχι μόνο ἡ οἴζα καὶ ἡ φύτρα τῶν διαφόρων ἰνδικῶν γλωσσῶν καθὼς καὶ τῆς παλιᾶς περσικῆς, ἀλλὰ ἡ γλώσσα—μητέρα τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, τῆς Ἑλληνικῆς, τῆς Λακωνικῆς τῆς Τευτονικῆς τῆς Κελτικῆς καὶ τῆς Σλαβικῆς ποὺ καὶ αὐτὲς μὲ τὴ σειρά τους γέννησαν ὅλες τὶς ἄλλες γλώσσες τῆς Εὐρώπης. (*) Κ' ἐρευνηθήκαν συστηματικὰ οἱ ἐσχάτες τῆς Σανσκριτικῆς.

Καὶ βγήκε ἀπ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα πὸς ἡ σανσκριτικὴ οἴζα ἀναπτύχθηκε, ἀνάλογα μὲ τὶς συγκεκριμένους συνθήκες τῶν τόπων καὶ τῶν ἐποχῶν. Μὰ καὶ κατὰ περισσότερο ἀκόμη: στὴν περιπτώση δηλαδὴ ποὺ κατέχουμε ὡς γνωστὴ τὴν ἀνάπτυξη τῆς σανσκριτικῆς οἴζας μπορούμε νὰ βαδίσουμε πρὸς τὴν ἔρευνα τῶν συγκεκριμένων συνθηκῶν, ἐνὸς τόπου καὶ μιᾶς ἐποχῆς ποὺ ἄρισαν ἀρχαίως σελίδες ἢ κενὰ στὴ Ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος. Ξεκινώντας ἀπ' αὐτὸ ὁ Philarete Chasle θὰ βρεῖ καὶ θ' ἀποδείξει πὸς ἡ κοινὴ σανσκριτικὴ οἴζα τῆς ιδιοφυΐας, τῆς μεγαλοφυΐας (génie) δὲν προσέρχεται ἀπὸ τὸ φύωμα, γεννώμα παρὰ μόνο μὲ τὴν ἔννοια ποὺ δίνει ἡ κοινὴ σανσκριτικὴ οἴζα στὴν ἔννοια τοῦ φιάζου, δημιουργοῦ, δρῶ, ἐνεργῶ, συστηματοποιῶ, γνωρίζω. Κι' ἀνάλογα μὲ τὶς συγκεκριμένους συνθήκες τόπων καὶ ἐποχῶν ἀναπτύχθηκε ἡ ἀντίστοιχὴ λέξη, ποὺ τὸ λογικὸ τῆς περιεχόμενο ἔβγαυε ἀπὸ τὴν πρακτικὴν πείρα.

Τὰ συμπεράσματα ποὺ θὰ βγοῦν ἀπ' αὐτὸ εἶναι δύο:

1) Ὅτι χαρακτηριστικὸ τῆς ιδιοφυΐας εἶναι ἡ ἐνέργεια, ἡ δράση, ἡ συστηματοποίηση: εἶναι καὶ εἶταν ἀνάμεσα στὶς διαφορὲς ἐποχὲς καὶ τόπους.

2) Ὅτι ἡ δράση προϋποθέτει τὴν ὑγεία, ἡ ἐνέργεια εἶναι δύναμη, ἡ συστηματοποίηση εἶναι ἀδύνατη δίχως ἰσορροπημένες φρένες. Ὁ ἀρρώστος δὲ δοᾷ, ἡ πάθησι ἀποκλείει τὴν ἐνέργεια. Τὸ ἀσισόρροπο μυαλὸ δὲν συστηματοποιεῖ.

(*) Ἐξαιρέθηκαν δύο ἰδιώματα περιορισμένης σχετικὰ γεωγραφικῆς σημασίας. Τὸ basque καὶ ἡ φιλλανδική.

Συνεπόμενα, ἀρρώστεια καὶ ἐκφυλισμὸς εἶναι ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν ιδιοφυΐα.

Ὅμως νὰ ποὺ τὰ πράματα δὲ σταματοῦν ὡς ἐδῶ, μ' ὄλο ποὺ ἐδῶ σταματοῦν τὰ εὐρημάτα τῆς ἔμπειρης γλωσσολογίας.

Νὰ ποὺ χειροπιαστὰ καὶ ἀσυζήτητα παρουσιάζονται ἀμέτρητες περιπτώσεις ἀρρώστα ταλέντα, ιδιοφυτὲς ἐκφυλῆς ἢ ἐκφυλισμένες μεγαλοφυτὲς ποὺ καταστάλαξαν στὴ γενικὴ παράλυση.

Νὰ εἶναι ἀραγες ἡ φιλολογία ἐκεῖνη ποὺ θὰ μᾶς δώσει τὸ κλειδὸ τοῦ προβλήματος; Ἀσφαλῆστα ὄχι.

* *

Ὅς τόσο μπαίνουμε στὴν περίοδο(*) ὅπου ἀναπτύσσεται ἡ ἀντίθεση μέσα στὴν ἀρχικὴ θέση τῆς ἔννοιας τῆς ιδιοφυΐας. Τώρα ἡ ιδιοφυΐα, ὄχι μόνο δὲν εἶναι πὰ κατὰ τὸ αὐτοφύες, τὸ ἀγέννητες, τὸ αὐθόγητες, ἀλλὰ ἀπ' ἐναντίας δὲν ἔχει πὰ κανένα ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὰ παλιὰ τῆς χαραχτηριστικὰ γιωρισμῶν. Ὁ Νεύτων θὰ προχωρήσει ὡς ποὺ νὰ ὀρίσει τὴν ιδιοφυΐα: μακροχρόνη ὑπομονή.—Αὐτὸ ὅσον ἀφορᾷ τὴν φυσιολογία τῆς ιδιοφυΐας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν παθολογία τῆς—θὰ εἰπωθεῖ ἀργότερα—: τὸ παιδί καὶ ὁ τρελλὸς κόβουν ἀπότομα τὸ Γόρδιο δεσμὸ ποὺ ὁ ποιητὴς βάζει μιὰν δλόκληρη ζωὴ ὑπομονῆς γιὰ νὰ τὸν λύσει. (Ὁ ὀνομα παιδί (ἀγούρη ἀνάπτυξη) καὶ τρελλὸς, εἶναι ἔννοιες ἀσυμβίβαστες μὲ τὴν ἔννοια τοῦ τεχνίτη).

* *

Ἡ ἀνάπτυξη αὐτὴ τῆς ἀντίθεσης θὰ προχωρήσει ὡς τὸ σημεῖο τοῦ συντακτισμοῦ τῆς Τέχνης μὲ τὰ Μαθηματικά. Εἶμαστε ἤδη μακρὰ ἀπ' τὸ μαθηματικὸ ἔκνειο τοῦ 17ου αἰῶνα, ποὺ βγαίνοντας ἀπὸ μιὰ παράσταση μιᾶς κλασικῆς τραγωδίας ρωτοῦσε ξαφνισμένος: Τί ἔδει δεῖξαι; Ὁ Helmholtz καὶ ὁ Chevreuil θὰ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ Μουσικὴ εἶναι μαθηματικά τοῦ αὐτιοῦ, ἡ Πλαστικὴ μαθηματικά τῆς ἀφῆς, ἡ Ζωγραφικὴ μαθηματικὰ τοῦ ματιοῦ κτλ.

Ὁ φυσικομαθηματικὸς Ἄμπέρ θὰ ὀρίσει τὴν Τέχνην ὡς ἀντίληψη τῶν ἀπώτερον σχέσεων καὶ ἀναλογιῶν τῶν συναισθημάτων, ὅπως τὰ μαθηματικά εἶναι ἡ ἀντίληψη τῶν ἀπώτερον σχέσεων καὶ ἀναλογιῶν τῶν ἀριθμῶν. Ἡ Ψυχολογία, χωρὶς ἴσαμε τότες νᾶχει τελειοτικὰ καταχτήσει τὴν αὐτόνομη ἀνεξαρτησία τῆς ἀπ' τὴν φιλοσοφία, στὸ κατάφλι

(*) Ὅτι εἶτανε ὁλοσφαιρικὸν σχηματικὸς ἕνας ξεκάθαρος χωρισμὸς τῶν περιόδων αὐτῶν πολὺπαράνομος γιὰτὶ συμβαίνει ν' ἀνήκουν σὲ μιὰ ἐποχὴ πολὺ πρόσφατη ἀκόμη. Οἱ χρονολογίαις διασταυροῦνται, καὶ τελειώνει ἡ μιὰ ἀκριβῶς ἔχει ὅπου ἀρχίζει ἡ ἄλλη.

όμως του θριάμβου που γνώρισε βγαίνοντας απ' το σκοτεινό και πνιγηρό περιβάλλον της Μεταφυσικής, διεκδικεί την τελευταία λέξη. Μά η «τελευταία» αυτή λέξη αρχίζει από δυο προβλήματα:

α) Πώς μπορεί να άγχιει σ' ένα κλάδο των μαθηματικών η Τέχνη, ιδίως τα άσχετα με τις Ικανότητες του μαθηματικού.

β) Πώς μπορεί να συγκριθεί ο Τεχνίτης με το Μαθηματικό αφού στην εργασία του πρώτου εκείνο που παίζει το ρόλο της κινητήρας δύναμης είναι η φαντασία.

Το μόνο σημείο όπου θα συμφωνήσουν είν' ότι στην ουσία δεν πρόκειται για δυο, μά για ένα και μόνο πρόβλημα. Κι' αποτέλεσμα της συζήτησης θα είναι, όσον αφορά την έμπνευση, να χρησιμοποιηθούν ως κλόνιητα επιχειρήματα, ό Αρχιμήδης και το μάνιο του, ό Γαλιλαίος και το καντύλι της εκκλησίας, ό ίδιος ό Νεύτων και το μήλο της μηλιάς που τού έπρηξε το κεφάλι με τελικό συμπέρασμα όλα αυτά, τού τί χρωστάν στην έμπνευση οι θετικώτερες έπιστήμες.

Όσον αφορά γενικώτερα τη φαντασία θα επανέλθει στην επικαιρότητα ό λόγος τού Βολταίρου: «Η πλαστική είναι η Ικανότητα τού να έπιβάλλει κανείς στην πέτρα και στο μάγμα τις μορφές που διεΐδε μέσα στο "Όνειρο». Έξάλλου όμως θα συγκριθεί με τόν πρώτο τυχόντα τεχνίτη ό μεγάλος Λαπλάς, που δέ θα ήταν Λαπλάς δίχως τη ζωηρή φαντασία που τόν χαρακτήριζε. Θα διαπιστωθεί ότι η φαντασία έπαιξε σπουδαίο ρόλο όχι μόνο στα μαθηματικά και στην αστρονομία αλλά και σ' όλες γενικά τις έπιστήμες. Ό Huxley θα εξηγήσει και θα αποδείξει ότι η φαντασία είναι από τα βασικά πλεονεχτήματα ενός πολυτικού. Κι' ό Leibniz θα συμπροάινει πως για να δημιουργηθεί το Μεγάλο στην Έπιστήμη, το Όραό στην Τέχνη, είναι ανάγκη να προστεθεί στην πείρα και στην κρίση η αίσθηση και η φαντασία. Έτσι, θα διατυπώσει ό ίδιος πως η ιδιοφυΐα έχει ός πρόπαιστο στοιχείο τη γρηγορη και σύγουρη διεσάδυση στις σχέσεις τών συνασθημάτων όσον αφορά τη Τέχνη, τών ιδεών όσον αφορά την Έπιστήμη.

Όσο προχωρούμε, τόσο και απομακρυνόμαστε από το μυστήριο που σκεπάζει τις Ικανότητες τού καλλιτέχνη: το μυστήριο τού ταλέντου και της Ιδιοφυΐας.

* *

Όμως πως συμβαίνει όποτε—στην περίπτωση φυσικά μιάς Ισοροπημένης διάνοιας—ένος που κάθεται και διαβάσει, ένας που άποχτά μά πρακτική πείρα, να μπορεί να καταχτήσει μιάν έπιστήμη, ενώ όλες οι μελέτες, όλη η πρακτική πείρα δέ θα φτιάξουν ποιές ένα καλλιτέχνη με ταλέντο;

Είνα κ' αυτό μά άπ' τις διάφορες πλευρές που αντικρύστηκε η φυσιολογία της Τέχνης.

Πολύ πιθανόν να μιν είχε ξεκινήσει απ' αυτό ό Ταιν, που όστόσο άποτελεί ένα σημαντικότατο σταθμό προς το γενικό συμπέρασμα. Πάντως η νέα θεωρία, της Έπιπροής της ΡΑΤΣΑΣ—του συνόλου δηλαδή των κληρονομικών προδιαθέσεων που βάζει μέσα στο κάθε άτομο η έθνολογική ομάδα όπου ανήκει τó κάθε άτομο αυτό)—του ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ που η έπιπροή του είναι το «άποτύωμα π' άφίνουν μέσα μας ταυτόχρονα τόσο το φυσικό περίγυρο (κλίμα, οίθανός, τοπεία κτλ.) όσο και το ήθικό (πολιτικό καθεστώς, κοινωνική κατάσταση) όπου ζούμε»—της ΣΤΙΓΜΗΣ—που είναι η «έπιπροή τού παρελθόντος στο παρόν, η έπίδραση που άσσουν τα προγενέστερα έργα και τα άτομα στα έργα και στα άτομα που ακολουθούν άνάλογα με τó νόμο της μίμησης και τó νόμο της αντίδρασης» η νέα αυτή θεωρία, που θ' άνοίξει τούς καινούργιους όρίζοντες στην έπιστημονική κοινή, θα δώσει μιάν νέαν ώθηση προς την Ιστορικά ματεριαλιστική αντίληψη της Τέχνης. Άπέχουμε βέβαια άκόμη πολύ απ' την τελευταία αυτήν, και κείνος που θα καρφώνεται σήμερα έδω θα θυμίσει τόν σύγχρονο άνθρωπο που φαντάζεται την Άμερική όπως την άνακάλυψε ό Κολόμβος η όπως την περιέγραψε ό Άμερίκος Βεσπούτζι—δίχως φυσικά ούτε ό Κολόμβος ούτε ό Βεσπούτζι να είναι υπεύθυνοι γι' αυτό, και δίχως να μειώνεται η Ιστορική σημασία τού έργου τών. Για λόγους που ξεηχουμε άλλου, (*) ό Ταιν δεν είχε και δεν μπορούσε να έχει μιάν ξεκάθαρα κ' άποκλειστικά κοινωνική αντίληψη της Τέχνης. Ήδη όμως μαζί του μπαίνουμε στο νόημα:

α) Της Τέχνης και τού Ταλέντου μέσα σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο.

β) Στο γιατί όλοι οι άνθρωποι μιάς ώρισμένης έποχής και ενός ώρισμένου τόπου—θα προσθέσουμε έμεις: άκόμη και μιάς ώρισμένης κοινωνικής Τάξης—δεν έχουν όλοι ταλέντο, δεν είναι όλοι «ιδιοφυΐες».

γ) Γιατί τα διάφορα ταλέντα ίδιας χώρας, ίδιου τόπου, ίδιου χρόνου, εκδηλώνονται σε διαφορετικά έπίπεδα της Τέχνης.

Με τόν Ταιν, ήδη το ταλέντο είναι δημιουργία ενός συγκεκριμένου περιβάλλοντος, μιάς συγκεκριμένης έποχής, δημιουργήματα κ' αυτά της συνιστάμενης τών έπιπροών από περιβάλλοντα και έποχές τού παρελθόντος. Κι' όταν στο φώς τού Ιστορικού Ματεριαλισμού μπούμε στο νόημα της κοινωνικής διάθρωσης ενός όποιου δήποτε περιβάλλοντος όπου έτιησε η ΐει μιάν κοινωνία, όταν ξεκαθαρίσουμε ότι η Στιγμή είναι μιάν Ιστορική στιγμή, ένας δηλαδή

άπ' τούς συνεχόμενους άτελείωτους κρίκους της Ιστορίας, της Ιστορίας της Άνθρωπότητας που ίσαμε σήμερα δεν είναι παρά μιάν άδιάκοπη πάλη τάξεων, φυσικά και άναποτρέπτα θα καταλήξουμε στόν άποκλειστικά κοινωνικό χαρακτήρα της Τέχνης, στο Ταλέντο και στην Ίδιοφυΐα, δημιουργήματα της συγκεκριμένης στιγμής που θα εκδηλωθούν στο ένα η στο άλλο έπίπεδο της Τέχνης, παρά τα χίλια τυχόν έμπόδια και τις τυχόν άμέτρητες συμπτώσεις. Ό Γκαίτε που δεν είτανε διόλου μαξιστής, δεν παράλειψε διόλου από τó να παρατηρήσει ότι: «Ό Ραφαήλ θα ήταν μεγάλος ζωγράφος κ' άν άκόμη είχε γεννηθεί δίχως χέρια».

Όμως τó μεγάλο κακό σ' όλα αυτά είναι τó να σχηματίζει κανείς γνώμη για ζητήματα που δεν έλαβε καν τόν κόπο να πάρει μιάν ιδέα. Φυσικά έτσι, παίρνουμε μόνο με τ' αυτί του ότι ό σκελετός μιάς κοινωνίας είναι τó οικονομικό φαινόμενο, και ότι η Τέχνη δεν είναι άλλο παρά ό υπερασκετός της κοινωνίας αυτής, θα νομίζει ότι θέλουμε να πούμε πως η παραγωγή ενός έργου τέχνης εξαρτάται άμεσα και άπ' ευθείας απ' τις καθημερινές άξομειώσεις τού συναλλάγματος η άπ' την αύξηση τού τιμάρθιμου της ζωής, και πως άξομειώνεται η αίσθητική αξία τού άμέσου με την άξομειώση της τιμής τού λαδιού η της μουστάρδας η της μεντζεσόλας η της πατάτας στη Λαχαναγορά!...

Άλλά, άν ό χαρακτήρας της Τέχνης είναι άποκλειστικά κοινωνικός, πως θα μπορούσαν να ξεηγηθούν οι «συμπτώσεις» της έμπνευσης, αί άνομειώσεις της έντασης της φαντασίας, σ' ένα και τó αυτό ταλέντο, η ξαφνική εκδήλωση η τó ξαφνικό σβύσιμο τού ίδιου αυτού ταλέντου. Βάζοντας τα έτσι σήμερα τά ρωτήματα αυτά, θα ήταν ζήτημα δουλειάς—δουλειάς που γίνεται όπως είπαμε άλλου—για τόν καθορισμό τών κοινωνικών όρων που χρησιμεύουν ως άπότορα έλατήρια μιάς «σύμπτωσης» καθώς και για τούς κοινωνικά γενεσιουργικούς λόγους της φαντασίας, όπως και για τó άνακείμενο που χρησιμοποιεί ως πρώτη ύλη η φαντασία και τó όνειρο.

Στην περίοδο όπου μιλούμε και για συγκεκριμένους λόγους η άστική έπιστήμη δεν αντίκρυσε έτσι τα ζητήματα. Δέν της διέφυγε όμως και τó γεγονός τού άρροστου ταλέντου, της εκφυλιζόμενης Ιδιοφυΐας, ζπως δέν της διέφυγε και τó γεγονός τού ότι κάτω από την έπιπροή ώρισμένων δηλητηριών, έμπνευση, φαντασία, Ικανότητα άπόδοσης, έντεινούνται σ' ένα μιάνιμμο που ποτέ ίσως να μιν τó γνώρισε πύ μορροστά ό καλλιτέχνης.

Κι' όχι μόνο δέν διέφυγε απ' τη Έπιστήμη τó γεγονός αυτό, αλλά τόσο και τέτοια είταν η προσοχή που συγκέντρωσε αυτή σε τούτο,

ώστε να διερωτηθεί μήπως άραγες τó ταλέντο δέν είναι άλλο παρά μιάν άρρώστεια, μήπως η Ιδιοφυΐα δέν είναι άλλο παρά ένας εκφυλισμός—όχι «κακός» αλλά... Άνώτερος;

Και θα άναφανεί ό Λομπρόζο, που θα δώσει την καταρατική άπάντηση. Θα άναφανεί η Λομπροζιανή θεωρία, που ξεκινώντας από ένα ώρισμένο σημείο άφειτηρίας θα άπλωθει τόσο στην Έγκληματολογία όσο και στην Τέχνη. Άρροστος κ' εκφυλος ό εγκληματίας, άρροστος κ' εκφυλος (Άνώτερος, ό καλλιτέχνης) σειρά άτελειωτη παραδείγματα, παρατηρήσεις κλινικές, κρανιοσκοπικές, κληρονομικές, θα φανούν ότι επιβεβαιώνουν τα συμπεράσματα.

Ποιά Ιστορική σημασία έχει η Λομπροζιανή θεωρία; Τεράστια—παρά την περιφρόνηση όπην μιλούν γι' αυτήν οι σημερινοί άστοί έπιστήμης.

Τεράστια σημασία, γιατί είτανε μιάν Ιστορική ανάγκη. Τεράστια σημασία γιατί φανέρωσε τó άπαράτητο της άμεσης έδρευας, γιατί άντέγραψε τó ρομαντισμό στην Έπιστήμη, γιατί κληροδότησε τó πλούσιο υλικό της σε συνεχιστές όπως ό Φέροι, ό Τουράτι γιατί μέσα στους κόλπους της άναπτύχθηκαν τά σπέρματα της ίδιας της αντίθεσης, που την άπόδειξαν και την πολέμησαν ως πλάνη. Ούτε τυχαίο, ούτε άσήμαντο είναι τó γεγονός τού ότι για μιάν περίοδο η εξήγηση τού μυστικού τού ταλέντου και της Ιδιοφυΐας ζητήθηκε από την παθολογία. Κι' ό ευεργετικός ρόλος της Λομπροζιανής θεωρίας μέσα στην Έπιστήμη συνίσταται στο ότι η Παθολογία καταπίστηκε μιάν για πάντα με τó φαινόμενο τού ταλέντου, με τó φαινόμενο της Ιδιοφυΐας και καταλήγει στα συμπεράσματα που κλείουν την παρακάτω διατριβή τού Vinchon.

Άς βριστούμε από τώρα να τó πούμε: Τά συμπεράσματα της σημερινής Έπιστήμης πάνω στο ζήτημα δίνουν μόνο μιάν άρνητική λύση, που είναι ός τόσο σπουδαία. Δίνουν μονάχα μιάν άρνητική λύση και περιορίζονται σ' αυτήν για λόγους διόλου δύσκολους να τούς καταλάβουμε.

Θά έπρεπε να μιν είναι όργανο της κυρίαρχης Τάξης η σημερινή Έπιστήμη, για να τολμήσει να δώσει τη θετική λύση τού συγκεκριμένου αυτό προβλήματος που την άσασχόλησε, που τó έξονήμισε, που στην ουσία δέν φαίνεται να έχει πιά γι' αυτήν μυστικά.

Μιάν λύση διαφορετικά διατυπωμένη, απ' αυτήν που δίνει η σημερινή Ψυχολογία, στο ζήτημα της σχέσης μεταξύ άρρώστειας και Ιδιοφυΐας, θα είτανε ένα κομπλέτο από τó όλο κίνεριο άσμα της τάξης που ξεπληρωτεί η σημερινή Έπιστήμη, θα είτανε ένα μέρος άνοιχτής όμολογίας της διάγνωσης πάνω σε συνπτώματα που προαλούν τó ρίγος της άγωνίας

(*) Βλέπε «Νέα Έπιθεώρηση» άρ. 6, 1928.

και τὸν ἐπιθανάτιο ῥόγχο τοῦ Κυρίαρχου και τοῦ Καταπιεστή.

Καὶ θὰ εἶτανε τουλάχιστο ἐπιπολαιότητα νὰ ζητήσῃ κανεὶς ἀπ' τοὺς Θεράποντες ἑνὸς τελειωτικὰ καταδικασμένου ἄρρωστου, νὰ ποῦν μπροστά του καθαρά και ἐξότερα τὴ διάγνωσή του, ὅταν αὐτὸ ἰσοδυναμῇ με ἔγκλημα στὴν κλινικὴ παθολογία μὰ και δὲ συντελεῖ παρὰ στὸ νὰ συντομεύῃ τὰ λοιπὰ. Ἄς ἀφίσομε τοὺς κλινικοὺς νὰ ἐξαντλήσουν ὡς ἔχει πού δὲν παίρνει αὐτὸ πού οἱ ἴδιοι ὀνόμασαν ζωϊκὸ ψέμμα, και ἄς προσέξομε τὰ ἔσω και ἀρνητικὰ τὸν συμπερασμά του. Πρόκειται γιὰ μιὰ κληρονομιά πού ὁ διαστρεμμένος ἄρρωστος δὲ θέλει νὰ μᾶς τὴν ἀφίσει ὀλοκληρωτικῶς, πού μᾶς ἀφίνει ὅμως ὀλοκληρωτικὰ ὅ, τι δὲν μπόρεσε νὰ καταστρέψῃ μόνος του, ἢ νὰ πάρει μαζὺ τὸν φερόντας γιὰ κεί ὁποῦθε δὲν ξαναγυροῦν οὔτε τὰ άτομα, οὔτε οἱ κοινωνικὲς Τάξεις.

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΚΡΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

«ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΣΦΑΡΤΣ ΣΤ' ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ»
(Καλλιτεχνικὸ Λεύκωμα τοῦ ζωγράφου Α.
Ἀστεριάδη).

Ὁ ζωγράφος Α. Ἀστεριάδης πού τὸν περαμένο χρόνο ἐπισκέφθηκε τὴ Θεσσαλία, εἶχε τὴν καλὴ ἐμπειρία νὰ πᾶει και στ' Ἀμπελάκια και νὰ προσέξῃ τὰ παλιὰ σπίτια πού ἐξαιτίας τοῦ περιήμιου «συνεταρισμοῦ τῶν Ἀμπελακίων» στὰ χρόνια 1788-1811, ἔχουν ἐξαιρετικὴ ἱστορικὴ σημασία. Φυσικὰ ὁ Ἀστεριάδης σὰν καλλιτέχνης πού εἶναι—και φημιζόμενος μάλιστα καλλιτέχνης—δὲν ἀνασκόληψε τὰ κατὰστα, οὔτε με τὰ ματογιάλια τοῦ ἱστοριοδίφῃ ἐφαζε νὰ βρεῖ τίποτα χειρόγραφα, μόνο πῆγε στὰ σπίτια ἐκεῖνα πού πρὶν ἀπὸ ἑκατὸν τριάντα χρόνια εἶχαν μιὰ τεράστια οικονομικὴ δύναμη μαζί και εὐρωπαϊκὴ φήμη, γιὰ νὰ μελετήσει τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τους, τὴν ἐσωτερικὴ διακόσμηση τους, με μιὰ λέξη τὴν τέχνη στὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Κι' ὁ κόπος του δὲν πῆγε χαμένος, γιὰτὶ ἀπὸ τὴν ἐπισκεψή του στ' Ἀμπελάκια μᾶς ἔδωκε μιὰ πρότις τᾶξῃ ἐργασία πού δὲν ἐνδιαφέρει μόνον τοὺς φιλότεχνους, μὰ και τὸν κοινωνιολόγους. Ἐνὰ λεύκωμα καλλιτεχνικὸ, ἄς τὸ πούμε ἔτσι, ἀπὸ θαυμαστὲς εἰκόνες, διακοσμητικὰ σχέδια (ἀντιγραφεῖς) με τὸν τίτλο: Τὸ σπίτι τοῦ Σφάρτς στ' Ἀμπελάκια, μᾶς δίνουν μιὰ ὀλοκῶνταν εἰκόνα τὸ πλοῦτου και τῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς πού εἶχαν τὰ Θεσσαλικά Ἀμπελάκια στὸν 18ον αἰῶνα. Ὅπως γράφει και ἄλλοι τ' Ἀμπελάκια εἶτανε ἄκακοι σὺν γιὰτὶ με τὸ συνεταρισμὸ πού ἔπαινε ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα Ἑλληνικὰ ἀστικὰ κέντρα τὸν τελευταῖο αἰῶνα τῆς οὐροκρατίας. Ὅσο ὅσο ὡς τὴς μέρες μας ὁ ἄκακοστος αὐτὸς συν-

αιτερισμὸς δὲν ἔχει καλὰ μελετηθεῖ κ' ἐρευνηθεῖ. Ὁ Ἀστεριάδης σὰ νὰ τὸ ζαίρει αὐτὸ και στὸ λέο κ ω μ ε ἰ σ α γ ω γ ῆ γιὰ νὰ καταποίσει τοὺς φιλότεχνους πού οἱ περισσότεροι τους οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ Θεσσαλικοῦ χωριοῦ δὲν ζέρου. Και πολὺ σωστὰ γράφει: «Σήμερα (τ' Ἀμπελάκια) εἶναι ἕνα ὄρασι χωριὸ μέσα σὲ δέντρα, ἀμπέλια και νερά. Στὰ παλιότερα ὅμως χρόνια (1788-1811) εἶταν πλούσια κωμόπολη, γνωστὴ γιὰ τὴν καλλιέργεια, τὴν βιομηχανία και τὸ ἐμπόριο βαμβακερῶν ὕφασμάτων και κόκκινων νημάτων ποῦζε με τὴς κυριώτερες πολιτείες τῆς Εὐρώπης και κυρίως με τὴ Βιέννη. Δίπλα τῆς περασμένης αὐτῆς ἀκμῆς στέκει πλάι δὲ δυο-τρια ἄκομα ἀρχοντοσπίτια τὸ μεγαλόπορο ἀρχοντικὸ τοῦ Γ. Μαβρου ἢ Σφάρτς πού ἔγινε ἀργότερα δικιοκτῆς τοῦ κεντρικοῦ κατὰσταμα τῆς Βιέννης. Τὸ σπίτι αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα τοῦ περασμένου αἰῶνα, ἀπ' ὅσα σώζονται στὴν Ἑλλάδα, πού ἔχει περισώσει και συγκεντρώσει κᾶτι ἀπ' τὴς σπουδαιότερες ἀξίες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σὲ καλλιτεχνικὲς μορφές...». Ὁ Ἀστεριάδης δὲ σταματᾷ ἐδῶ. Μᾶς λέει και τὴ γνώμη του γιὰ τὴν ἐπίδραση ἐπάνω στὴν ἑλληνικὴ τέχνη τῆς Δύσης κ' ὑποστηρίζει πὸς ἐξὸν ἀπὸ μερικὲς λεπτομέρειες ἢ ἐπίδραση τῆς Βιέννης, Ἰταλίας Βενετίας κλπ. δὲν εἶταν τέτοια ὥστε ν' ἀλλάτῃ τὸ χαρακτῆρα τῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης πού εἶταν στὴν πλατύτερη του μορφὴ ἀνατολιτικὸς. Κι' ἀκόμα ἐπεξηγεῖ τὸ κᾶθε του σχέδιο και τὴν κᾶθε του εἰκόνα ὥστε ἐκεῖνος πού θὰ πάρει στὰ χέρια του τὸ λέο κ ω μ ε τῶν Ἀμπελακίων νὰ μὴν τὸ φυλλομετρήσει μόνον ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ του μεριά μὰ νὰ τὸ νοιώσει βαθύτερα, ἔχοντας μπροστὰ του τὴν ἱστορικὴ ἐποχὴ τῆς γένεσης τοῦ «πολιτισμοῦ τῶν Ἀμπελακίων. Κι' ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ, ὁ Ἀστεριάδης χωρὶς νὰ καταλαβαίνει ἴσως δὲν μᾶς προσφέρει μόνον μιὰν καλλιτεχνικὴ ἀπόλαψη μὰ γίνεται πολὺτιμος βοηθὸς στὸν ἱστορικὸ μελετητὴ πού θέλει νὰ ἐξετάσει τὴν οικονομικὴ και τὴν κοινωνικὴ ἱστορία τῶν Ἀμπελακίων σ' ὅλες τὴς ἐκδηλώσεις τους.

Γι' αὐτὸ και τοῦτο μας τὸ σημεῖωμα τὸ σημειο αὐτὸ πρὸ πάντων ἔχει σκοπὸ νὰ τονίσει ἐκφράζοντας μάλιστα και εὐχὴ, ὁ Ἀστεριάδης νὰ συνεχίσει ὅταν τοῦ μείνει καιρός και βροίσει εὐκαιρία, τὴς τέτοιες του καλλιτεχνικὲς ἔρευνες.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΔΑΤΟΣ

Διαβάζετε τὴν Ἀλληλογραφία μας.
Βρίσκετε συχνὰ ἀπαντήσεις σὲ ἐρωτήματα και πληροφορίες πού σᾶς ἐνδιαφέρουν. Ὅλη ἡ ἀλληλογραφία τοῦ περιοδικοῦ (ἐσωτερικὴ και ἐξωτερικὴ) διεξάγεται ἀπὸ τὴν ταχτικὴ του στήλη τῆς Ἀλληλογραφίας.

Μὴ δέσετε τὰ τεύχη σας. Μὲ τὸ ἐρχόμενο θὰ σᾶς διανεμηθεῖ ὁ πίνακας τῶν περιεχομένων.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ἄπ' τὸν τρεχούμενο αὐτὸ μῆνα, και γιὰ ὅ, τι ἀφορὰ τὴ Θεατρικὴ κίνηση, στάθηκαν ἀξιοπρόσεχτα τὰ ἑξῆς:

Παράσταση στὸ «Ἐθνικὸ Θέατρο» τοῦ ἔργου τοῦ Νικοντέμι: «Πρωὶ-Μεσημέρι-Βράδι» με τὴν Κα Ἀλίκη και τὸν κ. Μουσοῦρη. Παλιὸ και γνωστὸ, τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Νικοντέμι δὲν ἀξίζει αὐτὸ κᾶπ' ἐαυτὸ τὸν κόπο νὰ μᾶς ἀποσολῆσει σήμερα—ἀπ' τὰ πὶδ ἀδύνατα ἐξ ἄλλου τοῦ Ἰταλοῦ συγγραφέα.

Ἐπρεπε ὅμως νὰ σταθοῦμε στὸ λεπτό, τὸ συγκρατημένο και ζυγισμένο παίξιμο τόσο τῆς Κα Ἀλίκης ὅσο και τοῦ κ. Μουσοῦρη. Δυστυχῶς γιὰ τοὺς καλλιτέχνες λόγοι πού τοὺς καθόρισαν τόσο ἕνα κάμπο ἀνεξάρτητο ἀπ' τὴν Τέχνην γεγονόσ, με συνέπειες ἕνα ἐμπορικο-κοινωνικῆς φύσης σκάνδαλο πού μόλις τὴν τελευταία στιγμὴ ἀποσοβήθηκε ὅσο και ἀνεξάρτητες ἀπ' τὴ θέληση πού—ὅπως ἀνεξάρτητη ἀπ' τὴ θέληση τῶν ἠρώων τοῦ Νικοντέμι εἶναι ἡ ἐξέλιξη τοῦ ἔργου πὸν τὴν καθοδηροῦν ἀόρατες φωνὲς ἀπ' τὰ παρασκῆνια—εἶχαν ἕνα ὄχι εὐτυχῆ ἀντίτυπο στὴν πρώτη αὐτῆ ἐμφάνιση. Ἐλόουμε νὰ ἐλπίζομε πὸς οἱ δυο, στενότερα τώρα συνδεόμενοι καλλιτέχνες, σὰ καταβάλλον καθε δυνατὴ προσπάθεια γιὰ νὰ συνεχίσουν τὴς παραστάσεις τους κατὰ τὴ χειμωνιάτικη περίοδο.

Παράσταση τῆς «Γυνῆς Γυναικας» τοῦ Μπατᾶιγ, με νεμεπωτάρισμα γιὰ τὴ χειμωνιάτικη περίοδο τῆς Καζ.Μ. Κοτοπούλη. Πρόκειται ἐπίσης γιὰ ἔργο παλιὸ πού Ἄνρὸ Μπατᾶιγ—πεθαμένου ἤδη πρὶν ἀπὸ κάμποσ χρόνια—και πού ἔκαμε μεγάλο θόρυβο ἐδῶ και εἶκοσι χρόνια, χάρη στὸ ὄνομα τοῦ τότε συγγραφέα τῆς μόδας, χάρη στὸν τίτλο του και χάρη στὰ ὑπερμοναχικὰ ὑποκείμενα πού εἶρισκαν ἀκόμη κάποιον ἀντίτυπο σὲ ὀρισμένη κατηγορία θεατῆς.

Σήμερα πὸ τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνήκει ὀριστικὰ στὴς σαρκωγράφους τῆς Ἰστορίας τῆς Τέχνης. Ἄπ' τὴν ἀποψη αὐτῆ δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε πολὺ ἐπιτυχημένη τὴν ἐμπνευση τῆς Καζ Κοτοπούλη νὰ τὸ ἀναστήσει. Ἴσως νὰ κατάλαβε κ' ἡ ἴδια πὸς θὰ εἶτανε ματαιοπονία νὰ κρεάρι ἕνα φρέσκο ρόλο τῆς Λολετ πού ἐπαίξε, κ' ἴσως σ' αὐτὸ νὰ ὀφείλετο τὸ σχετικὸ ἄκεφο παίξιμό της.

Ἐξ ἄλλου παρ' ὅλα τῆς τὰ νειάτα κ' ἡ καλλιτέχνηδα πού ὑποδύθηκε τὸ ρόλο τῆς πριγκίπισσας δὲν ἔμαθε φαίνεται ἀκόμη πὸς σήμερα πᾶ δὲν ἀπαγγέλλουν παρὰ μόνον τὴς ἐξέτασεις τῶν τετρατάξιων δημοτικῶν σχολείων. Δίγχοι τὴν ἀνυπόφορη αὐτῆ ἀπαγγελία θὰ τῆς συγχωροῦσαμε εὐχαριστῶς τὴν ἑλλειψὴ τῆς πείρας της. Ὡς τόσο πρόκειται γιὰ ρόλο ἀβανταδοριστικοῦ και πού πολλὰς φορὲς ἔκλειψε τὴν βεντέτα ἀπ' τὴν πρωταγωνίστρια, σ' ἄλλους καιρούς.

Εὐδαρμὴν ἐντύποση κάνει τὸ γεγονόσ τὸ ὅτι ὅταν ἐμφανίζεται λιγότερο ὡς παλιόστος ἀποκαλύπτει ἕναν καλὸ τεχνίτη ὁ κ. Λογοθετίδης. Νὰ μὴν ἀξίζει ἄραγε τὸν κόπο νὰ θυσιάσει κανεὶς σ' αὐτὸ, τὴ δόξα μιᾶς κλάκας πού δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ παρασφύρει τὸν κ. Λ. ;

π.

ΔΙΕΘΝΗ ΧΡΟΝΙΚΑ

Τὸ ἐφετινὸ Νόμπελ.—Τὸ Jury τοῦ Νόμπελ ἀφιταλαντεῖσθε καθώς μαθαίνουμε, ἀρκετὰ γιὰ τὴν ἀνομιή τοῦ βραβεῖου μεταῦ Μπέρξσον και Γκόρκι. Ὑπερίσχυσε, καθώς εἶταν φυσικὸ, ὁ φιλόσοφος τῆς ἄρχουσας τάξης. Ἡ προτίμησ δὲν εἶναι οὔτε γεγονός παράδοσο οὔτε και ἀπροσδόκητο: Ὁ Γκόρκυ ἀνήκει σὲ ἄλλη τάξη, σὲ μιὰ τάξη ἀναγνωριζόμενη τῆν τᾶξῃ τὸν διαχειριστὸν τοῦ βραβεῖου πού θεωρεῖ, βασισμένη ἀντράνταχτα στὸν ἱστορικὸν ματεριαλισμὸν διτ μεταῦ θεωρίας και πρακτικῆς δὲν ὀφίσταται καμιά μεταρυσικὴ ἄβυσσο κα' ἴδι ἀνθρώπινη λογικὴ και ἀστικὴ λογικὴ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συμπίπτουν...

Ὁ Μπενετέτο Κρότσε γιὰ τὸν Μπέρξσον.—Ὁ Ἰταλὸς φιλόσοφος Μπενετέτο Κρότσε ἔγραψε στὴς 20 Ἰουλίου τοῦ 1915, στὴν «Κριτικὰ» γιὰ τὸν Μπέρξσον και τὴν πολεμικὴ φιλοσοφία του: «Πάνω ἀπὸ τὸ καθῆκον πρὸς τὴν Πατρίδα εἶναι τὸ καθῆκον πρὸς τὴν ἀλήθεια... Ἡ πλαστογραφία τῆς ἀλήθειας ὅπως ἔκαμε ὁ Μ., ἐφαρμοζοντας τὴ θεωρία του περὶ μηχανικότητας στὸ Γερμανικὸ Ἐπιτελεῖο και τῆς τῆς «Ἐποιοῦ ὀρμῆς» στὸ Γαλλικὸ Ἐπιτελεῖο, δὲν εἶναι διόλου ἀπόδοσο ὑπηρεσιῶν πρὸς τὴν πατρίδα τοῦαντι εἶναι ἀτίμησος τῆς πατρίδας πού ὀφείλει νὰ βασίζεται και σὲ σαβαρότητα τῶν σοφῶν της ὅπως στὴν αἰδημοσύνη τῶν γυναικῶν της.»—Αὐτὴ τὴ στιγμὴ πού τὸ ἐπιάντ γὰτὲ τῆς μπουρζουαζίας ἐσοκακίζει τὸ βραβεῖο Νόμπελ ἀξίζει νὰ ὀνομησοῦν οἱ γραμμὲς αὐτῆς...

Ἡ Σίγκριντ Ὀντστσετ πού πῆρε τὸ βραβεῖο Νόμπελ τῆς φιλολογίας γιὰ τὸ 1928 εἶναι διάσημη στὴς σκανδιναυικῆς χῶρες και ἔξομοῦται στὴν ἐκτίμησ τοῦ κοινῶ με τὸν Κνὸντ Χάμσον και Γκόαν Μπόγερ. Τὸ ἔργο της διαίρειται κυρίως σὲ δυο μέρη: σὲ ὄσχρονο κύκλο και σὲ μεσαιωνικὸ. Τὸ πρὸ γινωστὰ ἔργα της εἶναι ἡ «Μάρθα Ὀυλί», «Κριστίν Λαβραντᾶτερ», «Ἐβτυχιμένη ἡλικία», «Τζέννου», «Ἄνοιξη» και τὸ πρόσφατο βιβλίο της «Ὀλαφ Ἄντερσον Χεστρίχεν».

Ὁ Ὀνναμούντο και τὸ βραβεῖο Νόμπελ.—Ἀπὸ τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν ἀνομιή τοῦ Νόμπελ τῆς φιλολογίας ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ ἕνα περιστατικὸ ἀρκετὰ χαρακτηριστικὸ τῆς νοοτροπίας πού πρωτανεῖται κατὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ προσώπου πού τὴν ἀνομιή τοῦ βραβεῖου: Λίγες μέρες πρὶν, ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Νόμπελ γινωστοποίησε στὴν Ἰσπανικὴ Κυβέρνηση διτ μεταῦ τὸν ὑποψηφιόν σερτάτανε νὰ συμπεριλάβει και τὸν διασημότερο ἀντιπρόσωπο τῆς Ἰσπανικῆς λογοτεχνίας, τὸν Μιγκουὲλ ντὲ Ὀνναμούντο. Ἡ Κυβέρνηση τοῦ Πρίμο ντὲ Ριβέρα διαμαρτυρήθηκε δηλώνοντας διτ ὁ Ὀνναμούντο εἶναι παράγοντος «διαταράξουσ τῆς τάξεως» και πρότερον τὴν ὑποψηφιότητα τῆς Κόνκα Ἐσπίνα. Αὐτὴ ἔπρεπε νὰ πᾶρει τὸ βραβεῖο «γιὰ τὴ διατήρησ καλῶν σχέσεων μεταῦ τῶν δυο Κυβερνήσεων.»—Ἡ Κόνκα Ἐσπίνα εἶναι μιὰ ποιήτρια τῆς ὀσίας ὁ κυριώτερος τίτλος συνίσταται σὲ διτ γράφει σὲ ὄργανο τοῦ Πρίμο: «Νατσὸν» ἔθνικιστικὰ ἔθνη και ἐγκώμια πρὸς τὴ Δικτατορία...

Ἡ Ἔγνωση τῶν προλετάριων—ἐπαναστατῶν συγγραφέων τῆς Γερμανίας.—Στὴς 19 τοῦ Ὀχτώβρη ἰδρύθηκε στὸ Βερολίνο ὁ παραπάνω σύνδεσμος περιλαμβάνοντας 300 περίπου συγγραφεῖς. Ὁ κύριος σκοπὸς του εἶναι νὰ συνσπᾶσει τοὺς συγγραφεῖς προλεταριακῶν ἔργων, νὰ ἀναπτύξει τὸ πεδίο δράσης τῆς λογοτεχνίας αὐτῆς, νὰ ἐνισχύσει τὴν πάλη της

κατά της άστικής τέχνης και τεχντροπίας, —έπίσης ή ενθάρρυνση των νέων έργατών που παρουσιάζουν έλλιπες λογοτεχνικές εξέλιξης, και ή βαθειά μελέτη της μετεπαναστατικής ρωσικής λογοτεχνίας.

Ο Γκεώργι Κάιζερ ο μεγαλύτερος ίσως ποιητής του γερμανικού εξεπρεσσιονισμού γιόρτασε στις 25 του Νοεμβρίου την πενήνταετημέριδα του. Δεν είναι υπερβολή αν λεχθεί ότι ο Γκεώργι Κάιζερ είναι σήμερα ο μεγαλύτερος γερμανός δραματογράφος. Από το πολυσύνθετο έργο του τή γνωστότερα είναι «Από το πρωί ως τή βράδυ», «Κρέλερ ο Δημόσιος υπάλληλος», «Γκάζι», «Κόλαση», «Δρόμος» «Γή» Τελευταία άσχολεϊται με τή σατυρική θέατρο και έγραφε άπειρες κωμωδίες. Ο Κάιζερ είναι από τους σπάνιους ποιητές τής σημερινής γενιάς που γνωρίζουν τή σύγχρονη κοινωνικά προβλήματα και προσπαθούν να άπελευθερώσουν τόν άνθρωπο από τή βασιλεία του χρήματος και τής μηχανής.

Η Άγγλική λογοκρισία άπαγόρευε τή φίλι: «Τό πάθος τής Ζιάν ντ' Αρκ» του Κάρλ Ντράιερ ως «ακατάλληλο και...άντιαγγλικό». Επίσης ή φασιστική λογοκρισία τής Ιταλίας άπαγόρευε τή αναπαράσταση πολεμικών ταινιών γιατί «άλλου τή πατριωτική αίσθημα μειώνεται με τισ μακάβριες σκηνές τών πολεμικών συγκρούσεων και' άλλου διακωμωδείται κατά τρόπο άσμβίβαστο πρός τή στρατιωτική παιδεία».

Ο Βιλντράκ στη Μόσχα.—Ο Γάλλος συγγραφέας Σάρλ Βιλντράκ έγρασε στη Μόσχα όπου έγινε δεχτός από τισ οργανώσεις των ρώσων συγγραφέων. Ο Βιλντράκ έκαμε διάλεξη στη σοβιετική πρωτεύουσα για τή σύγχρονη γαλλική λογοτεχνία.

ΕΠΙΛΟΓΟΙ

ΤΟ ΙΔΙΩΝΥΜΟ.—Νέα άπόπειρα να πνιγεί κάθε άπελευθερωτικός άγώνας τής εκμεταλευόμενης μάζας, να άλυσσοδεθεί ή Τάξη τών κατ'επισημόντων, να πνιγεί κάθε έλευθερή εκδήλωση τής Σκέψης και τής Συνείδησης. Ο σκοτεινός Μεσαίονας είναι και πάλι στις πόρτες μας. Έκείνο που δεν τόλμησε ή άνοιχτή αντίδραστική κυβέρνηση τού Συνασπισμού, πρόκειται να τή άποτελειώσει ή «φιλελεύθερη» Κυβέρνηση Βενιζέλου. Η άστική «Πολιτεία» ξεγυμνώνεται άλλη μία φορά σ' όλη τήν άπείρεια γύμνια της. Σαρώνονται και οι τελευταίες άυταπάτες.

Κ' ενώ ή έργατιά άμύνεται, ενώ παλεύει στήθος με στήθος για να διεκδικήσει σπιθαμή πρός σπιθαμή τής δυνατότητας τής νομιμότητας του άγώνος της, οι προχωρημένοι διανοούμενοι μολίς και με δυσκολία άρχίζουν να κινούνται. Άραγε να έχουν άκόμη άμφιβολίες πάνω στη ρύση και στο περιεχόμενο του άκατονώμαστου αυτού άναρχισμού; Άραγε υπολείπεται από άυταπάτες να τους ναρκώνουν άκόμη με τήν άπατηλή έπίδα ότι ή σημερινή Κυβέρνηση θα σταματήσει στο χείλος του άίσχους; Δεν πιστεύουμε πώς είναι δυνατό να πιστευούνται σοβαρά τέτοιου είδους ένγκληματικές άυταπάτες. Και δεν τή πιστεύουμε, γιατί οι προχωρημένοι διανοούμενοι έχουν ήδη αναγορεύσει τόν ένεργητικό τους με καλή σελίδα που άσφαλώς δεν είμαστε έμεις εκείνοι που θα τους τήν άμφισβητήσων. Με τή ξεσηκωμά τους, τήν ποσά φορά, συνέβαλαν όχι λίγο στην άντιμετώπιση του μεσαιωνικού άίσχους. Και σ' αυτόν άκόμη τόν ξένον άστικό τύπο βρήκε αντίχωρο τή ξεσηκωμά τους. Όμως τή περμιένον τύπο: Νά ψηφιστεί πρώτα

τό ιδιώνυμο κ' έπειτα ν' άρχισει μήπως ο άγώνας; Νά σκληραθωθεί ή Σκέψη, να πνιγεί κάθε έλευθερή εκδήλωση κάθε έλευθερης συνείδησης κ' έπειτα να γίνει σκέψη για τήν αντίσταση; Άσφαλώς ένα και χίλια ιδιώνυμα δεν είναι δυνατό να τσακίσουν τους δυνατόους χαρακτήρες, δεν είναι δυνατό να σκληρώσουν τήν ασκλήβωτη Σκέψη. Άσφαλώς, και με τή ιδιώνυμο και κάτω από τήν τρομοκρατία ο άγώνας θα εξακολουθήσει. Είναι όμως καιρός να έλγε ήδη άρχισεί τόν νέο ξεσηκωμα. Είναι άκόμη καιρός ν' άρχισεί. Είναι άκόμη καιρός να βρει τόν νέο μας ενεργητικό τήν άπήχηση που πρέπει μέσα στις καρδιές και μέσα στις διάνοιες, ενάντια στο Άίσχος, ενάντια στη νέα Ίερή Έξέταση, ενάντια στον καινούργιο Μεσαίονα, ενάντια στην Τρομοκρατία που καθιερώσει τόν περιπτυστο Νομοσχέδιο.

ΤΟ «ΠΕΡΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΩΝ».—...Και σάν προκαταρκτική κρούση του έδαφους, σάν πρώτος κρικός τής βαρειάς άλυσσοδίας, έρχεται να προετοιμάσει τόν νέο Μεσαίονα, ένα επίσης έπαισχυνο, επίσης άναρχονιστικό όσο και εξεφρεσνικό νομοσχέδιο. Τό νομοσχέδιο για τους Κινηματογράφους, που δημοσίεψε ήδη ο καθημερινός τύπος. Μια άπλή ματιά στις διατάξεις του νομοσχεδίου αυτού πείθει με τόν παραπαινό για τόν σκοπό τού «νομοθέτου». Με τή άναρχονιστικά και ξεροξεραστικά δεσμά, δεν επιδιώκει μόνον τή μούλιασμα και τή σταμάτημα κάθε προόδου στη Βουλή Τέχνη—πράμα ήδη άρκετό για τή ξεσηκώσει κάθε έλευθερα σκεπτόμενο άνθρωπο. Με τή «περι Κινηματογράφων» νομοσχέδιο, γίνεται ή πρώτη συστηματική επίθεση ενάντια στην έλευθερή ανάπτυξη τής Τέχνης, ενάντια στην Προόδου. Η φανάρι τής «εισαγωγής» του έπαισχυνου αυτού νομοσχεδίου, δεν άφισε και δεν είναι δυνατόν ν' άφισε σε κανένα τήν παραμικρότερη άμφιβολία για τόν κίνδυνο που διατρέχει στην «πολιτισμένη» Ελλάδα ή («Έβδομη Τέχνη» και μαζί μ' αυτήν ή έλευθερία κάθε διανοητικής, κάθε καλλιτεχνικής εκδήλωσης.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΛΟΓΟΓΡΑΦΟΙ.—Χαιρείζουμε μ' ένθουσιασμό τήν πρωτοβουλία τής Οργανωτικής Έπιτροπής για τήν άνασυσταση του «Συνδέσμου Επαγγελματιών Λογοτεχνών». Τό πόσο ή έπανασύσταση και ή ζωντανή λειτουργία τής Οργάνωσης αυτής έχουν γίνει ζ τις ουχί ανάγκες τών επαγγελματιών συγγραφέων, τή άποδειχτεί περισσότερο τόν γεγονός τού ότι, ούτε άδιοφορικές πολιτικές πεποιθήσεις, ούτε αντιμαχόμενες κοινωνικές αντίλήψεις δεν εμπόδιαν τήν Οργανωτική Έπιτροπή—άπαρτιζόμενη από επαγγελματίες λογογράφους άπ' τήν άκρα δεξιά ως τήν άκρα αριστερά—να θέσει τή βασική ένός ξεκαθάρα επαγγελματικού σωματείου με κατευθυντήρια γραμμή τόν άγώνα ενάντια στην επαγγελματική εκμετάλλευση.

Κ' έχουμε κάθε λόγο να πιστεύουμε πώς ή άνασυστημένη αυτή Οργάνωση, έξοσταχίζοντας μέσα από τή πλαίσια της κάθε ντελταίντ όπας και κάθε πρόσωπο άσχετο πρός τή επαγγελματικά συμπεριφέροντα τών εκμεταλλευόμενων δίχως όστόσο να καταφύγει στον άναρχονισμό μίας συντηριακής «καταχρησση» δε θα εκπλησθεί σε άκαδημαϊκή λέσχη, αλλά θα άνολωθθήσει σθεναρά τόν καινούργιο γιοχαρωμένο δρόμο της—τόσο ενάντια στον εργοδότη όσο και ενάντια σε κάθε καταπιεστή τής Σκέψης.

ΣΤΗΝ ΑΡΧΗ ΕΝΟΣ ΑΓΩΝΑ.—Άνθρώπους ξεμένους άπ' τόν πάγωνα, κ' άπ' τήν καταπιεστική εκμετάλλευση που ύφίσταται ο σημερινός επαγγελματίας λογογράφος είναι φυσικό να τους ξεφάνισι τόν γεγονός τού ότι πρόσωπα άντιπροσω-

πεύοντα τόσο ένταχόμενες ιδεολογικές τάσεις βρέθηκαν να συνεργαστούν πάνω στο επαγγελματικό έπίπεδο.

Στους καλής πίστης φίλους μας—και μόνο σ' αυτούς—έχουμε μιά για πάντα να τονίσουμε ότι δεν πρόκειται για κανενός είδους ιδεολογικό συμβιβασμό ή συνθηκολόγηση. Πρόκειται άπλούστατα, για κάτι σημαντικό που δεν πρέπει να διαφύγει άπ' τήν προσοχή μας: Ότι παρά τις ιδεολογικές τους αντίθεσεις, μόλις έτέθη ζήτημα άγώνα ενάντια στην άσχη εκμετάλλευση, έγινε άμέσως δεχτή άπ' τους όργανους που είχαν τήν πρωτοβουλία τής άνασύστασης, ή μόνη σωστή γραμμή του άναγωνιστών τών ταξικών συμφερότων.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΗ "ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ",

[Σημείωση τής Σύνταξης:—Άπόφαση τής Κριτικής Έπιτροπής τής «Νέα Έπιθεώρησης» εϊτανε να μη δημοσιεύουμε κανένα από τή τόσα γράμματα που μäs σάλδηκαν σχετικά με τισ συκοφαντικές κακοήθειες τής χαριεδινης κλίμας. Ό όχρετός όταν άνοιξε εϊτανε φρεσκό να ξεράσει όλα τή περιτομάτα του. Όμολογούμε πώς μäs είναι άδύνατο να παρακολουθήσουμε τή άπληστικό αυτό θέαμα και ν' άφισουμε τήν άπόλυση τόν στους κύκλους εκείνους—άλοιομο για τήν «καράταξη», τόσο στενωπές!—που άποτελούν τήν τιμητική άκολουθία παρόμοιου και άλλου βρομοροσήπου. Όστόσο τονίζουμε: Πώς άν έπρόκειτο ν' άπασχολήσουμε τισ στήλες τής «Ν.Ε.» με τέτοια, θα προτιμούσαμε πρστ' άπ' όλα να ανατυπώναμε τή δική τους γράμματα, ιδιαίτερα και δημοσίως, άνόνομα και ένυπόγραφα, στα όποια άσυγκάλυστα και άπροσφάστα άναγνωρίζεται ή έπιτυχία τών άγώνα τής «Νέα Έπιθεώρησης» και τής συμβολής της—άνόλογη με τή μέσα και τισ δυνάμεις της—στην ύπόθεση του προλεταριάτου. Τά παρατρέχουμε όμως και δίνομο τή παρακάτω γράμμα σταλμένο από άναγνωστή και συνεργάτη μας μόνο και μόνο για τή φρεσκάδα τών και τήν κοροϊδία που είναι ή μόνη που ταϊράζει στους κλοισσοποιημένους άρσφιβιστες μάρκας Πάλ και Σιας:]

ΛΟΓΟΚΛΟΠΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΠΗΧΥ...

Άγαπητή «Νέα Έπιθεώρηση»,
Νά μού συμπαθήσεις πού θ' άνακατευτό κομμάτι στα δικά σου. Μά σε διαβάξω από τόν πρώτο σου νοιμερο και πρέπει να με λογιάσεις για στενό συγγενή σου. Έτσι, θαρρό πώς έχω κ' έχω μερικά δικήματα... Τό λοιπόν, ένα παρμένο: Τό θεωρώ για μεγάλο σου λάθος πού άφισες όσο μιά μεγαλοφρονα άναγκασμένη να πουλάει τήν... ζένη σορία με τόν πηχύ στη «Σοσιαλιστική Έγκυκλοπαίδεια». Εγώ σε βεβαιώνω πώς άρχισα να θαυμάζω τόν παιδί. Για πολύ κορυφό θήναι για πολύ μπαγονονάτικας! Έλα στο θε σου και στο διάολό σου—να με συμπαθές—εμ 150 μεγάλους τόν συνάδερφους τους έχει, πού λέει ο λόγος... (λέξή μη δημοσίεψιμη). Έ! είναι να μην τή χαιρέσει τόν παιδί; Κράτα κορόδι και πίνε κορούπος για να σ'ούς μετρίσω. Άκου τή λοιπόν: Γράφει τόν παιδί για τόν 'Αβελάρδο κ' άμέσως τσοού! Ξαίρει να σου πει και για τόν Τερτυλιανό, τόν Μαλμπαράν, τόν Λάμινιες, τόν Βολταίρο, τόν Γκραβι, τόν Λεονάρ, τόν Γερουζέ, τόν Ρεμουάτ, τόν Μπρονιέ, τόν 'Ορώ, Βούλφ, Γκένερω κ' όσες χαράδες. Ύστερα για τόν 'Αβενάριο και μαζί για τόν Μάχ, τόν Κάντ, Hume, Μπρονιάνφω, Λουνασάρφω, Γκόρφυ, Μπαζάρφω, Λένιν, Έβαλντ και Καρστάνγεν.

Άμ' τί θαφρείς; Θ. Πάπ! Θ. Πάπ! Κράτα κόμπο, 'Αβερρόης, (αυτός δά είναι) και Τουρκάλας μά τόν παιδί δεν τή προαζεί. Στάσου και να ιδεις τί λέει ο Ντάντε, ο Ρενάν, ο Έγκελς, ο Μίλλερ, ο ντε Μπέρ, ο Χόρτεν, ο Γκοτιέ, ο Μονκ, ό, ό... Κι' όλα τούτα με πηνίτα δρομολές τόν πηχύ... Άράδα όνομα και τράβα κορόδευα... Παράβλεποντας, λέει τόν παιδί, τās άριστοτελικές θεωρίας, τονίζουμε τούτο και κείνο... Νά μας τώρα με τόν 'Αβικέννα. Αυτός δά είναι και 'Αράπις. Έ και μ' αυτό; Ξαίρομε να φάμε και μπανάνες τής κελλεμπίας Ουδίντερ λοιπόν, Σάτερ, Καρρά ντε Βά, φιλετάκι ο Άγωνιστικός. Άγωνιστισόμομο και κράτα τήν άναπνοή σου: Χουζέλε, Χάμλτον, Σπενσερ, Λόκε, Κόντ, Μπέρκλαυ, Φόθερματ, Ντάρβιν, Λιννέ, Πουανκαρέ, Ρενουβιέ, Μπέρρον, Ένγκελς, Πλεξάνφω, Ρόμπερτ, Φλίντ, Μπρόντ, Βάρντ, βάρντ, βάρντ, Θ. Πάπ, Θ. Πάπ, Κεμπάτ, Κεμπάτ... ΣυμφωνούΜΕΝ με τās γνώμας του... (μπορεί και να μη συμφωνήσω με πού τόν καταρμένο τόν κίταπι συμφωνεί...) και πέρα τούτα άναπνοή. Αυτά πού λές, τή διαβάσαμε μαζί, κ' ένα κ' ένα, άπ' τόν καιρό πού μäs φάσκιανε ή μαμά κ' άσε τών να λένε πώς φυλοκοτράμε τισ τελευταίες σελίδες τών ξένων βιβλίων και πώς ξεφυλλίζουμε λαρούς κ' Έγκυκλοπαίδεις... Τώρα πίες κόμπο: Άγωγή και νάσου ο Κερσεσνάντεν, Λαύ, Ντού, Μπάιν, Νατόρ, Έστράιχ Σάικελ, Μιστράκ, Πίγκεβιτς, Κροισσάκια, Κρόνιν, Πεστολότσι, Φίχτε, Έρμαπαρ, Χέρντερ, Σονεάνφω, Γκάλτον, Μέντλεϋ, Λομπρόζ, Ρούνα, Ντουρχάιμ, Μπεργκέλιαν, Μπούτε, ένα κ' ένα και ξεχωριστά τούς ξεθαγιάσαμε, άναλόσαμε τή συστήματα τους, παραπέμπουμε σε σελίδες, αναφέρουμε τούτα, κάνουμε συχρήσεις, λέμε τούτο-κείνο, συμφωνούμε, διαφωνούμε, δίνομο όρισμούς, γράφουμε κεφάλια και στο τέλος τών τελών Πάπ! Αυτό πάει να πεί... όχι λογοκλοπία. Αυτό θά πεί αλά Πάπ όμως με τόν πηχύ και με τήν όμά. Αυτό πάει να πεί έμβριδία έπιστημονική και άντιγραφή περισπής. Α! α! α! μά θες να ιδεις λαυράκια μάσο; Θες να θαμπίσει τόν μάτι σου; Θες να πινεϊς τισ μαριδες από τή ούρα και να σου ξεφρέγγων άνάμωσ' άπ' τή δάχτυλα σφαρταριστές: Άκου τόν λοιπόν: Βάλε σφουγγάρι μόνο για τήν άναπνοή! Άθεϊα: Κούνωφ, Μούλλαχ, Ντιέξ, Λουκρέτιους Κάρους, Θαλής, Αναξίμανδρος, Αναξίμενης, Ξενοφάνης, Ηράκλειτος, Εμπεδοκλής, Λεύκιππος, Δημόκριτος, Προταγόρας, Κρίτιας, Θεόδωρος, Έπίκουρος, (αυτά δά είναι παιδιά δικά μας), Χάρβεϋ, Σερβέτ, Βανίτιν, Μπρόννο, Γκασσέντι, Χόμπς, Μάκον, Κόλλινς, Μπαίβλι, ντε Ά Μερτρί, Χόλμπακ, Καμπανίς, Βόγκι, Μπύχινφ, Χαϊκελ, Καούτσι, Λάγες, Μπλάκιν, Μόπτερ, Λε Νταντέκ, Μπουάριν, νάλε πόριν... Έ δεν Ξχει άλλους. Πάρε άνοσα και βάλε Πάπ! Άμέ: Αυτό πάει να πεί... όχι λογοκλοπία. Αυτό πάει να πεί... προπαίδεια όνοματων μη συντελεστή τόν Πάπ! Άθρησκαία. Έδώ μετριοφρονοστά αναφέρουμε τόν συνάδερφο Γκωγιώ γιατί μäs έλειψε ο καιρός να βάζουμε... Μά μην άπογοητεύσεις: Έχομε δά και τήν Άναγέννηση. Τώρα έχουμε όλο με πινέλα. Λεονάρντο ντε Βίντσι, Άλμπερ Ντιρόρ, Μιχαήλ Άγγελος, Τισανός, Ραφαέλο, Περούττιν, Άντρέα ντελ Σάρτο, Χολμπαίν, Κύντο Ρένι κ' όστερα Πετράρκας, Βοκατσίνος, Μακιαβέλι, Ραμπελαί, Ρονσάρ, Μπελλάι, Καουέν, Πάτερ, Ταιν, Μπρόνχερ, Κορβαγιάτ, Μοννιέ, Καμούν, Πλουκέ, Κάρους, Ζερόρ, Ράμσαϊν, Νίτος, Άνσελόμο και βάλε Πάπ!

Έ! Όθ πεϊς πός τόν παιδί γράμματα ξαίρει, μολύβι έχει, άλλο θέλει: Κι' όλα τούτα μέσα σ' ένα δυό μήνες... Σού τώπα από μίας ξερχής, Κορυφό σου!...

Δικός σου
ΑΛΕΞΗΣ ΝΕΒΑΣ

	Σελ.
Πικρού Π., 'Ο Φόσκολος δίχως θρόλο.	17, 39
» 'Ο Γκόρκυ σέ μάς έδω.	129
» 'Ο 'Ιππόλυτος Τσίν.	161
» 'Ο Βολταίρος. "Ένας δλόκληρος-αίθνας"	213, 225
» Τολστόι. Τί διεκδικούμε από τó έργο του έρημίτη τής Γισανάγια Πολιάνα.	257
Assmus W., Μπέρζον. 'Ο δικηγόρος τής φιλοσοφίας τής 'Ενόρασης.	311, 336, 364
Barbusse H., "Ένρικ 'Ιβεν.	171
» 'Ο Μυστικισμός.	112
Lépine N., ... για τόν Τολστόι.	295
Rappoport Ch., 'Ο Τολστόι είταν σοσιαλιστής;	293

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Δημητρίου Ε., 'Ο Θρήνος τής Πόλης.	306
Κορδάτου Γ., 'Ο Θρήνος τής 'Αγιά-Σοφιάς και ή «έθνική συνείδηση» τών 'Ελλήνων.	268
» 'Ο Θρήνος τής Πόλης και ή γένεση του.	344

ΑΡΘΡΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ, ΚΑΛΑΙΤΕΧΝΙΚΑ, ΚΡΙΤΙΚΑ, ΘΕΑΤΡΙΚΑ	
«Ν.Επιθεώρησης», 'Ο 'Ιστράτι είναι δικός μας.	188
» Πρός ένα διεθνές αντιρασιατικό Συνέδριο.	250
» 'Η μεγάλη 'Επέτειος.	321
» 'Η Αυτόκριτική μας.	353
Z(εβγά) Α., 'Εθνικό Θέατρο και νεοελληνική πραγματικότητα.	285
Τσούγκου Δ. Γ., 'Ο Πισκάτορ και τó θέατρο του.	218
Χατζ Α., Τό 'Εθνικό Γιαπωνέζικο θέατρο.	249
V., 'Όταν ó 'Ελληγ διανοούμενος έννοει να γράφει για άπεργίες...	219
Gorbon D., 'Η μετεπαναστ. Ρωσική φιλολογία.	45
Gorki M., 'Ο χαιρετισμός μου.	65
Guinsbourg M., 'Η άρχιτεχτονική στήν ΕΣΣΔ.	33
Kogan P., 'Η φιλολογία τής μεγάλης δεκαετίας.	245
Malinovskaja S., 'Η νέα γυναίκα στό Σοβ. Θέατρο.	148
Manssourou D., 'Η μορφωτική έργασία στους 'Ελληνες άποικους τής ΕΣΣΔ.	114
Schmidt., 'Η κουλτούρα τών μαζών στήν ΕΣΣΔ.	85
Tychonova K., Οί καλές Τέχνες στή Ρωσία.	110

ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ μιάς 'Ερευνας.	151
CRI D'ALARME (έκτός κειμένου στό 4 φύλλο).	

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ

Βίγκα Γ., Φιλολογικά ρεύματα στή Ρωσία	183
» Οί γιορτές του 'Ιωβιλαίου του Τολστόι στήν ΕΣΣΔ.	289
Π. Ρ., 'Η άπάντηση του Ρομάν Ρολλάν σέ δού Ρώσους έμυγκρές.	156
Istrati P., 'Η ανάπτυξη τής Κινηματογραφίας στήν ΕΣΣΔ.	183
» Μιά έπίσκεψη στόν Γκόρκυ.	220
Kameneva O., 'Η Voks και ή δράση τής στόν παγκόσμιο πολιτισμό.	157

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΑ

	Σελ.
Zεβγά Α., «Τουμπέκι» Π. Πικρού.	59
» «'Η Ζωή που πέρασε» Π. Ταγκόπουλου.	60
» «'Ελεγεία και Σάτιρες» Κ. Καρωτάκη.	93
» «'Ελεγχοι» Π. Μαυρέα.	135
» «Φωνές χωρίς ήχο» Γρ. Θεοχάρη.	155
» «'Η Τέχνη σάν κοινωνικό φαινόμενο Λ. Βολανάκη.	155
» «'Η προϊστορική άνθρωπότης» Hollebescque.	187
Κορδάτου Γ., «Οί Δυό Δρόμοι» Κ. Παρορίτη	24
» «Τό Σπίτι του Σφάρτς στ' 'Αμπελάκια» Α. 'Αστεριάδη (Λεύκωμα)	380
Πικρού Π., «Διηγήματα» Στρ. Μυριβήλη	155
» «Στοχασμοί για τó δημοτικό τραγούδι» 'Αλ. Θρόλου.	186
» «Τά άνθη του Κακού» μετ. Κανελλή.	250
» «'Η Κομμούνα τής Θεσσαλονίκης» Γ. Κορδάτου.	348
Π. Τ., «'Αγνή Σάντα» Α. 'Αργη.	349
Τσαβέα Θ. Ν., «Salvatores Dei» Ν. Καζαντζάκη	25
» «Σκλάβοι Πολιορκημένοι» Κ. Βάρναλη.	26
» «Μπολσεβικισμός, Φασισμός, Δημοκρατία» Νίττι.	93
» «Τί είδα στή Ρουσία» Ν. Καζαντζάκη.	124

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

A. Z., Τό Θέατρο	221
Π. Π., »	251, 286, 317, 381

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

W.,	28, 91, 153, 185, 252, 315
-----	----------------------------

ΕΠΕΤΗΡΙΔΕΣ

W., "Ένρικ 'Ιβεν.	113
» Fzancisco de Goya	173
» S. M., Albert Dürer.	188
» «Ν.Ε.», 'Η ζωή και τó έργο του Τολστόι	278
Μ. Π., Πιέρ 'Ιλιτς Τσαϊκόβσκι.	361
» Φράντζ Σομπέρτ.	362

ΕΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ

«Ν.Ε.», "Έρμαν Γκόρτερ	31
» Τόμας Χάρντν	61
» Μπλάσκο 'Ιμπανέζ	1
A. Z., Κώστας Καρωτάκης	254

ΑΝΟΙΧΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

"Ένα Γράμμα του Ρομάν Ρολλάν	27
'Ανοιχτό Γράμμα στους φίλους του Σοβ. έργου	121
Γράμματα στή «Νέα 'Επιθεώρηση»	349, 383
ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ στόν Μάξιμ Γκόρκυ	159

ΕΠΙΛΟΓΟΙ

30, 62, 94, 125, 158, 189, 222, 253, 287, 318, 350, 382	
---	--

	Σελ.	ΠΡΩΣΟΠΟΓΡΑΦΙΕΣ	Σελ.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΙ,	32, 191		
ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ,	64, 127, 159	Βολταίρος	225
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΡΕΠΟΡΤΑΖ,	223, 255, 351	Γκόρκυ Μάξιμ	65, 130, 147
ΔΙΕΘΝΗ ΧΡΟΝΙΚΑ,	381	Γκόρκυ-Λένιν	133
ΣΑΤΥΡΙΚΗ ΓΩΝΙΑ,	160	Γκόρκυ-Τολστόι	131
		'Ιστράτι Παναίτ	12, 49
		'Ιβεν "Ένρικ	113
		Λένιν Ν.	295
		Λόντον Τζάκ	331
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ,	32, 64, 96, 128, 160, 192, 224, 256, 288, 320, 352, 384	Λουνατσάρσκι Α.	1
		Μπαμπύς "Έρρ.	137, 325
		Μπότφρ Χρίστο	297
Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ,	63, 96, 128, 160, 192, 224, 256, 288, 320, 351, 384	Νικολαΐδης Νίκος	199
		Πλεγκάνσφ Γ.	194
		Τολστόι Λέον	257, 259, 261, 263, 289, 295
		Σομπέρτ Φράνς	362
		Τσαϊκόβσκι 'Ιλιτς	361
		Φράνς "Ανατόλ	294
ΠΑΡΑΤΥΠΩΜΑΤΑ	352		

ΚΑΜΠΑΝΙΑ ΓΙΑ 1000 ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ 48ΣΕΛΙΔΗ "Ν. ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ,"

Τὰ προηγούμενα φύλλα τῆς «Νέας Ἐπιθεώρησης» καὶ τὸ σημερινό, δείχνουν τί μπορεί ἀκόμη νὰ δώσει στους ἀναγνώστες της μὲ μιὰ γερὴ ἐνίσχυση ἀπὸ μέρους τῶν φίλων της καὶ τῶν ὑποστηρικτῶν της.

Ἡ «Νέα Ἐπιθεώρηση» μὲ τὴ χαμηλὴ συνδρομὴ της, πὺ ἀναλογικὰ μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν σελίδων της καὶ τὰ πυκνοτυπωμένα της περιεχόμενα, φαίνεται ἀσήμαντη, δίνει τὴν ἀπόδειξη πὺ δὲν ἀποτελεῖ κερδοσκοπικὴ ἐπιχείρηση. Λογαριάζοντας ἀκόμη πὺ τὸ κοινὸ τῶν περιοδικῶν πὺ ἔχουν τάξει στὸν ἑαυτὸ τους ἕνα προορισμὸ πὺ τὸν ἀκολουθοῦν μὲ φανατισμὸ καὶ χωρὶς καμιά ὑποχώρηση, δὲ μπορεί παρὰ νὰναὶ στὴν ἀρχὴ περιορισμένο, καταλαβαίνει κανένας μὲ πόσες δυσκολίες ἢ «Νέα Ἐπιθεώρηση» θ' ἀντιμετωπίζει κάθε σκέψη γιὰ αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σελίδων της καὶ συνεπὺς εὔρυνση τῶν περιεχομένων της.

Ἡ ὑποδοχὴ πὺ συνάντησε στὸν κόσμḡ τῶν ξυψημῶν ἐργατῶν καὶ διανοουμένων εἶναι ἀναμφισβήτητα ἐνθουσιαστικὴ. Ἡ «Νέα Ἐπιθεώρηση» μένοντας τέτοια ὡπως εἶναι σήμερα, ἔχει, μπορεί νὰ πεί κανεὶς, ἐξασφαλισμένη τὴ μακροζωία της. Αὐτὸ ὁμως δὲν ἀποτελεῖ σταθμὸ στὶς προσπάθειες της. Ἡ «Νέα Ἐπιθεώρηση» πρέπει νὰ γίνεῖ τουλάχιστο 48σέλιδη, μηνιαία, ὡσὸτου κατορθώσει νὰ ἐξασφαλίσει τὴ δεκαπενθήμερη της ἔκδοση.

Γι' αὐτὸ ἀπευθύνεται σὲ κάθε συνειδητὸν ἐργάτη καὶ διανοούμενο καὶ τοὺς καλεῖ νὰ συντονίσουν μαζί της τὶς προσπάθειές τους γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ της αὐτοῦ.

ΧΙΛΙΟΙ ΝΕΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ, μὲ προπληρωμένη τὴ χρονιάτικη συνδρομὴ τους, ἐξασφαλίζουν τὴ 48σέλιδη «Νέα Ἐπιθεώρηση» ἀπὸ τὸ β' ἔξάμηνο.

Ἡ συνδρομὴ τῆς 48σέλιδης «Νέας Ἐπιθεώρησης» **θὰ μείνει πάλι 50 δραχμές.**

Κάθε ἀναγνώστης τῆς «Νέας Ἐπιθεώρησης» ἐκδηλώνει καὶ ἔμπραχτα τὴ συμπάθειά του στὸ περιοδικό, ἐγγραφόμενος συνδρομητῆς καὶ στέλλοντας τὴ συνδρομὴ του στὴν ταχ. δ)ση: «Νέα Ἐπιθεώρηση» Ταχ. Κιβ. 255, Ἀθήνα.